

PRITARTA

Šiaulių rajono savivaldybės tarybos
2015 m. spalio 29 d. sprendimu Nr. T-

ŠIAULIŲ R. DAUGĖLIŲ LOPŠELIO-DARŽELIO IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMA

„KAI AŠ MAŽAS BUVAU...”

Kuršėnai
2015 m.

Jūsų vaikai nėra jūsų.
Jie - savęs išsiilgusio Gyvenimo sūnūs ir dukros.
Jie atėjo per jus, bet ne iš jūsų,
Ir nors jie su jumis, jie jums nepriklauso.
Jūs galite jiems atiduoti savo meilę, bet ne
mintis,
Nes jie turi savąsias.
Jūs galite priglausti jų kūnus, bet ne jų sielas,
Nes jų sielos gyvena rytojaus namuose, kurių
jūs net svajonėse negalit aplankyti.
Jei galit, siekit būti į juos panašūs, bet
nesistenkit juos padaryti panašius į save.
Nes gyvenimas neina atgal ir negaišta
vakarykščioj dienoj.

Kahlilis Džibranas „Pranašas“

TURINYS

1. BENDROSIOS NUOSTATOS.....	4
1.1 Formalieji duomenys apie ugdymo įstaigą.....	4
1.2. Filosofinis-psichologinis bei pedagoginis ugdymo(si) programos pagrindimas.....	4
1.3. Ugdymo programos ir strateginių dokumentų sąsajos	4
1.4. Įstaigos savitumas	6
1.5. Vaikai ir jų poreikiai	7
1.6. Bendradarbiavimas su šeima.....	7
1.7. Bendradarbiavimas su socialiniais partneriais.....	8
1.8. Mokytojai.....	8
2. IKIMOKYKLINIO UGDYMO(SI) PRINCIPAI.....	9
3. TIKSLAS IR UŽDAVINIAI.....	9
4. UGDYMO(SI) TURINYS, METODAI, PRIEMONĖS	10
5. IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ KOMPETENCIJOS (PASIEKIMAI), JŲ TURINIO DĖMENYS IR UGDYMO GAIRĖS	
□ Socialinė kompetencija.....	16
□ Sveikatos saugojimo kompetencija.....	27
□ Komunikavimo kompetencija.....	36
□ Pažinimo kompetencija.....	43
□ Meninė kompetencija.....	59
6. VAIKO UGDYMO SI PASIEKIMAI IR JŲ VERTINIMAS.....	78
7. VAIKO PASIEKIMŲ APRAŠAS.....	80
8. NAUDOTA LITERATŪRA.....	81

1. BENDROSIOS NUOSTATOS

1.1. Formalieji duomenys apie ugdymo įstaigą

Švietimo teikėjas: Šiaulių r. Daugėlių lopšelis-darželis (toliau – lopšelis-darželis)

Teisinė forma: biudžetinė įstaiga

Grupė: neformaliojo švietimo mokykla

Tipas: lopšelis-darželis

Mokymo kalba: lietuvių

Adresas: Liepų al. 3, Kuršėnai, LT-81116 Šiaulių rajonas

Elektroninis paštas: daugeliu.ld@gmail.com

Telefonas: 8(41) 58 06 93

Interneto svetainės adresas: <http://daugeliuld.kursenai.lm.lt/>

Pagrindinė veiklos sritis: švietimas (kodas 85), pagrindinė veiklos rūšis – ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymas, kodas 85.10.10; priešmokyklinio amžiaus vaikų ugdymas, kodas 85.10.20.

1.2. Filosofinis-psichologinis bei pedagoginis ugdymo(si) programos pagrindimas

Šiaulių r. Daugėlių lopšelio-darželio ugdymo turinio pagrindą sudaro humanistinė filosofija, kuri pabrėžia vaiko sveikatos puoselėjimo, saviraiškos ir savirealizacijos, savigarbos, galimybių svarbą ugdymo(si) procese, pagarbą vaikui, jo asmenybei (C. Rodžersas (C. Rogers), A. Maslou (A. Maslow). Manome, kad mūsų pasirinkta humanistinė ugdymo filosofinė kryptis laiduos įstaigos ugdymo programos kokybę, programos ugdymo turinys skatins ugdytinį ir ugdytoją draugiškai bendradarbiauti, bus sudarytos sąlygos vaikui atsiskleisti, atsižvelgiant į jo poreikius, interesus, galimybes.

Kognityvinės psichologijos atstovo J. Pježė (J. Piaget) idėjomis grindžiama nemažai programos dalių: žaidimas vertinamas kaip natūraliausia vaiko būseną, padedanti jo specifinei psichofizinei raidai ir akcentuojamas kaip pagrindinis ugdymo metodas. Programoje išryškinamos J. Pježė idėjos, jog vaikas pats atranda, sužino stebėdamas, eksperimentuodamas, tirdamas, bandydamas, kurdamas.

Lopšelis-darželis ugdymo procese taiko Reggio Emilia ugdymo sistemos elementus. Reggio Emilia sistemoje ypač daug dėmesio skiriama gamtai, jos pažinimui visais jutimais. Vaikai stebi gamtos spalvų žaismę, gyvūnų judėjimą, dalindamiesi savo išpūdžiais su kitais, diskutuodami apie netikėtus atradimus ir kt. Tyrinėjimai padeda vaikams įgyti individualios patirties bei išreikšti

save įvairiais būdais. Gamtos atradimams paskatinti naudojamos specialios priemonės, tokios kaip šviesos stalas ir kt.

Ugdymo procese, taipogi, kuriant ugdymo aplinką, taikome Valdorfo pedagogikos elementus. Vadovaujames R. Štainerio, Š. Amonošvilio, A. Maccinos filosofinėmis ir pedagoginėmis idėjomis. Leidžiame vaikams pažinti pasaulį tinkamiausiu jų amžiui būdu – jaučiant, liečiant, tyrinėjant ir mėgdžiojant, kitaip tariant, per veiklą ir patyrimą.

Vadovaujantis šiomis teorijomis, programoje ugdymo procesas orientuojamas į vaiką, jo prigimtinių poreikių tenkinimą, vaiką kaip aktyvų dalyvį, galintį tenkinti saviraiškos poreikius. Individuali veikla leidžia vaikui išreikšti save, jis bręsta kaip asmenybė, gebanti kūrybiškai analizuoti, kelti klausimus.

Siekiame, kad pasirinktos filosofinės idėjos suteiktų mūsų ugdomam vaikui galimybę išsiskirti iš kitų. Mūsų ugdytiniai išmoktų gerbti ir mylėti šalia esančius žmones. Pedagogai saugotų ir puoselėtų vaiko savigarbą, užtikrintų jo sėkmingą socializaciją.

1.3. Ugdymo programos ir strateginių dokumentų sąsajos

Ugdymo programa parengta vadovaujantis Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. balandžio 18 d. įsakymu Nr. ISAK-627 „Dėl ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašo“, Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centro išleista „Priešmokyklinio ugdymo bendrąja programa 2014“, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos parengtomis „Ikimokyklinio ugdymo metodinėmis rekomendacijomis“, bei „Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašu“, atsižvelgiant į švietimo nuostatas, bendruomenės poreikius, gebėjimus, pasiūlymus.

Lopšelyje-darželyje kiekvienas vaikas yra priimtinas kaip asmenybė, garantuojamos teisės ir galimybės vystytis, augti sveikam, gyventi sutvarkytoje, saugioje aplinkoje, jaustis laukiamam, mylimam ir vertingam. Glaudžiai bendradarbiaudami su šeima, padėdami jai atlikti vaiko globos ir ugdymo funkcijas, tenkiname vaiko poreikius visose raidos pakopose („Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija”).

Ugdant vaiką prioritetas tenka šeimai. Vaikas ugdomas atsižvelgiant į jo auklėjimo šeimoje tradicijas, vaikų įgytą patyrimą, įpročius, nuostatas. Padedame šeimoms auklėti vaikus, skatiname dalyvauti grupės gyvenime, ugdymo procese, veikloje. Specialiųjų poreikių vaikams teikiama logopedo pagalba (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 2011 m.).

Lopšelyje-darželyje sudarytos sąlygos taip, kad vaikas galėtų lavinti savo gebėjimus, laisvai reikšti nuomonę, išsakyti savo mintis, gauti ir perduoti informaciją, būti visapusiškai auklėjamas ir ugdomas. Grupėje ugdomi vaiko socialiniai, komunikavimo, pažinimo, meniniai, sveikatos saugojimo gebėjimai (Jungtinių tautų vaiko teisių konvencija, 1995 m.).

Vyriausybės siekis, kad mokymasis vyktų visą gyvenimą, įpareigoja įstaigos vadovus ir pedagogus nuolat kelti savo kvalifikaciją, siekti aukštesnių kompetencijų, gilinti savo profesines žinias bei gebėjimus.

Siekiame tapti įstaiga, kuri užtikrins socialinį teisingumą, padės kurti veiksmingą ir darnią, atsakingu valdymu, racionalių išteklių naudojimu pagrįstą švietimo politiką. Norime sėkmingai įgyvendinti vieną pagrindinių savo siekių - tapti įstaiga pasižyminčia aukšta pedagogine kultūra, užtikrinančia vaiko poreikius, tėvų lūkesčius ir ugdymo kokybę. Siekdami ugdymo kokybės ir ją vertindami, vadovausimės visuotinės kokybės vadybos principais.

1.4. Įstaigos savitumas

Šiaulių r. Daugėlių lopšelis-darželis įsteigtas 1959 m. liepos 1 d. Tai pirmasis lopšelis-darželis Kuršėnų mieste, gyvuojantis šeštą dešimtmetį, turintis didelę ugdomojo proceso organizavimo patirtį.

Lopšelis-darželis įsikūręs gražiam, ramiam, žalumos apsuptame Kuršėnų miesto kampelyje. Vaiko ir gamtos sąveiką užtikrina dėkinga geografinė padėtis – netoli tekanti Ventos upė, paupio gamta ir jos kraštovaizdis, šalia esantis Daugėlių pušynas. Džiaugdamiesi, kad gyvename gražiam gamtos prieglobstyje, išvykų po Kuršėnų miesto bei Daugėlių apylinkes metu, ugdytiniams suteikiame galimybę pajusti gamtos grožį, sužinoti apie gamtoje vykstančius įvairius reiškinius, vaikai mokosi mylėti, puoselėti ir saugoti gamtą.

Lopšelio-darželio kiemas yra atokiai nuo gatvės, medžių ir kitos žalumos apsuptyje. Įstaigos aplinką puošia medžiai, gėlės bei lopšelio-darželio bendruomenės etnokultūros pagrindu sukurta savita aplinka. Šios gamtos dovanos padeda ugdyti vaikų žingeidumą, estetinius dorinius jausmus, skatina pažinti ir tyrinėti, stebėti ir globoti, atrasti ir saugoti visa tai, kas supa mus. Lopšelyje-darželyje vaikai daug laiko praleidžia lauke. Vienas svarbiausių uždavinių – sukurti sąlygas, kad judėjimas būtų kuo įvairus, sudaryti galimybę vaikams kieme rinktis veiklą: sportuoti, ilsėtis, žaisti. Todėl lopšelio-darželio kieme galima rasti šakotų medžių, rąstų, akmenų, tinkamų ne tik balansuoti ir šokinėti, bet ir patogių ridenti ir pernešti. Kieme įrengtas sveikatingumo takas, supiltas kalnelis. Vaistažolių takelis, gėlynai, komposto krūva, įkvepia vaikus supratimui apie ūkininkavimą, ekologiją, gamtos reiškinius, gyvybinius procesus, susijusius su įvairiais augalais. Žaidimų aikštelės aprūpintos priemonėmis vaikų savarankiškai, kūrybinei, aktyviai ir kitai veiklai smėlio dėžėse, aikštelėje yra mediniai sporto kompleksai, sūpuoklės ir kt. Pedagogų ir vaikų kūrybos darbais papuoštas grupių ir darželio interjeras.

Taikant Valdorfo pedagogikos elementus, atnaujintos edukacinės aplinkos grupėse: įrengti metų laikų stalai, veiklos kampeliai papildyti gamtine medžiaga. Ant metų laikų salo dedama viskas kas randama gamtoje: tuo laiku žydinčios gėlės, šakelės, akmenėliai, kriauklės, medžio žievė ir kt. Stalas dengiamas atitinkamos spalvos staltiese, naudojama gamtinė natūrali medžiaga. Natūralios medžiagos, daiktai iš gamtos (akmenys, šiaudai, kriauklės, kelmiai, sėklos), tikri darbo įrankiai vaiko aplinkoje suteikia jam prasmingų žinių apie pasaulį (apie daiktų proporcijas, dydį, svorį, medžiagų faktūrą, formų įvairovę).

Nesikeičiantis lopšelio-darželio ugdomosios veiklos prioritetas yra sveikatos stiprinimas ir saugojimas. Nuo 2003 m. rugsėjo 1 d. lopšelis-darželis įtrauktas į Lietuvos sveikatą stiprinančių mokyklų tinklą.

Siekiant saugoti ir stiprinti fizinę ir psichinę vaikų sveikatą, lopšelyje-darželyje organizuojama aktyvi sportinė veikla, vykdomi sveikatos stiprinimo projektai, dalyvaujama miesto ir rajono renginiuose, rengiamos šventės, rytmečiai, tradicija tapusios relaksacijos valandėlės.

Nuo 2011 m. vasario mėnesio lopšelis-darželis dalyvauja Lietuvos futbolo federacijos ilgalaikės vaikų masinio futbolo vystymo programos „Sugrąžinkime vaikus į stadionus“ projekte „Futboliukas“.

2012 m. lopšelis-darželis tapo projekto „Vaikų ir jaunimo olimpinis ugdymas šalies mokyimo įstaigose“ nariu ir vykdo programą „Olimpinė ugnis Daugėlių darželinukų širdelėse“.

Atsižvelgiant į tėvų pageidavimus, lopšelyje-darželyje sudaromos sąlygos vaikų meninei saviraiškai ugdyti. Organizuodami visuminį vaiko ugdymą(si), kalendorines, tradicines šventes, išvykas, taikydami įvairius ugdymo metodus, rengdami projektus, kvalifikuoti, kūrybingi pedagogai padeda vaikui siekti pažangos, įgyti būtinų kompetencijų.

Daug dėmesio skiriame vaikų gebėjimui bendrauti, susitarti, spręsti konfliktus. Tai ypač aktualu tampa priešmokykliniame amžiuje. Todėl jau eilę metų priešmokyklinio ugdymo grupė dalyvauja tarptautinėje programoje, skirtoje socialiniams įgūdžiams ugdyti ir ankstyvajai prevencijai – „Zipio draugai“. Programa moko vyresniojo ir priešmokyklinio amžiaus vaikus įveikti kasdieninius sunkumus, suvokti ir kalbėti apie savo jausmus, ieškoti būdų su tais jausmais susitvarkyti, o pedagogams padeda tobulinti darbe reikalingas socialinę, socioedukacinę bei ugdytinių motyvavimo ir paramos jiems kompetencijas.

1.5. Vaikai ir jų poreikiai

Lopšelyje-darželyje veikia 4 grupės: 1 lopšelio (1,5–3 metų amžiaus vaikams), 2 bendrosios paskirties darželio grupės (3–5 metų amžiaus vaikams), 1 priešmokyklinio ugdymo grupė.

Viena lopšelio-darželio grupė (3–5 metų amžiaus vaikams) taiko Valdorfo pedagogikos elementus, ugdymo(si) turinį sieja su dienos ir metų ritmu, su natūraliu vaiko gyvenimu įstaigoje, prioritetą teikia laisvam kūrybiniam žaidimui.

Lopšelių-darželių lanko Kuršėnų miesto ir aplinkinių kaimų vaikai. Vaikai labai skirtingi, jų gyvenimo ritmas individualus, skirtinga asmeninė patirtis, skirtingai jaučia, patiria, pažįsta, kuria savas mąstymo taisykles, tačiau sparčiau ar lėčiau žengia tuo pačiu vystymosi keliu.

Ikmokyklinio ugdymo programa skirta vaikams nuo 1,5 m. iki 5 / 6 m., jų šeimoms ir pedagogams. Šia programa siekiame tenkinti kiekvieno vaiko poreikį žaisti, judėti, kurti, pažinti, eksperimentuoti, sudaryti sąlygas augti fiziškai ir psichiškai išsivysčiusiai asmenybei, turinčiai teigiamą savivertę, norinčiai ir gebančiai reikšti save, garantuoti vaikui galimybę rinktis veiklą pagal interesus ir poreikius, garantuoti interesų bei poreikių plėtojimą bei nuoseklų vaiko gebėjimų ugdymą(si).

Vaikų kalbėjimo ir kalbos sutrikimus šalina įstaigos logopedas, bendradarbiaudamas su lopšelio-darželio mokytojais, ugdytinių tėvais (globėjais), išorės specialistais. Nuo 2013 m. įstaiga dalyvauja tarptautiniuose ankstyvosios kalbos sutrikimų prevencijos projektuose.

Ugdytiniams sudarytos sąlygos lankyti papildomus užsiėmimus – dailės terapiją, šokių būrelį.

1.6. Bendradarbiavimas su šeima

Tėvų ir pedagogų bendravimas ir bendradarbiavimas grindžiamas pasitikėjimu, abipuse pagarba bei dėmesiu. Tėvai nori, kad jų vaikai išmoktų bendrauti su savo bendraamžiais, suaugusiais, išmoktų būti savarankiški, mokėtų saugiai elgtis socialinėje aplinkoje, domėtusi, pažintų, išmoktų, būtų visapusiškai pasirengę mokytis mokykloje. Tėvai yra nuolatiniai pagalbininkai ugdymo procese bei ugdamosios aplinkos kūrimo, palaiko tradicijų puoselėjimą, vaikų sveikatos stiprinimą, aktyviai dalyvauja tradicinėse ir netradicinėse šventėse, parodose, popietėse, projektuose pritaria vaikų ir pedagogų iniciatyvai.

Bendraujant su šeima siekiama, kad pedagogai ir tėvai taptų ugdymo proceso partneriai. Sąveikaujant su šeima vadovaujamasi principu, kad viskas, kas daroma, daroma vaiko labui.

Bendravimo su šeima formos:

- ✓ šeimos ir pedagogų kasdienis, nuoširdus bendravimas;
- ✓ bendri grupės tėvų susirinkimai;
- ✓ tėvų švietimas, konsultacijos;
- ✓ tėvų dalyvavimas grupės, lopšelio-darželio renginiuose, ekskursijose, šventėse;
- ✓ informacijos sklaida (lankstinukai, atmintinės, internetinė svetainė, standai, laiškai, kvietimai, pokalbiai telefonu, susirašinėjimas elektroniniu paštu);
- ✓ dalyvavimas įvairiuose tyrimuose;
- ✓ dalyvavimas savivaldoje,
- ✓ bendri projektai;
- ✓ vaiko aplankas;
- ✓ atvirų durų dienos;
- ✓ ugdomosios veiklos stebėjimai.

Ikimokyklinio ugdymo(si) programa siekia įvertinti ir tenkinti individualius, vaiko raidą atitinkančius tėvų poreikius, skatinti demokratiškų santykių plėtojimą tarp vaikų, tėvų, pedagogų bei vietos bendruomenės.

1.7. Bendradarbiavimas su socialiniais partneriais

Lopšelis-darželis kūrybiškai bendradarbiauja su socialiniais partneriais, ieško naujų bendradarbiavimo formų. Šiaulių r. Daugėlių lopšelis-darželis palaiko glaudžius ryšius su: Kuršėnų Daugėlių pagrindine mokykla, Šiaulių r. Pavenčių mokykla, Šiaulių r. Kuršėnų lopšeliu-darželiu „Buratinas“, Daugėlių medicinos punktu, Šv. Jono Krikštytojo Bažnyčia, Šiaulių rajono Kuršėnų kultūros centru, Kuršėnų miesto seniūnija, Kuršėnų keramiko V. Vertelio keramikos muziejumi-studija, Kuršėnų miesto biblioteka, sveikuolių klubo „Aušra“ nariais, Kuršėnų vaikų globos namais, Šiaulių rajono Raudėnų mokykla-daugiafunkciu centru.

Socialiniai partneriai aktyvūs švenčių, įvairių renginių, projektų, akcijų dalyviai.

1.8. Mokytojai

Lopšelyje-darželyje dirba kvalifikuoti pedagogai, siekiantys užtikrinti kokybiškas ir šiuolaikiškas ugdymo paslaugas, ugdymo prasmingumą, inovatyvumą. Pedagogai geba pagrįsti savo veiklą, ją sisteminti ir skleisti pozityviąją darbo patirtį. Tai kompetentingi, gebantys keistis, aktyviai ieškantys naujovių ir jas įgyvendinantys pedagogai.

Šiaulių r. Daugėlių lopšelyje-darželyje dirba 9 pedagogai: iš jų 6 pedagogai yra įgiję aukštąjį universitetinį išsilavinimą, 3 pedagogai – metodininko kvalifikacinę kategoriją. Viena pedagogė turi tarptautinį Valdorfo pedagogikos studijų baigimo sertifikatą ir grupės veikloje taiko ir tarpusavyje derina Valdorfo pedagogiką ir etnokultūrą.

Įstaigoje teikiama specialiojo pedagogo (logopedo) pagalba. Logopedas įgijęs logopedo metodininko kvalifikacinę kategoriją. Specialiųjų poreikių vaikai integruojami į įprastos raidos vaikų grupes.

Lopšelyje-darželyje yra suburtos ir sėkmingai plėtoja savo veiklą viešųjų ryšių, sveikatos stiprinimo, Valdorfo pedagogikos kūrybinės komandos.

Vaiko gerovės komisija rūpinasi vaikų saugios ugdymo(si) aplinkos kūrimu, atlieka vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių pirminį įvertinimą.

2. IKIMOKYKLINIO UGDYMO(SI) PRINCIPAI

Vaikų ugdymas ikimokyklinio ugdymo įstaigoje grindžiamas šiais principais:

Sveikatingumo principas – sudaryti fiziškai saugią aplinką, ugdyti nuostatą laikytis asmens higienos, aktyvios veiklos. Ugdymo turinį orientuoti į vaiko fizinio, psichinio ir socialinio ugdymo darną.

Individualizavimo ir diferencijavimo principai – padėti vaikui jaustis visaverte asmenybe, atsižvelgti į kiekvieno vaiko individualius poreikius, interesus, galimybes, juos išryškinti bei atskleisti.

Demokratiškumo principas – atviri santykiai, pagarba ir dialogas tarp visų bendruomenės narių. Galimybė rinktis, asmeninis aktyvumas, pakantumas skirtingumams ir bendrumo jausmas. Įkvėpimas, vaikui duodamas atsakas, poreikių tenkinimas, sugebėjimas argumentuoti ir atsakomybė. Vadovavimasis demokratiškumo principu yra bendro ugdymo(si) proceso kūrėjų (vaikų, pedagogų, tėvų ir kitų kaimo bendruomenės narių) gyvenimo būdas, kurio metu indentifikuojami poreikiai.

Humaniškumo principas – orientuoti ugdymo programos turinį į vaiko vidinio pasaulio nepriklausomybę, savarankiškumą, pagarbą jam.

Integralumo principas – siekiama ugdymo tikslų, uždavinių, turinio, metodų dermė; taikomi įvairūs integracijos būdai (teminis, probleminis, metodinis, integracinis); ieškoma ugdymo sąsajų su socialiniu – kultūriniu kontekstu; atsižvelgiama į įstaigos ypatumus.

Nuoseklumo ir perimamumo – vesti vaiką nuo artimų prie tolimų reiškinių pažinimo; siekti, kad vaikas darniai pereitų nuo ugdymosi šeimoje prie ankstyvojo, ikimokyklinio, priešmokyklinio ugdymo.

Atsinaujinimo principas – pastovus programos tobulinimas, atsižvelgiant į vaikų poreikius, tėvėlių lūkesčius, švietimo naujoves.

Tautiškumo principas – perimti, perduoti ir puoselėti tautos kultūros vertybes, papročius, tradicijas.

Pozityvumo principas – poveikis vaikui parodant draugiškumą, meilę, užuojautą, supratimą, nukreipiant vaiko dėmesį pozityvia linkme, leidžiant pasirinkti, mokant teigiamai apie save galvoti ir kalbėti, į klaidas žiūrint kaip į mokymo būdą.

3. TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

Ikimokyklinio ugdymo programos tikslas: atsižvelgiant į vaiko prigimtines galias, jo individualią patirtį, vadovaujantis raidos dėsningumais, padėti vaikui išsiugdyti savarankiškumo, sveikos gyvensenos, pozityvaus bendravimo su suaugusiais ir vaikais, kūrybiškumo, aplinkos ir savo šalies pažinimo, mokėjimo mokytis pradmenis.

Auginti vaiką kūrėju, ugdant visas jo galias ir gebėjimą išreikšti save, užtikrinti vaiko socializaciją, skatinant jo asmenybės tapumą ir galimybę patirti sėkmę pradžios mokykloje, bei vėlesniame gyvenime.

Ikimokyklinio ugdymo programos uždaviniai:

1. Pozityviais būdais bendrauti su vaikais ir suaugusiais, palaikyti, paskatinti, drąsinti, pastebėti naujus gebėjimus, išreikšti nuostabą dėl didėjančių galimybių.

2. Atsižvelgiant į vaiko poreikius, gebėjimus, galias, tėvų lūkesčius, sudaryti vaikui saugią, sveiką ir turiningą ugdymo(si), augimo ir judėjimo aplinką.

3. Padėti vaikui suprasti jį supantį pasaulį įvairiais pažinimo būdais, sudaryti sąlygas pačiam tyrinėti, atrasti, veikti, eksperimentuoti, žaisti.

4. Skatinti vaiko saviraišką, kūrybiškumą, gebėjimą išreikšti savo nuotaiką, jausmus, mintis įvairiomis meninėmis raiškos priemonėmis, puoselėti vaikų kultūrą.

5. Puoselėti krašto tradicijas, papročius, etninės kultūros pradus.

Ugdymo vertybės. Siekiama, kad vaikas taptų:

- oria, laisva, kūrybiška asmenybe;
- aktyviu bendruomenės dalyviu, tolerantišku skirtybėms;
- sėkmingai besimokančiuoju.

4. UGDYMO(SI) TURINYS, METODAI, PRIEMONĖS

Ugdymo turinys sudarytas atsižvelgiant į vaikų nuo 1,5 iki 6 m. amžiaus tarpsnio ypatumus, šeimoje įgytą patyrimą, gebėjimus, galimybes, interesus, polinkius, poreikius į šio amžiaus vaikų fizines, emocines, intelektines išgales.

Ikimokyklinis ugdymas (is) yra savaiminė vertybė, vaikai jam turi vidinę prigimtą motyvą, - jis leidžia vaikams pažinti pasaulį tinkamiausiu jų amžiui būdu – jaučiant, liečiant, tyrinėjant ir mėgdžiodami, kitaip tariant, per veiklą ir patyrimą. Tik tuomet, kai atsiranda nauji sugebėjimai, maždaug apie septintuosius metus, vaikas tampa fiziškai, emociškai ir intelektualiai pasirėngęs kryptingam, tikslingam mokykliniam mokymuisi (Valdorfo darželio programa).

Ikimokyklinio ugdymo programoje ugdymo turinys orientuotas į ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų galimybes ir augimą, sudarytas pagal kompetencijas, atrinktos ir sugrupuotos vaiko veiksenos. Siūloma abstrakti tematika, kurią pedagogai, atsižvelgdami į vaikų iniciatyvas ir tėvų pasiūlymus, konkretina ir detalizuoja, papildo grupių savaitės veiklos planuose. Planuojant ugdymą, vadovaujamas pasirinktu planavimo principu – teminiu, projektiniu, mišriu, orientuojantis į ugdytinas kompetencijas: komunikacinę, sveikatos, pažinimo, meninę ir socialinę.

Ugdymo turinys sudarytas 18 žingsnelių ir jungiamos pagal kompetencijų sritis, juose nurodomi gebėjimai, ugdymo gairės. Ugdant vaikus pagal kompetencijas, atsižvelgiama į visas grupės ir individualiai į kiekvieno vaiko žinias, gebėjimus ir vertybes.

Ugdymo turinys skleidžiamas pagal žingsnelius suskirstytus į šias kompetencijas: komunikavimo, socialinė, meninė, pažinimo, sveikatos stiprinimo.

Ugdymo priemonė – žaislas, daiktas ar medžiaga, padedanti vaikui natūraliai ugdytis.

Ugdytinios kompetencijos - tai vertybinės vaiko nuostatos, gebėjimai, žinios ir patirtis. Ugdytinios kompetencijos yra gairės, orientyrai, kurie padeda numatyti vaiko ugdymui(si) būtiną turinį.

Ugdymo turinys – orientyras, nevaržantis pedagogo, leidžiantis jam kūrybingai organizuoti savo veiklą, ją įvertinti ir koreguoti, atsižvelgiant į kiekvieno vaiko amžių, jo patirtį, vaiko bei grupės individualumą.

Ugdymo(si) būdus bei metodus pedagogai gali laisvai rinktis, lanksčiai, kūrybiškai taikyti siūlomą ugdymo turinį: planuoti veiklą, parinkti ugdymą medžiagą ir pan. Kuriam stimuliuojanti vaiko raidą, padedanti vaikui atsiskleisti, skatinanti savarankiškumą, ugdomi mąstymą aplinką.

Svarbiausias ikimokyklinio ugdymo metodas bei natūralus vaiko ugdymosi būdas yra žaidimas.

Žaisdamas ikimokyklinukas realizuoja visus svarbiausius savo poreikius: pažintinius, bendravimo, judėjimo, atskleidžia visas savo galimybes ir gebėjimus.

Programos tikslas ir uždaviniai bus įgyvendinti taikant aktyvius ugdymo metodus, kurie padės skatinti vaiko smalsumą, domėjimąsi, norą tyrinėti, aiškintis, interpretuoti, laiduojantys gerą emocinę atmosferą, skatinantys nebijoti klysti, leidžiantys kiekvienam vaikui patirti sėkmę.

Programoje siūlomi šie ugdymo(si) metodai:

Žaidybinis – skatinantis vaikų teigiamas emocijas, padedantis formuoti socialiniams įgūdžiams, natūraliu būdu sukoncentruoti dėmesį į ugdymą veiklą.

Vaizdinis – nukreiptas į vaizdinių formavimą apie vaikus supančio pasaulio objektus ir reiškinius.

Praktinis – padedantis vaikams per veiklą pažinti ir suprasti juos supančią aplinką.

Žodinis – (pasakojimas, pokalbis) – suteikiantis galimybę perduoti informaciją.

Kūrybinis – sudarantis sąlygas vaikams kelti ir įgyvendinti savo idėjas, ieškoti problemų sprendimo būdų.

Netradiciniai (aktyvieji ugdymo metodai):

„minčių lietus“ (išreiškiami norai, siūlomos idėjos. Tikslas – pateikti klausimą ir leisti vaikams siūlyti kuo daugiau galimų sprendimų. Atsakymai turi būti greiti ir neapgalvoti. Tai leidžia išgirsti originalių minčių;

diskusijos ir debatai (kai vaikai bendrauja tarpusavyje, atsako vienas kitam į iškilius klausimus);

modeliavimas (mokymasis stebint kitų veiklą);

projektų rengimas (matomas vaikų kūrybiškumas, jie vienas kitą konsultuoja, išmoksta surasti naudingą informaciją ir ją pasinaudoti);

„žodžių traukinys“ (konstruojamas traukinys: garvežys - esminis žodis, vagonai - žodžiai temos plėtotei. Lavina vaikų sakytinę kalbą, vaizduotę);

„smegenų šturmas“ (kuo daugiau idėjų veiklai, temai, eksperimentui ir t.t.);

„tvykstelėjimas“ (siekiama, kad kiekvienas mąstytojas apie savo esamą būseną ir suvoktą, kokioje vietoje jis dabar yra grupės atžvilgiu. Tikslas - suartinti grupę, atpažįstant ir šalinant trukdymus vykdant grupėje darbo procesą. Susodinama ratu. Reglamentuojamas kalbėjimo laikas - 1min. Pasisakymų metu diskutuoti neleidžiama. Nenorintis kalbėti teisę perduoda kitam. Šis metodas taikomas prieš ar po tam tikrų dalyko skyrių, kai jaučiamas nenoras, nesuinteresuotumas ar agresija);

sinektinis (jo tikslas yra atriboti įprastus daiktus ar sąvokas, o neįprastas - „prisijaukinti“. Tuo tikslu galima vartoti metaforas gamtos palyginimus. Asociacijos gali paskatinti naujus išradimus ir padėti spręsti problemas. Vaikų suvokimui daug svarbesnės yra daiktų savybės ir panaudojimo galimybės);

ugdymas pavyzdžiu (pedagogas žaismingai, išraiškingai ką nors veikia vaikų akivaizdoje ir skatina jį mėgdžioti, pradeda kokią veiklą ir perleidžia savarankiškai tęsti vaikams. Pedagogas veikia drauge su vaikais kaip žaidimo ar veiklos partneris, mimika, elgesiu, veiksmais, daiktais modeliuoja tai, ką tikisi perduoti vaikams. Kito vaiko pavyzdys. Mažesni mokosi iš vyresnių. Visi šie ugdymosi metodai ir būdai, t. y. technologijos, leidžia įgyvendinti į vaiką ir jo kompetencijų plėtotę orientuotą ugdymosi programą.

Edukacinės aplinkos, užtikrinančios kokybišką ikimokyklinio amžiaus vaikų kompetencijų ugdymą, kūrimui reikalingos priemonės

Ugdymo(si) priemonės – tikslingos, veiksmingos, įvairios, padedančios plėtoti ikimokyklinio amžiaus fizines, socialines-emocines, pažintines, kūrybines galias. Visos priemonės, žaislai, žaidimai, knygos ir kt. išdėstyti taip, kad būtų prieinami ir pasiekiami vaikams, skatintų jų žingeidumą, norą žaisti, veikti, tyrinėti...

Ikimokyklinio ugdymo(si) priemonės naudojamos: ikimokyklinio ugdymo grupėje ir lauke (kieme, salėje, lauko aikštelėje). Priemonės naudojamos individualioje ir grupinėje, savarankiškai inspiruotojoje bei pedagogo organizuotoje veikloje.

Priemonės atnaujinamos atsižvelgiant į ugdytinių poreikius, ikimokyklinio ugdymo(si) programą, grupės veiklos organizavimo modelį, kintant materialinėms, socialinėms, technologinėms sąlygoms visuomenėje.

Ugdymo(si) priemonių funkcijos:

skatinti vaiko aktyvumą veikti, savarankiškumą, tenkinti norą žaisti, bendrauti ir bendradarbiauti;

sudaryti sąlygas vaiko poreikiams, interesams natūraliai plėtotis;

tenkinti vaiko judėjimo poreikį patalpose ir lauke;

skatinti naujos patirties kaupimą, bandyti naujas veiklos formas ir pažinimo būdus (tyrinėti, eksperimentuoti, spręsti problemas ir kt.);

ugdytis komunikacinius, informacinius bei socialinius gebėjimus;

skatinti vaiko saviraišką, kūrybiškumą, meninės raiškos gebėjimų ugdymąsi, kaupti patirtį, formuoti estetiškes nuostatas.

Ugdymo(si) priemonių atrankos principai:

Funkcionalumo – priemonės, kurios padeda siekti tikslų ir uždavinių, formuojant meninės, socialinės, komunikavimo, pažintinės ir sveikatos saugojimo kompetencijos gebėjimus.

Visybiškumo – kiek priemonės apima įvairių nuostatų, gebėjimų ugdymą, įvairių sričių patirties kaupimą.

Estetiškumo – kiek priemonės yra estetiškos, traukiančios vaikų akį.

Konstruktivumo, pozityvumo – kiek priemonės atlieka ugdantį, skatinantį, motyvaciją žadinantį, į pažangą orientuotą vaidmenį.

Ekonomiškumo – kiek daug vaikų gali jomis pasinaudoti, kiek laiko jos tarnauja, kiek atsiperka priemonės kaina.

Įvairovės ir kaitos – įvairios ugdymo priemonių grupės: kiek jos atitinka minimalius ir optimalius, įprastus ir specialiuosius vaikų ugdymosi poreikius, bei grupės veiklos organizavimo modelius, kaip dažnai ir tikslingai atnaujinamos, kiek atitinka individualaus ir bendro naudojimo poreikius.

Saugumo – kiek priemonės yra saugios ir atitinka vaikų amžių, higienos normas.

Priemonės komunikavimo kompetencijai ugdyti:

- knygos vaikams (kygelės, žurnalai, vaikiškos enciklopedijos, albumai, žemėlapiai ir kt.);
- žaislinės knygelės (su iškirptais langeliais, perspektyviniu vaizdu, turinčios vaizdo ir garso efektų), receptų, telefonų knygos vaikų žaidimams;
- raidynai, plakatai;
- popierius (kortelės, juostelės, lapeliai);
- skirtukai, žymekliai knygoms;
- žodžių kortelių rinkiniai;
- stalo žaidimai su raidėmis, užrašais skirti kalbai ugdyti;
- kūrybiniai, didaktiniai, stalo žaidimai, loto;
- kubeliai, automobiliai ir kt. su užrašais;

- pasakų, muzikos įrašai (kompaktiniai diskai, garso kasetės) ir kt.;
- siužetiniai žaislai - mašinėlės, lėlės, vėžimėliai, žaisliniai baldai, indai, minkšti žaislai, gyvūnai, pastatai ir įvairių žmonių figūrėlės;
- kompiuteris, kompiuterinės programos (pvz., programos, padedančios vaikui atpažinti raides, skaičius, bandyti rašyti ir kt.);
- ugdymo turinį papildančios priemonės (baldeliai);
- konstruktoriai, lavinamosios kūrybinės dekoracijos;
- kitos, komunikavimo kompetencijos ugdymui reikalingos priemonės.

Priemonės sveikatos saugojimo kompetencijai ugdyti:

- dėlionės, plakatai, paveikslėliai
- žmogaus kūno maketas;
- interaktyvios lentos;
- vaikams pritaikyti indai ir stalo įrankiai;
- priemonės varstymui, segiojimui, raišiojimui;
- kamuoliai, skirti šokuoti, sūptis, supamieji žaislai;
- kamuoliukų baseinas, priemonės estafetėms, kliūtims;
- įvairūs treniruokliai (batutas ir kt.);
- šiurkštūs, grublėti kilimėliai, čiužiniai, įvairios minkštos porolono formos;
- jėgos ugdymo priemonės (kamuoliai, kelmeliai ir kt.);
- grūdinimosi priemonės (indai vandeniui ir kt.);
- riedantys žaislai (karučiai, automobiliai, traukiniai ir kt.);
- triračiai, riedučiai, paspirtukai, rogutės, slidės;
- audeklo atraižos, kaspiniai, skarelės, skraistės šokiui, kutai šokiui, elastingas popierius;
- pirštų, delnų, pėdų atspaudų darymo medžiagos (dažai, molis, smėlis ir kt.), kūno dažai;
- badmintonas;
- lankai, šokdynės, virvutės, kamuoliai, sviediniai, kėgliai;
- žaidimų aikštelės (čiuožynė, supynės, laipiojimo kopetėlės, sienelė, virvė, tunelis ir kt.);
- spyruoklinės supynės, šokiukai, sūpuoklės,
- palapinės;
- pusiausvyros priemonės (faktūrinės plytelės), sienelės, kopetėlės, laipynės, lindynės, kopimo sienelė, laipiojimo virvės, tilteliai, suoleliai ir jų komplektai (grupėms ir vaikų lauko žaidimų aikštelėms);
- priemonės žymėjimui (kūgiai, lazdos, žymekliai, formos ir pan.);
- stalo žaidimai, šachmatai, šaškės;
- kitos, sveikatos saugojimo kompetencijos ugdymui reikalingos priemonės.

Priemonės pažinimo kompetencijai ugdyti:

- vandenį geriantis popierius, medžiaga;
- vaškas, parafinas, žvakės;
- rašomoji, magnetinė lentos;
- lentynėlės, spintutės, dėžės, krepšiai žaislams, medžiagoms ir priemonėms;
- informaciniai leidiniai (knygos, plakatai, enciklopedijos, stalo žaidimai ir kt.);
- kortelių rinkiniai (skaičių, formų, dydžių, spalvų, priešingybių, priežasties-pasekmės ir kt.);
- šviesos stalas ir jam reikalingos priemonės (smėlis, „mėnulio smėlis“, akmenukai, gamtinė medžiaga);

- eksperimentavimui, tyrinėjimui, bandymams atlikti skirta įranga: įvairūs indai, mėgintuvėliai, piltuvėliai, vamzdeliai, pipetės, kempinės, svarstyklės, sieteliai, žibintuvėliai, balionai;
- laikrodžiai, smėlio laikrodukai, magnetai, mikroskopai, statoskopai, termometrai, kompasai, priemonės herbariumui gaminti, didinamieji stiklai, žiūronai ir kt.;
- įvairios ilgio matavimo priemonės, svirtinės svarstyklės, skaičiavimo pagaliukai;
- erdvinės ir plokštuminės geometrinės figūros;
- pinigų pavyzdžiai, įvairūs ženklai; žaislai tapatinimui, grupavimui, rūšiavimui, serijų dėliojimui;
- priemonės žaidimui su smėliu ir vandeniu: vandens ir vėjo malūnėliai, muilo burbulai, žaislinės plunksnos, parašiutai ir kt.);
- išardomieji ir sudedamieji žaislai, daiktų modeliai, aitvarai (popieriniai, plasmasiniai, medžiaginiai, mediniai ir kt.);
- medžio lentelės, kelmeliai, vaikiškos vinys, švitrinis popierius, flanelinė, kilnojamoji magnetinė lenta (su muzikiniais priedais);
- terariumai, akvariumai, narveliai;
- saugaus eismo ir elgesio kortelių rinkiniai, dėlionės, stalo žaidimai;
- techniniai žaislai (žybsintys, pypsintys; prisukami, inerciniai, elektriniai, t.y. su elementais);
- ugdymo turinį papildančios reikalingos priemonės (baldeliai);
- galvosūkių, labirintų; gamtos garsų įrašai, filmuota medžiaga;
- foto aparatas, foto kamera;
- darbo įrankiai – vaikiški grėbliai, kastuvėliai, kibirėliai, puodeliai, vazonai gėlėms, gėlių žemė, laistytuvai gėlėms, augalų daigynėliai ir kt.
- Lietuvos Respublikos vėliava (maža), gaublys, Lietuvos Respublikos herbas, gimtojo miesto herbas;
- kitos, pažinimo kompetencijos ugdymui reikalingos priemonės.

Priemonės meninei kompetencijai ugdyti:

- medžiagos tapymui, piešimui (guašas, akvarelė, kreidelės, pastelė, balta ir spalvota kreida, pilki ir spalvoti pieštukai, teptukai);
- medžiagos kūrybiniams darbams: molis, plastilinas, modelinas, kanceliariniai peiliukai, pagaliukai ir kt.), lipdymo tešla, įvairaus formato, dydžio, spalvos popierius, kartonas, gipsas, plastikas, klijai (PVA, sausi, universalūs, skirti akmenukams, karoliukams klijuoti) ir kt.;
- štapavimo, antspaudavimo priemonės, formelės;
- priemonės darbo vietai uždengti, apranga darbui su dažais;
- širmelė ir kita įranga teatrui;
- apranga ir vaidybos atributika vaikams (šilko skraistės, medvilnė, vilnos audiniai, linas skraistės, skrybėlės, bižuterija, karūnos, karoliai, segės, dirželiai ir kt.);
- pirštukų lėlės, lėlės marionetės, lėlės be ryškios veido išraiškos, neišbaigti žaislai, lėlės ant lazdelių ir kt.;
- muzikos ir techninės ugdymo priemonės: muzikinis centras, vaizdo grotuvas, diktofonas;
- muzikos instrumentai (molinukai, akmenukai, lazdelės, barškučiai, trikampiai, varpeliai, tambūrinai, žvangučiai, skudučiai, būgneliai, marakai, metalofonai, ritminiai mušamieji instrumentai ir kt.);
- būtiniausi įrašai (populiari, klasikinė, liaudies, vaikų ir kt. muzika);
- muzikos ženklų rinkiniai (penklinių, natų, pauzių ženklai);
- molbertai, lentos,

- muzikinės dėžutės, muzikiniai žaislai;
- švenčių atributika (popierinės girliandos, širdelės, kaukės, žaislai eglutei, konfeti ir kt.);
- kitos, meninės kompetencijos ugdymui reikalingos priemonės.

Priemonės socialinei kompetencijai ugdyti:

- Lietuvos Respublikos vėliava (maža); gaublys, gimtojo miesto herbas;
- daiktų modeliai papildantys ugdymo turinį „Virtuvėlė“, „Ligoninė“, „Eglutė“ ir kt. (siužetiniai baldeliai - vaikiški);
- ryto rato kilimėliai, pagalvėlės ugdymosi veiklai organizuoti;
- saugaus eismo ir elgesio, vaiko teisių kortelių rinkiniai;
- nuotaikų kortelių rinkiniai;
- siužetiniai žaislai (lėlės, vežimėliai, baldai, indeliai, drabužiai, įvairių profesijų atributai);
- automobiliai, automobiliniai garažai, trasos, plovyklos;
- žaidimai poromis, keliose (domino, loto, šaškės);
- atsipalaidavimo žaislai (minkšti, siužetiniai), sėdmaišiai;
- kompiuteriniai žaislai, kompiuteriniai filmai, CD vaikams, žaidimai;
- kitos, socialinės kompetencijos ugdymui reikalingos priemonės.

Priemonės ugdomajai veiklai pedagogas atrenka ir jas kūrybiškai atnaujina atsižvelgdamas į grupę lankančių vaikų amžių, ypatumus, poreikius, ugdomas kompetencijas.

5. IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ KOMPETENCIJOS (PASIEKIMAI), JŲ TURINIO DĖMENYS IR UGDYMO GAIRĖS

UGDYMAS NUO 1,5 IKI 6 M.

SOCIALINĖ KOMPETENCIJA

Pasiekimai	Ugdymo gairės
1. Ugdymo sritis: EMOCIJŲ SUVOKIMAS IR RAIŠKA	
Vertybinių nuostatų. Domisi savo ir kitų emocijomis bei jausmais.	
Esminis gebėjimas. Atpažįsta bei įvardina savo ir kitų emocijas ar jausmus, jų priežastis, įprastose situacijose emocijas ir jausmus išreiškia tinkamais, kitiems priimtinais būdais, žodžiais ir elgesiu atsiliepia į kito jausmus (užjaučia, padeda).	
1-asis žingsnis Mimika, kūno judesiais ir garsais išreiškia džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį. Patiria išsiskyrimo su tėvais nerimą ir džiaugsmą jiems sugrįžus. Išreiškia nerimą, pamatęs nepažįstamą žmogų. Atspindi kitų vaikų emocijų raišką (kartu juokiasi, jei juokiasi kitas, nusimena, jei kitas verkia).	Stengtis suprasti kūdikio emocijų reiškimo ženklus ir pasirūpinti juo, kai mažylis yra liūdnas, piktas. Pasirūpinti, kad kūdikis matytų save veidrodyje, kai yra linksmas, liūdnas, piktas. Kalbinti kūdikį ir įvardyti jo emocijas. Paimti, priglausti, pamyluoti kūdikį, kai jis atsiskiria nuo tėvų, užimti jį įdomia veikla, suteikti džiugių, malonių potyrių, nukreipti dėmesį nuo liūdesio keliančių situacijų. Užtikrinti vaiko saugumą. Paguldyti, pasodinti kūdikį šalia kitų vaikų, duoti žaisliukų, skatinti pabendrauti.
2-asis žingsnis Džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį reiškia skirtingu intensyvumu (nuo silpno nepatenkinto niurzgėjimo iki garsaus rėkimo). Emocijos pastovesnės, tačiau dar būdinga greita nuotaikų kaita. Atpažįsta kito vaiko ar suaugusiojo džiaugsmo, liūdesio, pykčio emocijų išraiškas.	Grupėje įtaisyti veidrodį, kad vaikai matytų save ir savo veido išraišką. Kalbinti vaiką ir pavadinti jo reiškiamas emocijas. Visada pasirūpinti vaiku, kai jis jaučiasi blogai. Kartu su vaiku vartyti knygeles, kuriose veikėjai yra skirtingos nuotaikos. Dainuoti skirtingų nuotaikų daineles. Su lėlėmis, kitais žaislais žaisti žaidimus, kuriuose jie skirtingai jaučiasi ir elgiasi.
3-iasis žingsnis Pradeda atpažinti, ką jaučia, turi savus emocijų raiškos būdus. Pradeda vartoti emocijų raiškos žodelius ir emocijų pavadinimus. Pastebi kitų žmonių emocijų išraišką, atpažįsta aiškiausiai reiškiamas emocijas ir į jas skirtingai reaguoja (pasitraukia šalin, jei kitas piktas; glosto, jei kitas nuliūdęs).	Jautriai reaguoti į vaiko rodomus emocijų ženklus – veido mimika susitapatinti su jo nuotaika, komentuoti emocijas ar jausmus, juos pavadinti. Pastebėti, kai vaiko emocijų ir jausmų raiška išsiplečia ir skirtingai į ją reaguoti, padėti atrasti naujų emocijų raiškos būdų. Vartyti ir skaityti vaikui „nuotaikų knygeles“. Būti vaikui pavyzdžiu, kaip reikia reaguoti į kito vaiko emocijas: jei jis džiaugiasi, pasijuokti kartu su juo, jei liūdi, verkia – paglostyti, duoti žaislą. Mokyti atsiprašymo ir susitaikymo ritualų. Žaisti žaidimą „Veidelis“. Užsidengti veidą ir atsidengti, demonstruojant vis kitą emocinę išraišką.
4-asis žingsnis. Pradeda suprasti, kad skirtingose situacijose (per gimimo dieną, susipykus su draugu) jaučia	Paskatinti kasdien po kelis kartus žymėti savo nuotaiką, parenkant ją atitinkantį nuotaikų veidelį. Skatinti reikšti visus jausmus, kad būtų galima

skirtingas emocijas, kad jas išreiškia mimika, balsu, veiksmais, poza. Pavadina pagrindines emocijas. Atpažįsta kitų emocijas pagal veido išraišką, elgesį, veiksmus. Geriau supranta kitų emocijas ir jausmus, dažnai tinkamai į juos reaguoja (pvz., stengiasi paguosti, padėti). Pradedą kalbėtis apie jausmus su kitais – pasako ar paklausia, kodėl pyksta, kodėl verkia.	pastebėti, kada vaikui reikia pagalbos, ir jam padėti. Pasiūlyti idėjų nuotaikoms ir jausmams tyrinėti. Skaityti knygeles apie jausmus ir jų išraišką. Pasiūlyti žaidimų, skatinančių tyrinėti ar imituoti kitų žmonių nuotaiką. Skatinti pastebėti bendraamžių savijautą. Paskatinti vaikus žodžiais išreikšti įvairius jausmus, kilusius skirtingose situacijose. Tarpininkauti, kai vaikai išreiškia sunkius jaus - mus. Skaitant įvairius tekstus kuo ryškiau intonuoti, išryškinant veikėjų veiksmus, poelgius, jų nuotaikas
5-asis žingsnis Atpažįsta bei pavadina savo jausmus ir įvardija situacijas, kuriose jie kilo. Vis geriau supranta ne tik kitų jausmus, bet ir situacijas, kuriose jie kyla (pakviečia žaisti nuliūdusį vaiką, kurio į žaidimą nepriėmė kiti). Pradedą kalbėtis apie jausmus su kitais – pasako ar paklausia, kodėl pyksta, kodėl verkia.	Pasiūlyti žaidimų, kuriuose vaikas būtų skatinamas išreikšti savo jausmus: emocijas reikšti dainuojant, piešiant, šokant, komentuoti jausmų paveikslėlius, siųsti Šv. Valentino dienos atvirukus draugams ir kt. Kalbėtis apie savijautą „Ryto rate“, skaityti „Jausmų knygeles“, žaisti vaidmenų žaidimus, įsijaučiant į kito savijautą. Paskatinti vaikus žodžiais išreikšti įvairius jausmus, kilusius skirtingose situacijose. Tarpininkauti, kai vaikai išreiškia sunkius jaus - mus. Skaitant įvairius tekstus kuo ryškiau intonuoti, išryškinant veikėjų veiksmus, poelgius, jų nuotaikas.
6-asis žingsnis Apibūdina savo jausmus, pakomentuoja juos sukėlusias situacijas bei priežastis. Beveik neklysdamas iš veido mimikos, balso, kūno pozos nustato, kaip jaučiasi kitas, pastebi nuskriaustą, nusiminusį ir dažniausiai geranoriškai stengiasi jam padėti. Pradedą kalbėtis apie tai, kas gali padėti pasijusti geriau, jei esi nusiminęs, piktas.	Kalbėtis apie tai, kada buvo linksmas, kada – liūdnas ar piktas. Paskatinti samprotauti, kas pradžiugino, kas nuliūdino ar papiktino, kodėl? Kalbėtis su vaikais, kaip jaučiasi jų draugai, artimieji, kas gali juos pradžiuginti, kaip galima juos paguosti. Paskatinti bendrus žaidimus, kuriuose reikia suprasti kitą ir geranoriškai bendradarbiauti. Skatinti vaikus nesivelti į muštynes, pranešti auklėtojai apie konfliktą. Aptarti su vaikais, ką galima daryti, kai kas nors erzina kitą, atima žaislus, suduoda.
7-asis žingsnis Apibūdina, kuo jis panašus į kitus vaikus ir kuo nuo jų skiriasi. Susitelkia veiklai, išlaiko dėmesį, susidūręs su sunkumais ar nesėkmėmis, nepasiduoda, nepraranda pasitikėjimo, jei reikia, kreipiasi pagalbos. Veikia laisvai, išradingai, kūrybiškai, drąsiai eksperimentuodamas, keisdamas, darydamas savaip. Veikdamas, žaisdamas laikosi taisyklių, susitarimų, geba kontroliuoti savo elgesį	Sudaromos galimybės vaikams pokalbio, žaidimo ar kitos veiklos metu apibūdinti save, palyginti save su kitais. Siekiama pažinti vaikų polinkius, interesus, pomėgius, stebint jų veiklą, žaidimą, kalbant su jais. Vaikai drąsinami klausinėti, eksperimentuoti, tyrinėti, klausti, kai neaišku, prašyti pamokyti, parodyti, paskolinti reikiamų priemonių ar pan., iškilus sunkumams, prašyti suaugusiojo ar bendraamžių padėti, klausti, kai neaišku, prašyti pamokyti, parodyti, paskolinti reikiamų priemonių ar pan. Vaikai mokosi priimti ir pasinaudoti pagalba. Siūloma užsiimti tokiomis jiems patraukliomis ir įdomiomis veiklomis, kurios įtrauktų, skatintų susikaupti, nesiblaškyti, baigti pradėtą darbą.

2. Ugdymo sritis: SAVIVOKA IR SAVIGARBA

Vertybinė nuostata. Save vertina teigiamai.

Esminis gebėjimas. Supranta savo asmens tapatumą („aš esu, buvau, būsiu“), pasako, kad yra berniukas / mergaitė, priskiria save savo šeimai, grupei, bendruomenei, pasitiki savimi ir savo gebėjimais, palankiai kalba apie save, tikisi, kad kitiems jis patinka, supranta ir gina savo teises būti ir žaisti kartu su kitais.

1-asis žingsnis

Reaguoja į pasakytą savo vardą. Pradedą jausti savo kūno buvimą – apžiūrinėja, tyrinėja savo rankas, kojas, stebi jų judėjimą. Apžiūrinėja, liečia kitą vaiką, tyrinėja jo kūną.

Jaučiasi svarbus kitiems – šypsosi, krykštauja, kai aplinkiniai maloniai bendrauja su juo

Laikytis pastovaus dienos ritmo ir ritualų, su tais pačiais žaislais žaisti tuos pačius žaidimus. Dažnai kreiptis į vaiką vardu, įvardijant jo jausmus ir veiksmus. Žaisti lietuvių liaudies žai - dinimus. Žaisti žaidimus su vaiko kūno dalimis, jas įvardijant. Ploti katučių vaiko rankomis. Žaisti darant pauzes, kad vaikas pakartotų judesius, garsus.

2-asis žingsnis

Turi savo kūno išorės vaizdinius – atpažįsta save neseniai darytose nuotraukose, savo atvaizdą veidrodyje, pavadina kelias kūno dalis. Supranta, ką ir kaip gali padaryti pats, išreiškia savo norus, pyksta, kai suaugusysis neleidžia to daryti. Džiaugiasi didėjančiomis savo galimybėmis judėti, atlikti veiksmus, kalbėti, tikisi juo besirūpinančio suaugusiojo pritarimo, palaikymo, pagyrimo.

Žaisti su vaiku žaidimus. Vartoti kūno dalių pavadinimus. Pasiūlyti žaislų su veidrodėliais, žaidimų su drabužių detalėmis, stebint save nedūžtančiame veidrodyje. Supranta, ką ir kaip gali padaryti pats, išreiškia savo norus, pyksta, kai suaugusysis prašo to nedaryti. Vaiko protestą suprasti kaip jo poreikių ir norų išraišką, o ne kaprizus. Sudaryti vaikui pasirinkimo situacijas, nau - doti tik būtinus draudimus (kad nenukristų, nenuside gintų). Demonstruojant ir aiškinant įtraukti vaiką į diskusiją, kas jam patinka ir kas nepatinka. Vaikui skirti pakankamai individualaus dėmesio – domėtis, ką jis veikia, pritarti žvilgsniu, šypsena, pagirti, pasidžiaugti pasiekimais.

3-iasis žingsnis

Kalba pirmuoju asmeniu: „aš noriu“, „mano“. Savo „aš“ sieja su savo veikla ir daiktų turėjimu – pasako, ką daro, ką turi. Pasako, kas jis yra – berniukas ar mergaitė, atskiria berniukus nuo mergaičių, pavadina 5–6 kūno dalis. Didžiuojasi tuo, ką turi ir ką gali daryti, tikisi, kad juo besirūpinantys suaugusieji ir kiti vaikai jį mėgsta ir priima.

Bendrauti su vaiku taip, kad šiam reikėtų sakyti: „aš dedu, tu dedi, jis deda“ ir pan. Dažnai įvardyti daiktus, kurie priklauso vaikui, paminint jo vardą. Komentuojant vaiko veiklą, būtinai paminėti vaiko vardą. Pasiūlyti žaidimų „mano – tavo“, „Mano kūnas“, „Mano žaidimai“ ir kt. Bendraujant su vaikais tinkamose situacijose paminėti vaiko vardą ir lytį. Kalbėtis su vaikais, ką mėgsta žaisti berniukai ir mergaitės. Pasidžiaugti, paploti, jei vaikas padeklamuoja, pa dainuoja. Pakomentuoti ir pagirti vaiko pasiekimus atėjusiems jo pasiimti tėvams, kad vaikas tai girdėtų. Pakabinti vaiko darbelius taip, kad jis galėtų juos matyti.

4-asis žingsnis

Supranta, kad turi nuo kitų atskirą savo norų, ketinimų, jausmų pasaulį. Pasako, kaip jaučiasi, ko nori jis pats ir kaip jaučiasi, ko nori kitas asmuo. Supranta, kad suaugęs žmogus negalėjo matyti to, ką jis matė, ką darė arba kas atsitiko, jeigu nebuvo kartu (tėvams pasakoja, ką veikė darželyje ir kt.) Mano, kad yra geras, todėl kiti jį mėgsta, palankiai vertina.

Pasiūlyti veiklos tyrinėjimams: „Kas aš esu?“, „Mano kūnas“, „Žmonių panašumai ir skirtumai“, „Mano ir kitų pomėgiai“, „Mano ir kitų jausmai“. Paskatinti vaikus kalbėti apie tai, ko auklėtojas nematė, nuoširdžiai domėtis ir klausinėti apie jų įspūdžius, jausmus. Papasakoti vaikams apie save tai, ko jie nematė.

Stebėti, ar neatsiranda nepakankamo savęs vertinimo ženklų (nuleista galva ar pečiai), ir pasidomėti, kas atsitiko? Kodėl? Dažnai kartoti, kad

5-asis žingsnis Supranta, kad jis buvo, yra ir visada bus tas pats asmuo: atpažįsta save kūdikystės nuotraukose, apibūdina savo išvaizdą, teisingai pasako, kad suaugęs bus vyras (moteris), tėvelis (mamytė). Jaučiasi esąs šeimos, vaikų grupės narys, kalba apie šeimą, draugus. Savęs vertinimas nepastovus, priklauso nuo tuo metu išsakyto suaugusiojo vertinimo, siekia kitų dėmesio, palankių vertinimų	vaikas yra ypatingas ir svarbus kitiems grupėje. Kalbėti su vaiku apie jo praeitį, dabartį, ateitį. Pasiūlyti veiklos tyrinėjimams: „Mano kūnas, pomėgiai, norai, gebėjimai praeityje, dabar, ateityje“. Žaisti žaidimus, kuriuose vaikas vaizduoja tai save, tai ką nors kitą, save praeityje arba ateityje. Dažnai kalbėtis su vaikais apie jų šeimas, tėvelių darbus, šventes, organizuoti šeimos dienas darželyje, išvykas į darbo vietas. Turėti vaiko šeimos, grupės nuotraukų albumėlius. Rengti grupės šventes, prisistatymus tėvams, kitoms darželio grupėms. Kalbėtis su vaikais apie tai, kas yra gerai, o kas blogai. Skatinti ir girti vaiką, tai siejant su jo asmeniu, išsakyti pastabas konkrečiam jo poelgiui ar veiksmui, nesiejant su jo asmenybe. Paskatinti vaikus dažniau keisti žaidimo partnerius, įtraukti į savo žaidimus mažiau populiarius vaikus, paskatinti sakyti komplimentus vienas kitam, žaisti žaidimą „Kas mane pagirs?“ Išėjus, nuskriaudus draugą paskatinti atsiprašyti ir jam pasakyti 3–5 malonius dalykus. Dažniau kreiptis į vaiką vardu, pagiriant ir jį, ir jo gebėjimus.
6-asis žingsnis Vis geriau suvokia savo norus, jausmus, savybes, gebėjimus, šeimą, bendruomenę, Tėvynę. Ima suvokti save, kaip galintį daryti įtaką kitam (pralinksminėti, padėti ir kt.) ir atsakingai pasirinkti (ką veikti, kaip elgtis, aktyviai dalyvauti priimančiam su jo gyvenimu ir veikla susijusius sprendimus ar kt.). Juokiasi iš savo klaidų ar mažų nelaimių, jeigu jos nesukėlė rimtų pasekmių. Save apibūdina, nusakydamas fizines ir elgesio savybes, priklausymą šeimai, grupei, gali pasakyti savo tautybę. Save ir savo gebėjimus vertina teigiamai. Stebi ir atpažįsta kitų palankumo ir nepalankumo jam ženklus (pasakytus žodžius, kvietimą žaisti kartu ir kt.).	Paskatinti samprotauti apie save, savo pomėgius, veiklą: „Kas? Kada? Ką? Kur? Kaip? Su kuo?“ („Kur buvai? Su kuo buvai? Ką mėgsti veikti?“). Pasiūlyti idėjų savęs, šeimos, kitų žmonių, jų grupių, Tėvynės tyrinėjimams. Pristatyti vaiko ir tėvų pomėgius vakaronėse, parodose ir kt. Leisti vaikui vis daugiau rinktis pačiam, nepažeidžiant savo ir kitų saugumo bei nustatytų elgesio taisyklių. Paskatinti pastebėti juokingą pusę savo klaidose. Skatinti juos pozityviai reaguoti į savo klaidas. Sąmoningai suklysti, pa - demonstruojant, kaip galima juoktis iš savo apsirikimų. Skatinti pokalbius, diskusijas apie fizines savybes, pomėgius ir elgesio savybes, šeimą, grupę, Tėvynę Pasiūlyti idėjų veiklai, skatinančiai tyrinėti kitų palankumo ir nepalankumo vaikui ženklus, aiškintis palankumo ir nepalankumo priežastis.
7-asis žingsnis Brangina savo gimtinę, Tėvynę, kalbą, gerbia jos istoriją, papročius, tradicijas, domisi tautosaka, tautodaile, amatais, architektūra ir kt. Domisi įvairiomis Lietuvos ir pasaulio tautomis, jų kultūra Domisi ir tyrinėja savo aplinkoje ar (ir) Lietuvoje, pasaulyje esančius gamtos objektus, žmonių sukurtus daiktus, kultūros vertybes, jas tausoja	Vaikai skatinami dalytis nuomonėmis, kuo ypatinga Lietuvos gamta, kodėl jiems patinka gyventi Lietuvoje. Klausomos ir dainuojamos liaudies dainos, giesmės, sutartinės, skaitomos, pasakojamos ir vaidinamos lietuvių pasakos, menamos mįslės. Su vaikais lankomasi vietose, kuriose galima susipažinti su amatininkų dirbiniais, tautodailės kūrinių, architektūra. Vaikams sudaromos galimybės aktyviai dalyvauti edukacinėse programose (pvz., duonos kepimo, juostų audimo, krepšių pynimo ir kt.). Su valstybės simboliais, jos istorija, kalba,

tarmėmis, tautos papročiais, tradicijomis vaikai susipažįsta stebėdami, analizuodami, kalbėdamiesi, dalyvaudami valstybinėse šventėse, amatų dienose, etnokultūriniuose renginiuose, kultūriniuose projektuose ugdymo įstaigoje ir pan. Vaikai skatinami dalytis savo patirtimi, žiniomis apie kitas šalis, jų gyventojus, papročius; aptarti, kuo panašūs ir kuo skiriasi įvairių tautų papročiai, tradicijos, ko galima pasimokyti iš kitų kultūrų.

Lankomi gamtos ir kultūros objektai, muziejai, parodos, kultūros renginiai. Vaikams sudaromos galimybės aktyviai dalyvauti bendruomenės renginiuose, minėjimuose, akcijose, talkose ir kt., jie skatinami pasakoti, ką matė, patyrė, išgyveno, lankydami gamtoje, muziejuje, parodoje, spektaklyje ar kt. Vaikai skatinami dalytis patirtimi apie lankytus gamtos ir kultūros objektus, pasakoti apie savo ar savo šeimos, pažįstamų žmonių sukurtą gamtinę aplinką (pvz., sodą, alpinariumą, kaimo sodybą ir kt.), dalytis idėjomis, sumanymais, ką ir kaip norėtų pats sukurti, pakeisti savo aplinkoje. Sudaroma galimybė vaikams įgyvendinti jų sumanymus (pvz., ugdymo įstaigos kieme pagal vaikų sumanymą kartu su jais įrengti alpinariumą, sukonstruoti lauko įrenginį ir pan.)

3. Ugdymo sritis: SANTYKIAI SU SUAUGUSIAISIAIS

Vertybinė nuostata. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su suaugusiaisiais.

Esminis gebėjimas. Pasitiki pedagogais, juos gerbia, ramiai jaučiasi su jais kasdienėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi, drąsiai reiškia jiems savo nuomonę, tariasi, derasi; žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiaisiais.

1-asis žingsnis

Verkia atsiskirdamas nuo tėvų, tačiau padedamas pedagogo pamažu nurimsta ir įsitraukia į veiklą. Atpažįsta juo besirūpinantį suaugusįjį, džiaugiasi jį pamatęs, atsako jam kalbinamas, žaidinamas, siekia būti greta.

Padėti vaikui pajusti prierašumą prie juo besirūpinančio auklėtojo, t. y.: palaikyti akių kontaktą su vaiku, jam nusišypsoti, jį paglostyti, pažaisti su juo veidas prieš veidą, parūpinti vaikui įdomių žaislų, užtikrinti vienodą dienos ritmą grupėje ir namuose, sužinoti iš tėvų ir taikyti tokius pačius, kaip ir namuose, vaiko ramino būdus.

Rodyti asmeninį dėmesį vaikui – pažiūrėti į akis, nusišypsoti, pakalbinti, panešioti, pažaisti su juo. Bendraujant prisitaikyti prie vaiko bendravimo ritmo – atsakyti šypsena į vaiko šypseną, pakartoti vaiko sakomus žodžius ir, atvirkščiai, nusišypsoti ir palaukti, kol vaikas atsakys šypsena, kalbėti ir palaukti vaiko atsako. Stebėti ir reaguoti į vaiko rodomus ženklus apie norą būti paimtam ant rankų (tiesia rankas), pažaisti (duoda žaisliuką, veda prie žaislų) ir kt.

2-asis žingsnis

Sunkiai atsiskiria nuo mamos, tėčio ar globėjo. Akivaizdžiai parodo prierašumą prie juo besirūpinančio suaugusiojo. Mėgsta žaisti kartu

Sukurti ir laikytis atsisveikinimo su tėvais ritualų. Grupėje turėti įdomių žaislų, žaidimų ir kurį laiką pažaisti su vaiku, kol nusiramins ir įsitrauks į grupės veiklą. Pastebėti, kada vaikui reikia

su juo, stebi ir mėgdžioja jo žodžius, veiksmus. Prieš ką nors darydamas pažiūri į suaugusiojo veidą, laukdamas pritrimo ar nepritrimo ženklų, atpažįsta suaugusiojo emocijas, jausmus. Dažniausiai vykdo jam suprantamus suaugusiojo prašymus, kreipiasi į jį pagalbos. Bijo nepažįstamų žmonių, nežinomos aplinkos, neįprastų žaislų.

auklėtojo dėmesio, ir padrašinti, paskatinti jį. Stengtis, kad auklėtojo bendravimas su vaiku būtų pozityvus. Vaikui supykus, užsispyrus, reaguoti pozityviai – jautriai aiškintis pykčio priežastis, padėti vaikui taikyti vis daugiau būdų išreikšti savo poreikiams ir nuotaikai. Žaisti su vaiku taip, kad šis lyderiautų, tampant trūkstamos informacijos teikėju, elgesio modeliu, pagalbininku. Raiškia pritiriamą ar nepritiriamą veido mimiką reaguoti į tinkamus ar netinkamus vaiko veiksmus, poelgius. Pirmiausia parodyti vaikams naują aplinką, joje pažaisi ką nors smagaus, malonaus. Pristatyti vaikams naujus žaislus, supažindinant, kaip jie atrodo, juda, kokius garsus skleidžia, kelis kartus pakartoti veiksmus su žaislais, pakviesti vaikus pabandyti su jais pažaisi kartu su auklėtoju. Tik po to skatinti vaikus su nauju žaislu žaisti savarankiškai. Prieš einant į salę stebėti spektaklio, nuteikti vaiką teigiamai, kalbėti apie personažus

3-iasis žingsnis

Lengviau nei antraisiais metais atsiskiria nuo tėvų. Drąsiai veikia, rizikuoja, išbando ką nors naują, kai šalia yra juo besirūpinantis suaugusysis. Mėgdžioja, tačiau žaidime savaip pertvarko suaugusiųjų veiksmus, žodžius, intonacijas. Nori veikti savarankiškai ir tikisi suaugusiojo palaikymo, pagyrimo. Ne visada priima suaugusiojo pagalbą, kartais užsispiria. Ramiai stebi nepažįstamus žmones, kai auklėtojas yra šalia jo arba matomas netoliese.

Bendradarbiauti su vaiko tėvais, sužinant naujus jo pasiekimus, įpročius, interesus bei informuojant tėvus apie įstaigoje praleistą dieną. Pritarti vaiko iniciatyvai, tačiau visuomet atskubėti į pagalbą, kai jam reikia suaugusiojo, būti vaiko saugumo garantu. Žaidžiant su vaiku skatinti jo savarankiškumą, veikimą tarsi, tariamai, daiktų pakaitalų naudojimą, persikūnijimą, tapimą kuo nors: klausti, ko reikės žaidimui; paduotą kubelį „suvalgyti“ lyg bandelę; vadinti vaiką prisiimto vaidmens vardu – mama, tėveliu, pardavėju; parūpinti vaidmens atributų, žaislų komplektų; įsitraukus į žaidimą ką nors pirkti, ko nors pageidauti, kad vaikas galėtų praturtinti žaidimą; kalbėtis su vaiku apie tai, kas žaidžiama. Kai vaikas sako „Ne“, priešgyniauja arba užsispiria, parinkti tinkamus bendravimo su juo būdus – pasiūlyti jam rinktis vieną iš dviejų: „Ką pirmiau valgysi – sriubą ar mėsytę?“, pasiūlyti išspręsti problemą: „Dabar aš dėsiu žaislus į dėžutę. O kas man juos padavinės?“, paskirstyti vaidmenis ir veiklą: „Aš nuplausiu stalą, o tu gali jį nušluostyti.“ Jei vaikas užsispyrė to, kas jam pavojinga, tikslinga nukreipti jo dėmesį į kitą įdomią veiklą.

Į grupę retsykiais pasikviesti svečių, kvieisti tėvus ar senelius, dalyvauti vaikų ugdymo procese, kad vaikai pratintųsi bendrauti su nepažįstamais žmonėmis.

4-asis žingsnis

Lengvai atsiskiria nuo tėvų ar globėjų. Grupėje jaučiasi saugus, rodo pasitikėjimą grupės auklėtojais, supranta jų jausmus,

Pasiūlyti vaikams veiklos, per kurią reikia kalbėti apie šeimą. Pakabinti vaiko ir šeimos fotografijas vaiko akių lygyje. Organizuoti šeimos dienas grupėje. Kvieisti tėvus dalyvauti grupės veikloje.

bendradarbiauja su jais: guodžiasi, kalbasi, klausia, tariasi. Paklaustas suaugusiajam pasako savo nuomonę. Dažniausiai stengiasi laikytis suaugusiųjų nustatytos tvarkos, priima jų pagalbą, pasiūlymus bei vykdo individualiai pasakytus prašymus. Mėgsta ką nors daryti kartu su suaugusiuoju.

Kalbasi, ką nors veikia su nepažįstamais žmonėmis, kai auklėtojas yra šalia jo arba matomas netoliese.

5-asis žingsnis

Rodo, prašo, siūlo, aiškina, nurodinėja, įtraukdamas suaugusįjį į savo žaidimus, bendrą veiklą, pokalbius apie savijautą ir elgesį. Priima su veikla susijusius suaugusiojo pasiūlymus. Tikrina suaugusiojo išsakytas leistino elgesio ribas – atsiklausia, derasi, pasako, kaip pasielgė kitas, ir laukia komentarų. Dažniausiai laikosi sutartų taisyklių, suaugusiojo prašymų, pasiūlymų, tačiau stipriai supykęs, išsigandęs, susijaudinęs gali priešintis suaugusiajam.

Drąsiai bendrauja su mažiau pažįstamais ar nepažįstamais žmonėmis grupėje, salėje ar įstaigos kieme.

6-asis žingsnis

Nusiteikęs geranoriškai, pagarbiai, mandagiai bendrauti su suaugusiaisiais. Tariasi, diskutuoja su jais dėl dienotvarkės ir elgesio taisyklių, teikia pasiūlymus, stengiasi laikytis susitarimų, nors kartais su suaugusiuoju bendrauja priešiška. Kasdienėse situacijose bando tinkamu būdu išsakyti priešingą nei suaugusiojo nuomonę. Paprašytas paaiškina, kodėl negalima bendrauti su nepažįstamais žmonėmis, kai šalia nėra juo besirūpinančio suaugusiojo. Žino, į ką galima kreiptis pagalbos pasimetus, nutikus nelaimei.

7-asis žingsnis

Elgiasi mandagiai, dėmesingai, tolerantiškai, atsižvelgia į suaugusiųjų prašymus, pageidavimus, gerbia jų nuomonę.

Apibūdina sektingus suaugusiųjų gyvenimo pavyzdžius.

Kreipiasi padėti, patarti, paaiškinti, ištikus nesėkmei ar sunkumams.

Pagal savo išgales inicijuoja įvairią veiklą, pokyčius, aktyviai dalyvauja bendroje veikloje. Dalyvauja šeimos gyvenime: jaučiasi, kad yra vertinamas, palaikomas, su juo tariamasi; pats išsako savo nuomonę, norus, pageidavimus,

Dėl vaikų ugdymo, išvykų, švenčių ir kt. tartis su vaikais bei jų tėvais. Organizuoti stalo žaidimų vakarus su tėveliais. Klausytis vaikų, skatinti pasakyti savo norus, sumanymus, idėjas, padėti juos įgyvendinti. Padėti vaikams laikytis tvarkos, kontroliuoti savo elgesį. Vaikui supykus, paskatinti kalbėti apie tai, kas jį supykė, padėti rasti tinkamą išeitį, nusiraminti.

Kviesti į grupę vaikams įdomius žmones ir skatinti vaikus ką nors veikti drauge.

Vaikams prašant įsitraukti į jų žaidimus, atlikti antraeilius vaidmenis, palaikyti jų sumanymus, užduoti klausimų, padedančių plėtoti žaidimą. Kalbėtis su vaikais apie tai, kuo naudingos elgesio taisyklės, kodėl būtina jų laikytis, kas nutinka, kai jos pažeidžiamos. Būti tinkamo elgesio modeliu vaikams. Kalbėti su jais apie tinkamą bendravimą su tėvais, broliais ir seserimis. Suprasti vaiko priešinimosi priežastį ir padėti jam įveikti kylančias problemas. Grupės vakaronėse skatinti deklamuoti eilėraščių kartu su šeimos nariais. Paskatinti vaikus bendrauti su grupės svečiais, papasakoti apie juos daugiau, kad vaikai turėtų apie ką kalbėtis, kartu su vaikais sugalvoti jiems klausimų.

Padėti vaikams keisti netinkamus bendravimo su suaugusiaisiais būdus, siekiant geranoriškai bendrauti. Kartu su vaikais sudaryti dienotvarkę, tartis dėl jos pakeitimų. Kartu kurti elgesio grupėje taisykles. Sudaryti galimybes vaikams išsakyti savo nuomonę visais aktualiais gyvenimo grupėje klausimais. Padėti vaikams išmokti būdų, kaip pasakyti savo nuomonę, neįžeidžiant kitų (tėvų, senelių, draugų). Aiškintis bendravimo su nepažįstamais žmonėmis taisykles ir galimus pavojus. Iš- klausyti vaikų pasakojamus atsitikimus su suaugusiaisiais ir pasvarstyti, kaip kitą kartą panašiose situacijose jie galėtų elgtis.

Aplankomi visi darželio darbuotojai (budėtojai, valytojai, virėjai, sveikatos priežiūros darbuotojai, direktorius, sekretorė ir t. t.), susipažįstama su jais, jų darbu, pasikalbama. Vaikai aptaria, ką matę, kuo svarbūs ir visiems reikalingi ugdymo įstaigoje dirbantys žmonės, kodėl svarbu gerbti jų darbą, esant galimybei visada jiems talkinti, padėti.

Vaikai stebi suaugusiųjų gyvenimą, jų veiklą, įvardija, ką svarbaus ir naudingo jie veikia, imituoja jų profesinį ir kitokį elgesį. Aptaria suaugusiųjų gyvenimo pamokas, daro išvadas, ko galima iš jų pasimokyti.

Stengiasi suprasti, kokiais atvejais (kai susižeidei ar

pasiūlo įdomių veiklų, aktyviai dalyvauja šeimos, giminės šventėse, įvykiuose. Atsižvelgia į kitų šeimos narių poreikius, norus, prašymus

ką nors skauda, kai blogai jautiesi ar nežinai, ką daryti ir pan.) ir kokios pagalbos galima tikėtis iš suaugusiųjų (ypač tų, kuriais pasitiki). Vaikai mokosi, kaip reikia kreiptis, į ką, kaip nusakyti, kas atsitiko ir t. t.

Vaikai skatinami dalyvauti visuose bendruose reikaluose ir veikloje, jaustis bendruomenės nariais: teikti siūlymus ir dalyvauti, kuriant grupės aplinką, tvarkant kiemą, žaidimų vietas, statant įrenginius, organizuojant šventes ir t. t.

Su vaikais aptariama, kad šeimų gali būti įvairių: tėtis, mama ir vaikas, mama ir vaikas, tėtis ir vaikas ir kt. Vaikai skatinami domėtis savo šeimos istorija: su tėvų pagalba sužinoti apie senelių, tėvų vaikystę, mokyklos metus, jaunystę ir pan., kaip jie mokėsi, kokiais informacijos šaltiniais naudojosi, ką mėgo veikti laisvalaikio ir kt.; papasakoti apie šeimos šventes, tradicijas; pokalbių, diskusijų, žaidimų metu vaikai skatinami dalytis pavyzdžiais, kaip jų šeimoje, giminėje šeimos nariai palaiko, padeda vieni kitiems, rūpinasi ir atsižvelgia į vienas kito poreikius.

4. Ugdymo sritis: SANTYKIAI SU BENDRAAMŽIAIS

Vertybinė nuostata. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais

Esminis gebėjimas. Supranta, kas yra gerai, kas blogai, draugauja bent su vienu vaiku, palankiai bendrauja su visais (supranta kitų norus, dalijasi žaislais, tariasi, užjaučia, padeda), suaugusiojo padedamas supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems.

1-asis žingsnis

Patinka žiūrėti į kitus kūdikius, būti šalia kitų vaikų, juos liesti, mėgdžioti jų veido išraišką, veiksmus.

Pasodinti kūdikius vieną šalia kito, duoti tokių pačių žaislų, skatinti bendrauti, tačiau stebėti, kad jie neužgautų vienas kito.

2-asis žingsnis

Mėgsta žaisti greta kitų vaikų, stebėti jų veiklą. Jiems šypsosi, mėgdžioja jų judesius, veiksmus, ką nors pasako. Gali duoti žaislą kitam, jį imti iš kito, tačiau supykęs gali atimti žaislą iš kito, jam suduoti.

Paskatinti vaikus žaisti greta. Komentuoti vieno ir kito norus, emocijas, veiksmus. Pagal galimybes parūpinti pageidaujamų žaislų. Paskatinti būti geranoriškiems vienas kitam. Padėti vaikams pažinti grupės naujoką. Pristatyti jį kitiems. Skatinti pažaisiti greta, kol auklėtojas yra šalia ir vaikai jaučiasi saugūs. Stebėti vaikus, stabdyti netinkamus veiksmus ir paaiškinti, kodėl negalima taip elgtis.

3-iasis žingsnis

Ieško bendraamžių draugijos. Žaidžia greta, trumpai pažaidžia su kitu vaiku, trumpam įsitraukia į kito vaiko žaidimą.

Bendrauja mimika, judesiais, veiksmais, dažniau kalbasi su kitu vaiku, pakaitomis atlieka veiksmus su tuo pačiu žaislu. Audringai reiškia teises į savo daiktus, žaislus, nori kito vaiko jam patinkančio žaislo.

Gali simpatizuoti kuriam nors vaikui.

Organizuoti žaidimus, kuriuose vaikams ką nors reikėtų daryti paeiliui arba keliems vienu metu. Grupėje turėti po kelis tokius pačius žaislus. Pakomentuoti draugiškus vaikų veiksmus ir jausmus, pritarti ketinimui žaisti kartu, padėti įsitraukti į bendro žaidimo epizodus. Užtikrinti vaiko saugumą. Paskatinti vaiką išreikšti ne - pasitenkinimą, kai kiti vaikai daro ką nors ne taip. Atsiliepti į vaikų pagalbos prašymus. Padėti vaikui įgyvendinti ketinimus, atsižvelgiant į kitų vaikų norus.

	Skatinti vaikus žaisti kartu, greta. Sukurti žaidimo vietas, kuriose vaikai žaistų vienas greta kito.
4-asis žingsnis Kartu su bendraamžiais žaidžia bendrus žaidimus (kviečia žaisti, priima, prašosi priimamas į žaidimą).	Skirti pakankamai laiko ir vietos vaikų bendriems žaidimams. Naudoti smėlio laikrodį, susitarimus ir kitus būdus, padedančius vaikams palaukti savo eilės. Paskatinti paprašyti žaislo, tartis dėl žaislo, žaisti juo kartu.
Žaisdamas mėgdžioja kitus vaikus, supranta jų norus, stengiasi suprasti kita kalba nei jis kalbančio vaiko sumanymus. Tariausi dėl vaidmenų, siužeto, žaislų. Padedamas suaugusiojo, palaukia savo eilės, dalijasi žaislais, priima kompromisinį pasiūlymą. Gali turėti vieną ar kelis nenuolatinius žaidimų partnerius. Su jais lengvai susipyksta ir susitaiko.	Komentuoti priimtinius ir nepriimtinius vaiko veiksmus, primenant elgesio taisykles. Mokyti pasakyti sau „ne“, kai norisi pasielgti netinkamai. Atkreipti dėmesį ir pagirti vaiko norą pasidalyti, ypač tose situacijose, kai tenka trumpam atidėti savo norų patenkinimą. Įvairiose situacijose atkreipti vaiko dėmesį į jo veiksmų pasekmes kitam. Vengti lyginti vaikus, vartojant žodžius „geresnis“, „blogesnis“. Skatinti ir palaikyti vaikų draugystes.
5-asis žingsnis Sėkmingai įsitraukia į vaikų grupę ir nuolat kartu žaidžia.	Jei grupėje yra vaikų, kurių kiti nepriima į žaidimus, išsiaiškinti to priežastis ir padėti atstumtiesiems įsitraukti į žaidimus.
Geranoriškai veikia kartu su kitais, siūlydamas sumanymą ar priimdamas kitų sumanymą, fantazuodamas. Tikslingai atsineša žaislą iš namų bendram žaidimui su žaidimo draugu. Paprašius kitam vaikui, duoda pažaisti savo žaislu arba žaidžia juo paeiliui. Noriai žaidžia su vaikais iš kitos kultūros ar socialinės aplinkos, natūraliai priima vaikų skirtumus. Gali padėti kitam vaikui. Pats randa nesutarimo, konflikto sprendimo būdą arba prašo suaugusiojo pagalbos. Gali turėti draugą arba kelis kurį laiką nesikeičiančius žaidimų partnerius.	Siūlyti įvairios veiklos, turinančių vaiko patirtį apie bendruomenę, žmones, jų veiklą, panašumus ir skirtumus. Pagiriant pastiprinti tinkamą, draugišką vaikų elgesį. Tarpininkauti vaikams ieškant išeičių konfliktinėje situacijoje. Pasiūlyti veiklos, kurioje keliems vaikams reikia siekti vieno tikslo, skatinti bendradarbiavimą.
6-asis žingsnis Rodo iniciatyvą bendrauti ir bendradarbiauti su kitais vaikais, palaikyti su jais gerus santykius, domisi skirtumais tarp vaikų ir juos toleruoja. Taikiai diskutuoja, tariausi, derasi su kitais vaikais dėl žaidimų sumanymų ir veiklos. Dalijasi žaislais ir kovoja už kitų teisę žaisti paeiliui. Siekdamas rasti kompromisą, įsitraukia į derybų procesą. Supranta, kad grupė vaikų, norėdama veikti sutartinai, turi susitarti dėl visiems priimtino elgesio. Supranta, koks elgesys yra geras ar blogas ir kodėl. Suvokia savo veiksmų pasekmes sau ir kitiems. Turi draugą arba kelis nuolatinius žaidimų partnerius. Palaiko ilgalaikę draugystę mažiausiai su vienu vaiku.	Sudaryti galimybes vaikams gauti naujų išpūdžių, galinčių praturtinti jų žaidimus. Atkreipti vaikų dėmesį į tinkamus jų poelgius bei santykius su kitais, pabrėžiant, kad tai padeda visiems pasijusti laimingesniems. Paskatinti vaikus aiškintis, kas yra gerai, o kas blogai. Kartu su vaikais kurti taisykles, susitarimus, pasiryžtant jų laikytis. Pasiūlyti veiklą, kuriose reikėtų ką nors daryti drauge. Kalbėtis apie draugus ir draugystę.
7-asis žingsnis Rodo iniciatyvą susipažinti: užkalbina kitą,	Vaikai drąsinami draugiškai sutikti naujai į grupę atėjusius vaikus, padėti jiems adaptuotis grupėje,

prisistato, paklausia, kviečia bendros veiklos Jaučia kito nuotaikas, išgyvenimus, rūpestį, rodo užuojautą (nelaimingam, nuskriaustam, išduotam) Pripažįsta ir gerbia kitų norus, toleruoja kitokią nuomonę, elgesį (teisę elgtis savaip), išvaizdą Laikosi grupės, kuriai priklauso, normų, taisyklių. Dalijasi patirtimi, mintimis, kartu sprendžia problemas, dalyvauja bendroje veikloje Apriboja savo ambicijas, suvaldo impulsus dėl bendros veiklos (pvz., nepasitraukia iš bendros veiklos, patyręs nesėkmę, supykęs ar pan.)

įtraukti į žaidimą. Stengiamasi sudaryti sąlygas, kad kiekvienas vaikas pasijustų grupės dalimi: skatinamas bendras vaikų žaidimas, veiklos, kurių metu vaikai turi galimybę padėti vienas kitam, išsakyti savo asmeninę nuomonę, būti išklausyti. Stebint aplinkinius, klausantis, aptariant perskaitytus literatūros kūrinius, vaikai raginami aiškintis, diskutuoti, kokių nuotaikų, išgyvenimų patiria kiti žmonės įvairiose situacijose (išskaudinti, išduoti, apgauti ir t. t.). Diskutuojama, kas svarbu draugiškiems santykiams palaikyti: domėtis kito poreikiais ir atsižvelgti į juos, tesėti pažadus, išsaugoti paslaptis, gerbti kito nuomonę. Įvairių veiklų metu vaikai skatinami dalytis įspūdžiais, reikšti savo nuomones, požiūrius, vertinimus. Kuriamos situacijos ar užduotys, kurias atlikdami vaikai turi galimybę suvokti, kad jų norai, poreikiai, interesai gali būti skirtingi, tačiau visi yra vertingi ir turi teisę egzistuoti. Vaikai skatinami ieškoti išeities, spręsti problemines ar konfliktines situacijas (susidūrus skirtingiems norams, požiūriams), derinti savo norus, požiūrius tarpusavyje, pasiskirstyti vaidmenimis ir bendradarbiauti. Vaikai skatinami aptarti pastebėtas žmonių išvaizdos ir (ar) elgesio skirtis (pavyzdžiui, po išvykos, pažiūrėjus paveikslą, vaizdajuostę ir pan.), prieiti prie išvados, kad žmonės gali atrodyti labai įvairiai ir, kad Žmonių elgesys gali skirtis, bet jis neturi pažeisti aplinkinių privatumo, jiems trukdyti Kasdienėse situacijose atkreipiamas vaikų dėmesys į jų žodžių ir veiksmų pasekmes kitiems grupės nariams, būtinybę atsiprašyti netinkamai pasielgus (įžeidus, išskaudinus kitą, netesėjus duoto žodžio – sulaužius pažadą ir pan.). Žaisdami, atlikdami bendras užduotis, vaikai mokosi dalytis priemonėmis, žaislais, taip pat patirtimi, sumanymais, mokosi vieni iš kitų. Sprendžiant konkrečias grupės kasdienio gyvenimo problemas, vaikai skatinami pasidalyti nuomonėmis, drąsiai eksperimentuoti, rodyti iniciatyvą, siekiant bendros veiklos įdomumo, kokybės, įvairovės. Kartu su vaikais aptariant, nagrinėjant įvairias jų kasdienio gyvenimo situacijas, elgesį, pabrėžiama, kad teisės yra neatsiejamoms nuo pareigų (pavyzdžiui, vaikas gali reikšti savo nuomonę, tačiau turi leisti tai padaryti ir kitam).

Vaikai drąsinami galvoti ir kalbėti apie savo emocijas, jausmus, kurių kyla žaidžiant, veikiant kartu su kitais. Su vaikais kalbamasi, aptariami įvairūs emocinių sunkumų įveikos būdai (pvz.,

įvardyti, kaip jautiesi, tam tikram laikui pasitraukti iš grupinės veiklos, giliai pakvėpuoti, po to vėl sugrįžti ir pan.). Kasdienėje veikloje vaikai patiprinami (pvz., pagiriami, iškeliami pavyzdžiu), kai jie suvaldo stiprias emocijas (pvz., pyktį, nepasitenkinimą, pavydą)

1.2. Socialinės kompetencijos turinio dėmenys:

1.2.1. emocijų suvokimas ir raiška: savo jausmų raiška, suvokimas ir jų pavadinimas; kitų jausmų atpažinimas ir tinkamas reagavimas į juos; savo bei kitų nuotaikų ir jausmų apmąstymas;

1.2.2. savivoka ir savigarba: vaiko asmeninio tapatumo jausmas; bendrumo su šeima, grupe jausmas, tautinio tapatumo jausmas; pozityvus savęs vertinimas;

1.2.3. santykiai su suaugusiais: gebėjimas atsiskirti nuo tėvų ir pasitikėti pedagogais, abipusė pagarba; gebėjimas mokytis palaikyti partneriškus santykius su pedagogais; žinojimas, kaip saugiai elgtis su nepažįstamais suaugusiais;

1.2.4. santykiai su bendraamžiais: gebėjimai užmegzti geranoriškus santykius su kitais vaikais; gebėjimai mokytis bendrauti ir bendradarbiauti, spręsti tarpusavio nesutarimus; gebėjimai užmegzti ir palaikyti artimesnius asmeninius santykius su vienu ar keliais vaikais.

📖 UGDYMAS NUO 1,5 IKI 6 M.

SVEIKATOS SAUGOJIMO KOMPETENCIJA

Pasiekimai	Ugdymo gairės
1. Ugdymo sritis: KASDIENIO GYVENIMO ĮGŪDŽIAI	
Vertybinė nuostata. Noriai ugdomi sveikam kasdieniam gyvenimui reikalingus įgūdžius.	
Esminis gebėjimas. Tvarkingai valgo, savarankiškai atlieka savitvarkos veiksmus: apsirengia ir nusirengia, naudojami tualetu, prausiasi, šukuojasi. Saugo savo sveikatą ir saugiai elgiasi aplinkoje.	
1-asis žingsnis Bando savarankiškai valgyti ir gerti iš puodelio.	Tirštą maistą duoti tik šaukšteliu, skystą iš puoduko, kad jaustų skirtumą tarp to, ką valgo ir ką geria. Žaidžiant mokyti laikyti šaukštelį, puodelį, semti šaukšteliu ir pan. Žaisti žaidimą „Pamaitinkime lėlytę, meškučių“, pratinti būti savarankiškam.
2-asis žingsnis Valgo ir geria padedamas arba savarankiškai. Kartais parodo mimiką, ženklais arba pasako, kada nori tuštintis ar šlapintis. Suaugusiojo rengiamas vaikas „jam padeda“. Suaugusiojo padedamas plaunasi, šluostosi rankas, išpučia nosį. Paprašytas padeda žaislą į nurodytą vietą.	Skatinti vaiką valgyti savarankiškai, parodant, kaip valgo grupės vaikai. Žaisti žaidimus „Su kuo lėlytė valgo?“, „Meškiukas nori valgyti“. Atsižvelgiant į vaiko tuštinimosi ir šlapinimosi įgūdžius sodinti ant puoduko ar klozeto. Grupėje turėti didelę lėlę su drabužių rinkiniu, siūlyti vaikui ją rengti žaidžiant žaidimą „Lėlytė eina į lauką“. Žaisti žaidimus imituojant rengimosi veiksmus (pvz., pritaikyti tam žaidimą „Jurgelis meistrelis“). Rengiant vaiką, pratinti apsirengti ir nusirengti drabužėlius tam tikra tvarka, rengti žaidinant „Šmurkšt kojytę į kojinytę (batuką)“ ir t. t. Kurti žaidybines situacijas, skatinančias vaiką panaudoti savo mokėjimus ir įgūdžius: „Parodykime meškučiui, kaip plauname rankes, išpučiame nosį.“ Kurti siužetines situacijas, skatinančias vaiką padėti žaislą į jam skirtą vietą. „Mašinytė grįžta į garažą“, „Lėlytė sėdasi prie stalo, gulasi į lovytę (vežimėlį)“, „Kamuoliukai pavargo ir nori pailsėti“ ir t. t.
3-iasis žingsnis Savarankiškai valgo ir geria. Pradedama naudoti stalo įrankius. Pasako, ko nori ir ko nenori valgyti. Pats eina į tualetą, suaugusiojo padedamas susitvarko. Suaugusiojo padedamas nusirengia ir apsirengia. Bando praustis, nusišluostyti veidą, rankas. Padeda į vietą vieną kitą daiktą.	Skatinti ragauti ir valgyti įvairų maistą. Pratinti gerai sukramtyti maistą, neskubinti valgančio vaiko, mokyti valgyti ramiai. Pratinti keltis nuo stalo tik baigus valgyti. Siūlyti žaisti žaidimus, mokant naudotis stalo įrankiais (pvz., „Gimtadienis“, „Kavinėje“ ir kt.). Prižiūrėti, kad vaikas valgytų su įrankiais taip, kaip jis gali, pagirti vaiką už pastangas. Turėti grupėje indelių, skatinti vaiką jais žaisti. Mokyti taisyklingai naudotis tualetu. Žaisti žaidimus „Kuo aš apsirengsiu, eidamas į lauką ar iš darželio namo?“, „Aprink draugą“. Skatinti

	klausytis ir (ar) imituoti eilėraštkus: R. Kašausko „Batukai pyksta“, R. Skučaitės „Močiutės spinta“. Naudoti įvairias spalvotas, kvepiančias vaikiškas higienos priemones. Kalbėtis su vaikais apie švarą. Skaityti kūrinėlius (pvz., K. Binkio „Jonas pas čigonus“). Sistemingai skatinti pažaidus sudėti žaislus ir kitas priemones į vietą. Tvarkyti žaislus, dainuojant dainelę: „Visi žaisliukai turi savo vietą, turi savo vietą, vietą numylėtą.“
4-asis žingsnis Valgo gana tvarkingai. Primenamas po valgio skalauja burną. Pasako, kodėl reikia plauti vaisius, uogas, daržoves. Padeda suaugusiajam serviruoti ir po valgio sutvarkyti stalą. Dažniausiai savarankiškai naudojami tualetu ir susitvarko juo pasinaudojęs. Šiek tiek padedamas apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Šiek tiek padedamas plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus čiaudėdamas ar kosėdamas prisidengia burną ir nosį. Gali sutvarkyti dalį žaislų, su kuriais žaidė. Pasako, kad negalima imti degtukų, vaistų, aštrių ir kitų pavojingų daiktų.	Priminti, kad vaikai valgytų neskubėdami. Su vaikais kalbėti apie tai, kad labai svarbu pusryčius, pietus, vakarienę valgyti tuo pačiu metu. Žaisti žaidimus, kuriuose formuojasi maitinimosi ritmo suvokimas (šeima, restoranas ir kt.). Žaidžiant vaikai mokomi atskirti pagrindines produktų grupes – pieną, mėsą, vaisius, daržoves. Kiekvieną kartą prieš valgant įtraukti vaikus į stalo padengimo veiklą, siekti, kad stalai būtų serviruojami pagal taisykles, patiekalus atitinkančiais indais. Kalbėtis su vaikais, kodėl reikia plauti vaisius, daržoves, uogas, sudaryti sąlygas mokytis praktiškai juos nuplauti. Rekomenduoti tėvams aprengti vaikus patogiais ir lengvai aprengiamais drabužiais. Primenant eiliškumą, skatinti vaikus savarankiškai apsirengti ir nusirengti, tvarkingai susidėti drabužius. Mokyti vaikus taisyklingai plautis ir šluostytis rankas, praustis ir šluostytis veidą. Priminti, kad čiaudint ar kosint būtina prisidengti burną ir nosį. Priminti, kad naudotąsi nosinaite. Skatinti susitvarkyti žaislus, su kuriais žaidė, įvairiai motyvuojant, padedant. Pasiruošti ir naudoti vaizdines priemones apie saugų elgesį. Rodyti mokomuosius filmus. Žiūrindami paveikslėlius, vartant vaikiškus žurnalus, pastebėti ir parodyti dvejopas situacijas, pvz.: tas, kuriose saugu vaikui, ir tas, kuriose gali įvykti nelaimė. Skaityti, kurti kūrinėlius apie saugų elgesį. Organizuoti saugaus elgesio renginius, kvieisti medicinos darbuotojus, gaisrininkus ir pan.
5-asis žingsnis Valgo tvarkingai, dažniausiai taisyklingai naudojami stalo įrankiais. Domisi, koks maistas sveikas ir naudingas. Serviuoja ir tvarko stalą, vadovaujamas suaugusiojo. Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Priminus plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. Žaisdamas, ką nors	Savo pavyzdžiu rodyti, kaip taisyklingai naudotis stalo įrankiais. Patraukliomis formomis paaiškinti pieno, mėsos, vaisių ir daržovių naudą. Papasakoti apie per didelio saldumynų kiekio žalą organizmui. Kvieisti vaikus į talką dengiant stalą gimtadieniui, šventei. Priminti, kad sudėtų ne tik gerai matomus žaislus, bet ir tuos, kurie yra po stalu, lova, spintele ir kt. Skatinti vaikų savarankiškumą. Tvarkantis pasiūlyti vaikams

veikdamas stengiasi saugoti save ir kitus. Priminus stengiasi sėdėti, stovėti, vaikščioti taisyklingai.	užsirišti prijuostes, užsidėti kepurėles. Kartu su vaikais organizuoti viktorinas, projektus apie saugų vaikų elgesį. Diskutuoti su vaikais, kaip konfliktus spręsti taikiai. Žaidimas „Saugių žodžių piramidė“: kiekvienas vaikas „stato“ saugių žodžių piramidę, aukščiausia piramidė tampa saugaus elgesio nuostatomis. Savo pavyzdžiu rodyti, kaip taisyklingai sėdėti, stovėti, vaikščioti. Stebėti ir priminti, kad taisyklingai sėdėtų.
6-asis žingsnis Valgo tvarkingai. Pasako, jog maistas reikalingas, kad augtume, būtume sveiki. Įvardija vieną kitą maisto produktą, kurį valgyti sveika, vieną kitą – kurio vartojimą reikėtų riboti. Savarankiškai serviuoja ir tvarko stalą. Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Suaugusiųjų padedamas pasirenka drabužius ir avalynę pagal orus. Priminus ar savarankiškai plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Dažniausiai savarankiškai tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. Savarankiškai ar priminus laikosi susitartų saugaus elgesio taisyklių. Stebint suaugusiajam saugiai naudojasi veiklai skirtais aštriais įrankiais. Žino, kaip saugiai elgtis gatvėje, kur kreiptis iškilus pavojui, pasiklydus. Priminus stengiasi vaikščioti, stovėti, sėdėti taisyklingai.	Kartu su vaikais aptarti, kodėl žmogus valgo. Paprašyti vaikų pasakoti, ką jie dažniausiai valgo pusryčiams, pietums ir vakarienei, diskutuoti, kurie iš jų vartojamų produktų, patiekalų yra naudingiausi jų augimui ir gerai savijautai. Vaikams pateikti paveikslėlius su įvairiais maisto produktais ir patiekalais, jais žaidžiant mokytis atskirti naudingą ir bevertį maistą. Organizuoti įvairių kūrybinių darbų (piešinių, inscenizacijų ir t. t.) kūrimą, jais skatinti pasirinkti sveikus produktus ir patiekalus. Klausytis skaitomų knygelių, vaidinti, žaisti lotą, žiūrėti filmukus apie žmogui naudingus maisto produktus (duoną, obuolius, pieną, vandenį ir kt.). Žaidžiant su lėlėmis ar kitus žaidimus rūšiuoti maisto produktus (jų paveikslėlius) į naudingus ir vengtinus. Pasiūlyti vaikams apsirengti lengvesniais ar šiltesniais drabuželiais. Sušlapusius rūbus, avalynę pasidžiauti. Parūpinti skysto muilo su dozatoriumi, parodyti, kaip ir kiek dozuoti, kad rankos būtų švarios. Priminti, kad reikia taupyti vandenį, paaiškinti, kodėl, pasiūlyti vandens čiaupą atsukti tiek, kiek reikia, kad muilas nusiplautų. Pasiūlyti „Rankų plovimo diena“ 5–8 metų vaikams: http://www.hi.lt/content/G5_1_naud_inf.html Žaidimas „Išmanieji pirštukai“. Auklėtojas kartu su vaikais piešia didelę plaštaką ir ant kiekvieno pirštuko užrašo vaikų mintis, kodėl reikia plautis rankas. Parūpinti priemonių kalimo, siuvimo, dygsniavimo žaidimams. Apsilankyti su vaikais gaisrinėje, policijoje, ligoninėje ir t. t. Auklėtojas kartu su vaikais „Minčių lietuje“ diskutuoja, aptaria, vertina. Auklėtojas pasiūlo, kad vaikai pasakytų, kai pastebės jį (ją) vaikštantį ar sėdintį susikūprinus.
7-asis žingsnis Tvarkingai valgo, jaučia, kada alkanas, kada pasisotino, geria pakankamai vandens. Stengiasi valgyti įvairų maistą. Įvardija kelis	Skatinti nagrinėti ir daryti išvadas, kaip maitintis yra sveika, o kaip ne. Skatinti įsiklausyti į savo kūno pojūčius ir pajauti skirtumą tarp švarių ir nešvarių rankų, išvalytų ir nevalytų dantų,

maisto produktus, kuriuos valgyti sveika, ir kelis, kuriuos reikėtų riboti. Savarankiškai serviuoja ir tvarko stalą. Dažniausiai savarankiškai ar priminus plaunasi rankas, prausiasi, šukuojasi. Savarankiškai tvarkingai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna. Suaugusiųjų padedamas arba savarankiškai pasirenka drabužius ir avalynę pagal orus. Savarankiškai tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. Savarankiškai laikosi sutartų saugaus elgesio taisyklių. Žino, kaip saugiai elgtis gatvėje, kelyje, prie vandens telkinių, ant ledo, gaisro metu, su elektros prietaisais, vaistais. Žino, kaip saugiai elgtis su nepažįstamais žmonėmis ir gyvūnais. Kad būtų sveikas, stengiasi vaikščioti, stovėti, sėdėti taisyklingai.

ištrinktų ir neištrinktų plaukų, švarių ir nešvarių drabužių, patalynės, batų. Aiškintis, kokia apranga ir avalynė kokiam orui skirta, kad tinkamai rengdamiesi ir avėdami geriau jaučiasi (nesukaista, nesusąla, nesuslampa), laisviau elgiasi (gali braidyti po balas, pusnis, bėgioti, čiuožinėti) ir išvengia ligų. Pratinti savarankiškai, niekieno neraginamiems susitvarkyti savo veiklos, žaidimų vietas, grupę. Aptarti, kaip svarbu yra rūpintis vieniems kitiems ir padėti, ištikus nelaimei (kilus gaisrui, įlūžus ant ledo, įkritus į vandens telkinį ir t. t.). Modeliuoti vaiko saugumui ir gyvybei pavojingas situacijas, drauge su vaikais svarstyti, kaip dera, o kaip nedera elgtis vienu ar kitu atveju. Skatinti pajusti grakščių judesių, kūno valdymo malonumą. Pastiprinti vaikų pastangas vaikščioti grakščiai, sėdėti nesikūpinant, stovėti pasitempus.

2. Ugdymo sritis: FIZINIS AKTYVUMAS

Vertybinė nuostata. Noriai, džiaugsmingai juda, mėgsta judrią veiklą ir žaidimus.

Esminis gebėjimas. Eina, bėga, šliaužia, ropoja, lipa, šokinėja koordinuotai, išlaikydamas pusiausvyrą, spontaniškai ir tikslingai atlieka veiksmus, kuriems būtina akių-rankos koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika.

1-asis žingsnis

Sėdi, šliaužia, ropoja pirmyn ir atgal, įkalnėn ir nuokalnėn, laiptais aukštyn, ko nors įsitvėręs atsistoja, stovi laikydamasis ar savarankiškai, žingsniuoją laikydamasis, vedamas arba savarankiškai, išlaiko pusiausvyrą. Tikslingai siekia daikto, rankos judėjimą seka akimis, pačiuopa ir laiko daiktą saujoje, paglosto žaislą jo nečiuopdamas, kiša jį į burną, purto, mojuoja, stuksena, gniaužo, dviem pirštais – nykščiu ir smiliumi – suima smulką daiktą, perima daiktus iš vienos rankos į kitą.

Vaiko regėjimo lauke padėti žaislų ir skatinti ropoti iki jų; pasiūlyti ropoti „tuneliu“, po stalu. Svarbu nepalikti vaiko vieno. Žaisti žaidimą „Eikš pas mane“. Kviesti susipažinti su nauju žaislu: apžiūrėti, liesti, purtyti, gniaužyti ir kt. Siūlyti dėlioti žaislą ar kokį nors daiktą iš vienos rankos į kitą. Lengvais sukamaisiais judesiais masažuoti vaiko delniukus. Žaisti su įvairaus dydžio kamuoliukais, balionais.

2-asis žingsnis

Savarankiškai atsistoja, stovi, atsitupia, pasilenkia, eina į priekį, šoną ir atgal, eina stumdamas ar tempdamas daiktą, bėga tiesiomis kojomis, atsistodęs ant riedančio žaislo stumiasi kojomis, pralenda per kliūtis keturpėsčia, padedamas lipa laiptais aukštyn pristatomuoju žingsniu, spiria kamuolį išlaikydamas pusiausvyrą. Pasuka riešą, apverčia plaštaką delnu žemyn, pasuka delnu aukštyn, mosteli plaštaka, paima daiktą iš viršaus apimdamas jį pirštais, išmeta daiktus iš rankos atleisdamas pirštus, ploja rankomis. Rideną, meta, gaudo kamuolį.

Siūlyti žaidimus, lavinančius ir įtvirtinančius vaiko judėjimą (pvz., „Atnešk žaisliuką takeliu“, „Ištaškyk balutę“, „Skrenda paukšteliai“ ir kt.). Sudaryti vaikui galimybę nešioti žaislus „takeliu“ tarp dviejų virvių, stumdyti žaislinį vežimėlį, prikrautą kubelių, vaikytis ir ridenti kamuolį, joti ant linguojančių žaislų, važiuoti pasispiriant kojomis, pakviesti eiti „tilteliu“ paskui save. Turėti grupėje žaislų, kuriuos galima stumdyti, sėdėti ar jais važinėti. Siūlyti statyti bokštelį, užsukti ir atsukti dangtelius. Pasiūlyti padaryti kamuoliuką: paimti popieriaus lapą ir suglamžyti taip, kad būtų panašus į kamuoliuką. Žaisti žaidimą „Takelis“. Iš popieriaus juostelių padaryti apie 3–5 cm takelį.

	Duoti vaikui kruopų, tegu beria ant takelio ir kviečia paukšteliu lesti. Duoti lipdyti iš minkšto plastilino ir kt.
3-iasis žingsnis Pastovi ant vienos kojos (3–4 sekundes). Tiksliai, skirtingu ritmu eina ten, kur nori, vaikščiodamas apeina arba peržengia kliūtis, eina plačia (25–30 cm) linija. Bėga keisdamas kryptį, greitį. Lipa ir nulipa laiptais pakaitiniu žingsniu, laikydamasis suaugusiojo rankos ar turėklų. Atsispirdamas abiem kojomis pašoka nuo žemės, nušoka nuo laiptelio, peršoka liniją, spiria kamuolį. Geriau derina akies-rankos, abiejų rankų, rankų ir kojų judesius, todėl tiksliau konstruoja, veria ant virvutės sagas, ridena, mēto, gauda, spiria kamuolį, įkerpa popieriaus kraštą.	Sudaryti sąlygas vaikui vaikščioti įvairiu atstumu, neužkliudant padėtų daiktų (žaidimas „Neužkliudyk“). Organizuoti siužetinių pratimų, kurie skatintų vaiką peržengti kliūtis, eiti plačia linija. Sudaryti sąlygas vaikams laiptuoti kopėtelėmis siekiant tikslo – pauostyti, pasiekti, nukabinti. Žaisti žaidimą „Pašto dėžutė“. Kartu su vaikais imituoti šuoliuojančius gyvūnus. Žaisti žaidimą „Viens, du, trys – pasiruošęs – šok!“. Pasiūlyti vedžioti labirintą. Tegų vaikas veda pieštuku arba piršteliu. Kad būtų įdomiau, sugalvokite pasakojimų, pasakų: kur veda šis kelias, pas ką ir t. t. Sudaryti galimybes vaikui ridenti, gaudyti, mėtyti, spardyti kamuolius. Kartu su vaikais pasidarykite vėrinį, verkite makaronus, sagas, karoliukus ir t. t. Pradėti nuo didesnių skylių, taip mažyliui bus įdomiau, po to verti vis smulkesnius daiktus. Siūlyti žaidimus ir žaislus, kuriuose atliekami sukamieji plaštakos judesiai (pvz., žaidimas kėgliais ir kt.). Mokyti žirkklėmis įkirpti popierinės saulutės spindulėlį. Skatinti dirbti prasmingus buitines ir lauko darbus.
4-asis žingsnis Stovėdamas pasistiebia, atsistoja ant kulnų, stovėdamas ir sėdėdamas atlieka įvairius judesius kojomis bei rankomis. Eina ant pirštų galų, eina siaura (5 cm) linija, gimnastikos suoleliu, lipa laiptais aukštyn ir žemyn nesilaikydamas už turėklų, šokinėja abiem ir ant vienos kojos, nušoka nuo paaukštinimo. Mina ir vairuoja triratuką. Pieštuką laiko tarp nykščio ir kitų pirštų, tiksliau atlieka judesius plaštaka ir pirštais (ima, atgnybia, suspaudžia dviem pirštais, kočioja tarp delnų) bei ranka (mojuoja, plasnoja). Ištiestomis rankomis pagauna didelį kamuolį. Judesius tiksliau atlieka kaire arba dešine ranka, koja.	Siūlyti vaikui įvairių žaidybinių situacijų, skatinančių vaikščioti ant pirštų, kulnų (pvz., įsidūriau į pirštelį – einu ant kulno ir kt.). Iš laikraščio ant grindų suformuoti tiesią, maždaug trijų metrų ilgio ir penkių centimetrų pločio liniją. Vaikas eina šia linija, nenukrypdamas nuo jos, paskui grįžta atbulas. Sudaryti sąlygas vaikui važinėti triratukais, paspirtukais. Paprašyti mažylio surinkti pagaliukus po vieną ir dėti į dėžutę, kai juos netyčia išberiate. Parūpinti pagaliukų kaišiojimui. Sudaryti vaikui sąlygas minkyti tešlą, lipdyti iš molio, vaško, modelino, plastilino. Leisti kirpti nesudėtingas formas, po to priklijuoti jas ant popieriaus. Žaisti su vaiku pirštukų žaidimus. Sudaryti sąlygas vaikui žaisti „vonele“ su pupomis, grikiais ir pan. Į didelį dubenį galima įberti gilių, kaštonų ir paslėpti ten kokį nors smulkų daiktą (mažą žaisliuką, kamuoliuką), vaikas jų ieško. Pasiūlyti vaikui pabūti vaistininku – įvairius daiktus imti žnyplėmis, pincetu, perdėti iš vieno indo į kitą įvairaus dydžio karoliukus. Skatinti dirbti prasmingus buitines ir lauko darbus.

5-asis žingsnis

Eina pristatydamas pėdą prie pėdos, pakaitiniu ir pristatomuoju žingsniu, aukštai keldamas kelius, atlikdamas judesius rankomis, judėdamas vingiais. Greitas, vikrus, bėgioja vingiais, greitėdamas ir lėtėdamas, išsisukinėdamas, bėga ant pirštų galų. Šokinėja abiem kojomis vietoje ir judėdamas pirmyn, ant vienos kojos, šokinėja per virvutę, peršoka žemas kliūtis, pašoka siekdamas daikto. Laipioja lauko įrenginiais. Spiria kamuolį į taikinį iš įvairių padėčių. Pieštuką ir žirkles laiko beveik taisyklingai. Tiksliai atlieka sudėtingesnius judesius pirštais ir ranka (veria ant virvelės smulkius daiktus, užsega ir atsega sagas). Iš įvairių padėčių meta kamuolį į taikinį, tiksliau gaudo, mušinėja. Įsisupa ir supasi sūpynėmis.

Organizuoti veiklą, kad vaikas eidamas atliktų ritminius judesius pečiais, galva, muštų kamuolį, mestų į viršų, ėjimą keistų bėgimu. Žaisti žaidimą „Raganėle pamotėle“. Sugalvoti maršrutą, kad vaikas turėtų eiti, bėgti, perlpti suolą, pralįsti po kėde ir t. t. Organizuoti bėgimo estafetes, įvairių šuolių žaidimus, panaudojant įvairias priemones: kaspinus, kamuolius, lankus, lazdas. Žaisti žaidimus su išsisukinėjimais, kurių tikslas – ilgiau likti nepagautam. Siūlyti vaikams šokinėti per šokdynę, lanką. Pasiūlyti piešti įvairių linijų, pieštuku apvesti daiktus: stiklinę, apverstą lėkštutę, puoduką; po truputį duoti sudėtingesnes užduotis. Sudaryti sąlygas vaikui žaisti su pipete. Parinkti įvairių priemonių (sagų, rutuliukų, karolių), kad vaikas galėtų verti ant siūlo. Duoti vaikui krepšį su skalbinių segtukais, paimti segtuką trimis pirštais, prisegti, paprašyti, kad ir jis taip pat padarytų. Pasiūlyti lipdyti iš molio, vaško ir pan. Skatinti dirbti prasmingus buitines ir lauko darbus.

6-asis žingsnis

Eina ratu, poroje, prasilenkdamas, gyvatėle, atbulomis, šonu. Ištvėrimingas, bėga ilgesnius atstumus. Bėga pristatomuoju ar pakaitiniu žingsniu, aukštai keldamas kelius, bėga suoleliu, įkalnėn, nuokalnėn. Šokinėja ant vienos kojos judėdamas pirmyn, šoka į tolį, į aukštį. Važiuoja dviračiu. Rankos ir pirštų judesius atlieka vikriau, greičiau, tiksliau, kruopščiau. Tiksliau valdo pieštuką bei žirkles ką nors piešdamas, kirpdamas. Su kamuoliu atlieka sportinių žaidimų elementus, žaidžia komandomis, derindamas veiksmus.

Organizuoti vaikams įvairias estafetes, kurių metu vaikai galėtų judėti poroje, ratu, sutartinai su kitais vaikais. Sudaryti sąlygas žaisti žaidimą „Klasės“, šokinėti per gumytę. Parūpinti priemonių, tinkančių konkrečioms sportinėms žaidimams (krepšinio, futbolo kamuolius, badmintono rakečių, kėglių, lazdų, salės riedulio vartų). Organizuoti sportinius žaidimus, kad vaikai galėtų varžytis tarpusavyje. Pasiūlyti vaikams įverti siūlą į adatą, siuvinėti pagal trafaretą; ant kartono išdurti skylutes ir duoti vaikui didelę adatą su ryškios spalvos siūlu, tegu lopo, kuria įvairius ornamentus, siuvinėja, sudygsniuoja nesudėtingus rūbelius lėlėms, maišelius ir kt. Pasiūlyti daryti kutus, velti vilną, lipdyti iš molio, vaško ir pan. Skatinti dirbti prasmingus buitines ir lauko darbus.

7-asis žingsnis

Eina keisdamas greitį, staigiai sustoja, greitai pajuda iš vietos. Išlaiko saugų atstumą eidamas, bėgdamas šalia draugo, būryje. Bėga derindamas du ar daugiau judesių (bėga ir varosi, spiria kamuolį, bėga ir mojuoja rankomis, kaspinais). Šokinėja derindami du skirtingus rankų ir (ar) kojų judesius (šoka per virvutę, žaidžia „Klasės“). Pieštuką ir žirkles laiko taisyklingai, kerpa gana tiksliai, sulenkia popieriaus lapą per pusę, į keturias dalis. Tiksliai kopijuoja formas, raides. Meta ir kartais pataiko kamuolį į krepšį, vartus, taikinį.

Skatinti žaisti jiems patinkančius judriuosius komandinius žaidimus – „Kvadratą“, krepšinį, futbolą, dalyvauti estafetėse ir pan. Smulkiosios motorikos judesius lavinti piešiant, rašant, dėliojuant dėliones, karpant, lipdant, konstruojant, pinant, siuvant, audžiant, valiant, rišant kaspinus, raištelius ir t.t. Skatinti dirbti prasmingus buitines ir lauko darbus.

3. Ugdymo sritis: SAVIREGULIACIJA IR SAVIKONTROLĖ

Vertybinė nuostata. Nusiteikęs valdyti emocijų raišką ir elgesį.

Esminis gebėjimas. Laikosi susitarimų, elgiasi mandagiai, taikiai, bendraudamas su kitais bando kontroliuoti savo žodžius ir veiksmus (suvaldo pyktį, neskaudina kito), įsiaudrinęs geba nusiraminti.

1-asis žingsnis

Gerau jaučiasi įprastoje aplinkoje. Nusiramina kalbinamas, nešiojamas, supamas. Tapatinasi su suaugusiojo, prie kurio yra prisirišęs, emocijomis.

Sukurti mažai kintančią, saugią aplinką. Parūpinti spalvingų, skambančių, judančių žaislų, nedūžtančių veidrodėlių. Kiekvieną kartą vaikui sunerimus reaguoti švelniai ir suteikti fizinį komfortą. Pagal galimybes dažniau paimti vaiką ant rankų. Mokyti atpažinti vaikų poreikių raiškos ženklus (kai skauda, kai nori valgyti, nori bendrauti...). Kalbinti vaiką, dainuoti jam įvairia intonacija – linksmi, ramiai, liūdnai. Juokinti, džiuginti mažylį, kad kuo daugiau laiko būtų linksmas, smagus.

2-asis žingsnis

Išsigandęs, užsigavęs, išalkęs nusiramina suaugusiojo kalbinamas, glaudžiamas, maitinamas. Pats ieško nusiramimo: apsikabina minkštą žaislą arba čiulpia čiulptuką, šaukia suaugusįjį, ropščiasi ant kelių. Pradeda valdyti savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius.

Į vaiko išreikštus poreikius reaguoti nuosekliais, pastoviais veiksmais, intonacijomis, žodžiais. Nustatyti vaikui ir jo veiklai būtinus apribojimus ir nuosekliai jų laikytis. Suteikti vaikui galimybę išreikšti savo emocijas (pvz., nespėjus pravirkti neskubėti raminti). Padėti vaikams nusiraminti, pasiūlant minkštus, švelnius daiktus, leisti miegoti, apsikabinus iš namų atsineštą mėgstamą žaislą. Vaiko elgesiui reguliuoti taikyti veido mimiką ir balso intonacijas. Vaikams parodyti, kaip reikėtų elgtis vienoje ar kitoje situacijoje.

3-iasis žingsnis

Yra ramus ir rodo pasitenkinimą kasdiene tvarka bei ritualais. Jeigu kas nepatinka, nueina šalin, atsisako bendros veiklos. Geriau valdo savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius. Žaisdamas kalba su savimi, nes kalba padeda sutelkti dėmesį, kontroliuoti savo elgesį. Išbando įvairius konfliktų sprendimo ar savo interesų gynimo būdus (rėkia, neduoda žaislo, pasako suaugusiajam ir kt.). Bando laikytis suaugusiojo prašymų ir susitarimų.

Laikytis dienos ritmo, taikyti vaikams priimtinus nusiramimo būdus. Pasiūlyti vaikams žaislų ar priemonių, padedančių išreikšti jausmus. Žaidimui pasiūlyti lėles su emocija veide. Skatinti vaikus vartoti žodžius, pasakant, ko jie nori, o ne fizinę jėgą. Paaiškinti ar suvaidinti, kaip vaiko elgesys įskaudino kitus. Dažnai klausti vaikų, ar jiems nereikia pagalbos. Pasiūlyti vaikams būdų, kaip spręsti kylančius konfliktus. Įrengti grupėje nusiramimo, gerų emocijų kampelį. Leisti vaikui pačiam pasirinkti, nuspręsti, ką darys, kaip pasielgs toje veikloje, kurioje jis jau sugeba priimti sprendimą. Savo veido išraiška ir kalbos intonacijomis padėti vaikui valdyti savo emocijas ir spontaniškus impulsus. Padrąsinti vaikus reikšti visas emocijas. Vaikui žaidžiant su lėlėmis, parodyti daugiau, nei vaikas vartoja, emocijų ir jausmų raiškos būdų. Pagirti vaiką, kai jis atsižvelgia į suaugusiojo prašymą ir nepažeidžia susitarimų. Pakomentuoti, kodėl buvo svarbu atsižvelgti į prašymą, kodėl svarbi viena ar kita elgesio taisyklė.

4-asis žingsnis Nusiramina, kalbėdamas apie tai, kas jį įskaudino, ir girdėdamas suaugusiojo komentarus. Pradeda valdyti savo emocijų raiškos intensyvumą priklausomai nuo situacijos (pvz., ramioje aplinkoje džiaugsmą reiškia santūriau). Paklaustas ramioje situacijoje pasako galimas savo ar kito asmens netinkamo elgesio pasekmes. Nuolat primenant ir sekdamas suaugusiojo bei kitų vaikų pavyzdžiu laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Žaisdamas stengiasi laikytis žaidimo taisyklių.	Susitarti su vaikais, kad atbėgtų pasitarti su auklėtoju, kai jaučiasi įskaudinti ar nežino išeities sudėtingoje situacijoje. Paskatinti vaikų vaidmenų žaidimus, kuriuose jie prisiima bendraamžio vaidmenį įvykusioje konfliktinėje situacijoje ir kartu ieško išeities. Siūlyti žaidimus, padedančius mokytis spręsti konfliktines situacijas ir rasti tinkamą išeitį. Taikyti paskatinimo, pagyrimo, loginių pasekmių metodus, padedant mokytis kontroliuoti emocijų raišką. Kalbėtis apie tinkamus emocijų raiškos būdus. Kartu su vaikais nustatyti paprastas kasdienės elgesio grupėje taisykles, kuriose matytusi ir vaikų atsakomybė. Paskatinti, pagirti vaikus už taisyklių ir tvarkos laikymąsi, pagalbą auklėtojui.
5-asis žingsnis Nusiramina, atsipalaiduoja, klausydamasis ramios muzikos, pabuvęs vienas, kalbėdamasis su kitais. Vis dažniau jausmus išreiškia mimika ir žodžiais, o ne veiksmais. Ramioje situacijoje sugalvoja kelis konflikto sprendimo būdus, numato jų taikymo pasekmes. Retkarčiais primenamas laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Pats primena kitiems tinkamo elgesio taisykles ir bando jų laikytis be suaugusiųjų priežiūros.	Įkurti grupėje ramybės erdves su minkštais žaislais. Pasirūpinti, kad būtų žaislų, kurie padeda vaikui suvaldyti emocijas: muzikinių dėžučių, grojančių, švilpiančių vilkelių ir pan. Skatinti vaiko pastangas pačiam spręsti problemas ir nesutarimus, ieškoti taikių išečių, keliant problemų sprendimą skatinančius klausimus: „Kaip galima išspręsti šią problemą? Kas atsitiks, jeigu padarysime taip?“ Leisti vaikui pačiam spręsti problemas, neskubėti patarinėti, nurodinėti. Pasakoti istorijas arba žaisti žaidimus, kurių veikėjai pozityviai sprendžia konfliktus. Būtinai padėti vaikui, kuriam reikalinga pagalba derybose (pvz., vaikams su kalbos sutrikimais), konkrečiose konfliktinėse situacijose. Pastebėti vaiko pastangas laikytis tvarkos ir susitarimų, pagirti vaiką, padėdinti.
6-asis žingsnis Pats taiko įvairesnius nusiramimo, atsipalaidavimo būdus. Bando susilaikyti nuo netinkamo elgesio jį provokuojančiose situacijose, ieško taikių išečių, kad neskaudintų kitų. Stengiasi suvaldyti savo pyktį, įniršį. Supranta susitarimų, taisyklių prasmę bei naudingumą ir dažniausiai savarankiškai jų laikosi. Lengvai priima dienos ritmo pasikeitimus.	Padėti vaikui išreikšti savo jausmus bei nusiraminti, jį išklausančiam, su juo žaidžiant. Skaityti M. Molickos „Terapines pasakas“ ir kalbėtis apie tinkamas išeitis konfliktinėse situacijose. Padėti įvardyti sudėtingus jausmus: nusivylimą, nerimą, pavydą.

7-asis žingsnis

Susijaudinęs, išsigandęs, sutrikęs bando nusiraminti ir ieškoti pagalbos. Taiko kelis skirtingus kitiems priimtinus emocijų ir jausmų reiškimo būdus. Numato, kaip jaustųsi pats ar kitas asmuo įvairiose situacijose. Supranta, kad skirtingose vietose (darželyje, mokykloje ir kt.) yra kitokia tvarka, kitos taisyklės, linkęs jas suprasti ir jų laikytis.

Kurti situacijas, siūlyti pratimus, skirtus atsipalaiduoti (kvėpavimas, mankšta, „vaizduotės kelionė“, muzikos klausymas, piešimas, šokis ir kt.), patyrus stiprių išgyvenimų. Diskutuoti, aiškintis ir nuspręsti, kas ir kodėl geriausiai kiekvienam vaikui padeda atsipalaiduoti, pailsėti, pagerinti savijautą. Kurti įvairias situacijas (inscenizacijas, vaidinimus, improvizacijas), kuriose vaikai eksperimentuoja ir mokosi tinkamai parodyti savo emocijas ir nuotaikas.

2.2. Sveikatos kompetencijos turinio dėmenys:

2.2.1. kasdienio gyvenimo įgūdžiai: vaiko asmeniniai valgymo ir mitybos įgūdžiai; kūno švaros ir aplinkos tvarkos palaikymo įgūdžiai; saugaus elgesio įgūdžiai; taisyklinga kūno laikysena;

2.2.2. fizinis aktyvumas: stambiosios motorikos įgūdžiai ir fizinės vaiko savybės; smulkiosios motorikos įgūdžiai, akių-rankos koordinacija;

2.2.3. savireguliacija ir savikontrolė: gebėjimas nusiraminti, atsipalaiduoti; savo jausmų raiška tinkamais būdais, jausmų raiškos kontrolė; gebėjimas laikytis susitarimų, taisyklių.

 UGDYMAS NUO 1,5 IKI 6 M.

KOMUNIKAVIMO KOMPETENCIJA

Pasiekimai	Ugdymo gairės
1. Ugdymo sritis: SAKY TINĖ KALBA	
Vertybinė nuostata. Nusiteikęs išklaudyti kitą ir išreikšti save bei savo patirtį kalba.	
Esminis gebėjimas. Klausosi ir supranta kitų kalbėjimą, kalba su suaugusiais ir vaikais, natūraliai, laisvai išreišdamas savo išgyvenimus, patirtį, mintis, intuityviai junta kalbos grožį.	
1-asis žingsnis Klausymas Klausosi suaugusiojo. Skiria griežtą ir malonų kalbinančio toną. Atpažįsta artimiausios aplinkos garsus. Džiaugiasi įvairiais garsais ir ritmais. Supranta savo ir artimųjų vardus, artimiausios aplinkos daiktų ir reiškinių, veiksmų pavadinimus. Supranta elementarius klausimus ir prašymus (vienos dalies). Kalbėjimas Komunikavimui vartoja judesius. Daug čiauska, kartoja, mėgdžioja jam tariamus garsus ir skiemenis. Vartoja kelis trumpus žodelius objektams, veiksams įvardyti, norams išsakyti.	Aiškiai, taisyklingai kalbėti su vaiku apie tai, kas tuo metu daroma. Kasdien grupės aplinką papildyti naujais daiktais, žaislais. Kad susidarytų ryšys tarp daikto ir žodžio, veiksmo, judesio ir žodžio, rodoma ir įvardijama turi būti labai daug sykių. Žaidinti, juokinti, kykuoti vaiką, sakant trumpus eilėraštnkus, pvz., „Virė virė košę“. Žaisti žaidimus: „Kas pasislėpė?“, „Ko neliko?“, „Kur pasislėpė?“ ir kt. Skatinti vaiką tarti įv. garsus, garsų junginius, mėgdžioti trumpus žodelius.
2-asis žingsnis Klausymas Klausosi ir kalba, mimika, gestais reaguoja į suaugusiųjų ir vaikų kalbėjimą. Supranta vaikų ir suaugusiųjų kalbą apie artimiausios aplinkos objektus, reiškinius, santykius, nesudėtingus trumpus tekstus: žaidimus, eilėraštnkus, pasakas, pasakojimus, su dienvorke susijusius paaiškinimus, prašymus (du vienas po kito išsakomus), kvietimus, paprastus klausimus. Kalbėjimas Veiksmais, mimika ir pantomimika, mėgdžiojimu, žodelių pakartojimais dalyvauja pokalbiuose, paprastuose žodiniuose žaidimuose. 2-3 žodžių sakiniiais kalba apie tai, ką mato ir girdi, kas atsitiko, ko nori. Suaugusiojo padedamas kartoja girdėtus trumpus kūrinėlius.	Nuolat kalbėti apie artimiausios aplinkos daiktus, reiškinius, santykius, tą patį dalyką nusakyti kuo įvairesniais žodžiais. Taisyklingai vadinti su juo bendraujančius suaugusiuosius, įvardyti kūno dalis, aplinkoje esančius daiktus ir žaislus. Sutapatinti žodžio tarimą su daikto ar veiksmo rodymu. Pastebėti, kuo vaikas domisi, į ką žiūri, ką rodo, ko klausia, ką bando pasakyti, išreikšti. Palaikyti vaiko norą tarti, kartoti žodžius. Skatinti vaiko klausinėjimą. Kasdien raiškiai deklamuoti, pasakoti trumpus tekstus. Skatinti vaiką kartoti dainelių, eilėraštnkų, žaidimų, pasakėlių tekstų garsus, žodžius, frazes, juos papildant kūno kalba. Žaisti su vaiku žaidimus, kurių metu vaikui reikėtų šokinėti, pliaukšėti delnais, šokti. Laikytis principo „Visą savaitę – ta pati pasaka“ (Kiekvieną dieną prieš pietų miegą sekti tą pačią pasaką, kad vaikas galėtų įsijausti, įsigilinti ir ją išgyventi. Pasaką parinkti atsižvelgiant į metų laiką, savaitės ritmą, bendrą vaikų nuotaiką ir pan. Pasaką ne skaityti, o sekti.).
3-iasis žingsnis	Skaityti ir pasakoti vaikams apie kitus vaikus,

Klausymas

Klausosi skaitomų ir pasakojamų kūrinėlių. Išklauso, supranta ir reaguoja į kelis vienas paskui kitą sekančius prašymus, siūlymus, patarimus.

Kalbėjimas

3–4 žodžių sakiniais kalba ir klausinėja apie save, savo norus, poreikius, išgyvenimus, apie tai, ką matė ir girdėjo, apie aplinkos objektus, jų savybes, įvykius, net jei jų dabar ir nemato. Vienu ar keliais žodžiais atsako į elementarius klausimus. Sako „ačiū“, „prašau“. Domisi laidomis, animaciniais filmais vaikams, kalba apie juos. Žodžius sakiniuose derina pagal giminę, skaičių, linksnį. Kartu su suaugusiuoju deklamuoja eilėraštnukus, užbaigia žinomas pasakas, eilėraštnčius.

artimiausios aplinkos gyvūnėlius, vaikams skirtų televizijos laidų veikėjus, siejant tai su jo gyvenimiška patirtimi. Skaityti atsižvelgiant į kūrinį – garsiai arba tyliai, greitai arba lėtai, perteikiant teksto emocijas. Kalbėjimą su vaiku nuolat įvairinti naujais žodžiais, nusakančiais artimiausią aplinką. Mokyti suprasti suaugusiojo prašymus. Skatinti vaiką nuolat pasakoti apie save, apie tai, ką jis veikia, ko nori, ką mėgsta, apie savo rūpesčius, šeimos narius. Kalbinėmis užduotimis keliant klausimus: „Koks?“ „Kodėl?“ „Kur?“ „Kaip?“ skatinti vaiką nusakyti aplinkos reiškinių savybes, ieškoti įvykių priežasčių ir pasekmių, pasakoti apie tai, kas vyksta ar vyko aplink vaiką. Kalbant skatinti vaiką vartoti mandagumo žodelius. Kartu su vaiku žiūrint vaikiškus filmukus, skatinti jį pasakoti apie tai, ką matė ir girdėjo žodžiais ir gestais. Deklamuoti eilėraštnukus, dainuoti daineles, žaisti žaidimus, užbaigti žinomų pasakų, eilėraštnukų frazes. Grožinės literatūros ir tautosakos kūrinėlių mokytis per ryto rato žaidimus, sujungtus į vientisą siužetą. Laikytis principo „Visą savaitę – ta pati pasaka“.

4-asis žingsnis**Klausymas**

Klausosi aplinkinių pokalbių, sekamų, pasakojamų, skaitomų, deklamuojamų kūrinų literatūriniu kalba, tarmiškai.

Kalbėjimas

Kalba pats sau, kalba kitam, klausinėja, užkalbina, prašo, pašaukia, kartais laikydamasis elementarių kalbinio etiketo normų. Kalba, pasakoja apie tai, ką jaučia ir jautė, veikia ir veikė, mato ir matė, girdi ir girdėjo, ką sužinojo, suprato, vartodamas elementarius terminus, girdėtus naujus žodžius. Kalbėdamas vartoja paprastos konstrukcijos gramatiškai taisyklingus sakinius. Deklamuoja trumpus eilėraštnčius, atkartoja trumpas pasakas ar apsakymus, pridėdamas savo žodžių, pasakojimą palydėdamas gestais ir mimika. Taisyklingai taria daugumą gimtosios kalbos žodžių garsų. Padėdant atpažįsta žodyje kelis atskirus garsus. Žaidžia garsais ir žodžiais, kuria naujus žodžius.

Skaityti vaikui tekstus ne tik literatūriniu kalba, bet ir tarmiškai. Skatinti vaiką įvairiose bendravimo situacijose gyvai kalbėtis su draugais apie dabartinę ir buvusią veiklą, esamus ir buvsius išgyvenimus, vartojant girdėtus naujus žodžius. Bendraujant vartoti elementarius mandagumo žodžius. Su vaiku kalbėti taisyklingų konstrukcijų sakiniais, taisyklingai tariant gimtosios kalbos garsus, skatinant įvairiuose žodžiuose juos atpažinti. Vaiko kalbos jausmą žadinti emocija, ekspresyvia ir vaizdinga kalba. Džiaugtis kiekvienu vaiko žodinės kūrybos bandymu. Laikytis principo „Visą savaitę – ta pati pasaka“. Grožinės literatūros ir tautosakos kūrinėlių mokytis per ryto rato žaidimus, sujungtus į vientisą siužetą.

5-asis žingsnis**Klausymas**

Klausosi ir supranta įvairaus turinio tekstus (grožinius, publicistinius, enciklopedinius, informacinius) apie aplinką, įvairius įvykius,

Skaityti vaikams įvairių žanrų tekstus (pvz., skelbimus, reklamines skrajutes, įvairių enciklopedijų tekstus, autorines pasakas ir pan.). Padėti pajauti tekstų stilistinę įvairovę. Palaikyti kiekvieno vaiko kalbėjimą, rodant susidomėjimą

reiškinius.

Kalbėjimas

Kalba apie tai, ką žino, veikia, ko nori, tikisi, nesupratus paaiškina, pakartoja. Kalba, pasakoja apie tai, kas buvo nutikę, įvykę, tai siedami su žmonėmis, tautos gyvenimu, gamtos reiškiniais. Vartoja įvairią techniką, transporto priemones bei prietaisus įvardijančius žodžius. Pasakoja, kalbasi apie matytus animacinius filmus, televizijos laidas, žaistus kompiuterinius žaidimus. Kalbėdamas žiūri į akis. Laisvai kalba sudėtiniais sakiniais, žodžius į sakinius jungia laikydamasis perprastų kalbos taisyklių. Vartoja daugumą kalbos dalių (daiktavardžius, veiksmažodžius, būdvardžius,rieveksmius, prielinksnius ir kt.). Seka girdėtas ir savo sukurtas pasakas, kuria įvairias istorijas, eilėraštkus, inscenizuoja. Deklamuoja skaitomų pasakų eiliuotus intarpus. Išgirsta pirmą ir paskutinį garsą jo paties, tėvų, draugų vardažodžiuose, trumpuose žodžiuose.

tu, ką jis kalba, užduodant vaikui atvirus klausimus. Skatinti vaiką kalbėti apie savo norus, išgyventus įspūdžius, vidinį pasaulį. Skatinti prisiminti kuo daugiau įvykio aplinkybių, detalių, pateikiant vaikui įvairių klausimų, padedančių įvairinti kalbėjimą: kur tai nutiko, ką ten girdėjai, ką tada jautei ir kt. Plečiant jo žodyną, turtinti jį įvairiais techniniais terminais. Sužinojus naują žodį, skatinti išsakyti savo įspūdžius. Kalbant su vaiku vartoti įvairias kalbos dalis (dalyvius, veiksmažodžių laikų įvairovę, įvairius būdvardžių laipsnius, ištiktukus, jaustukus ir pan.). Skatinti vaiką išgirsti pirmą ir paskutinį garsą jo paties, tėvų, draugų vardažodžiuose, trumpuose žodžiuose. Su atpažintu garsu sugalvoti naujų žodžių. Žaisti žodžiais juos trumpinant, įvairiai jungiant. Žaisti klausimų-atsakymų rimavimo reikalaujančius žaidimus (pvz., „Kas ten triuška? Tindiriuška.“) Skaitant kūrinius, nutylėti frazę ar žodį, skatinant vaiką juos pasakyti. Įvairiai inicijuoti eilėraščių, istorijų, pasakų kūrimą, pvz., kitaip sugalvoti pasakos pradžia ar pabaigą, atvirkštinę pasaką. Grožinės literatūros ir tautosakos kūrinių mokytis per ryto rato žaidimus, sujungtus į vientisą siužetą. Laikytis principo „Visą savaitę – ta pati pasaka“.

6-asis žingsnis

Klausymas

Klausosi įvairių stilių tekstų, mįslių, erzinimų, pajuokavimų bendrine kalba ir tarme. Supranta knygelės, pasakojimo, pokalbio turinį, įvykių eigą. Supranta pajuokavimus, dviprasmybes, frazeologizmus, perkeltinę žodžių prasmę.

Kalbėjimas

Kalba natūraliai, atsižvelgdamas į bendravimo situaciją, išsakydamas savo patirtį, norus, svajones, svarstymus, kalba apie problemų sprendimą, vartoja mandagumo bei vaizdingus žodžius (sinonimus, antonimus ir kt.), technologinius terminus (mikrofonas, pelė, klaviatūra ir kt.). Garsiai svarsto savo planuojamos veiklos eigą, praneša apie tai draugui, grupei draugų, visai grupei. Klausinėja apie tai, kas išgirsta, matyta, sugalvota, pajausta. Pasakoja, kalba apie aplinką, gamtos reiškinis, techniką, įvardydamas įvairias detales, savybes, būsenas, vartodamas naujai išgirstus sudėtingesnės sandaros žodžius. Kalba taisyklingais sudėtingais sakiniais, vartoja pagrindines

Ugdymo veikloje klausytis įvairios stiliistikos tekstų. Padedant vaikui suvokti pasakojimo turinį, išskirti ir aptarti su vaiku pasakojimo eigą. Žaisti žaidimus, susijusius su pasakojimo tekstu, jį iliustruoti, inscenizuoti. Pasakoti vaikams apie jiems nepažįstamą patirtį, skatinant juos kurti pasakojimus apie nekasdienius, fantastinius nuotykius, personažus, vartojant išgalvotus žodžius, kalbą. Žaisti įvairius garsų keitimo žodžiuose žaidimus (pvz., „kur – mur, mė – bė, zė – žė“ ir kt.), dainuoti ritmines daineles, ieškoti aplinkoje daiktų, kurių pavadinimai prasideda arba baigiasi nurodytu garsu. Išmėginti kalbinės raiškos priemones kuriant dialogus, inscenizuojant, vaidinant. Inicijuoti įvairius vaikų žodžių žaidimus, pasakojimų būdus: spontaniškus, atkuriamuosius, kūrybinius, fantastinius, ir kt. Laikytis principo „Visą savaitę – ta pati pasaka“. Grožinės literatūros ir tautosakos kūrinių mokytis per ryto rato žaidimus, sujungtus į vientisą siužetą.

kalbos dalis. Komentuoja meno kūrinius, atpasakoja pasakas, padavimus, apsakymus, matytus ir girdėtus per įvairias skaitmenines laikmenas (TV, CD). Kuria ir pasakoja įvairius tekstus, mįsles, humoristines istorijas, deklamuoja savo sukurtus kūrinius, žaidžia prasmingais ir beprasmingais žodžiais, bando juokauti, kalba „ateivių“ kalbomis, „užsienio“ kalbomis. Keičia balso stiprumą, kalbėjimo tempą, intonacijas ir kt. Išgirsta žodžius, kurie panašiai skamba, bet turi skirtingą reikšmę. Išgirsta pirmą, paskutinį ir žodžio viduryje esančius garsus. Skiria gimtosios kalbos žodžius nuo išgirstų kitos kalbos žodžių.

7-asis žingsnis

Klausymas

Nepertraukdamas klausosi draugų ir suaugusiųjų kalbos, pasakojimų, samprotavimų, komentarų, instrukcijų bendraujant, planuojant veiklą, veikiant. Klausosi TV ir radijo laidų vaikams. Klausosi ir supranta perkeltines kalbėjimo prasmes: dviprasmybes, absurdus, humorą, fantazijas, palyginimus, žodžių daugiareikšmiškumą. Supranta, kad kūrinys turi pradžią, pabaigą, vidurį, kad jame veikia skirtingi veikėjai, kad yra tam tikra veiksmo vieta. Suvokia pokalbio, pasakojimo, skaitomo kūrinio eigą. Išklauso ir supranta 3–4 dalių verbalinę instrukciją.

Kalbėjimas

Kalba, pasakoja apie tai, kas patirta (nutikimus, susitikimus, įspūdžius, veiklą) įvykių eilės seka. Kalbasi apie tai, ką norėtų patirti, išgirsti, pamatyti, veikti. Paaiškina konflikto, nesutarimo esmę, svarsto, tariasi. Nusako žaidimo, veiklos taisykles. Pasakoja kelių įvykių istorijas, pasakojimą palydi pantomima. Kalbasi apie spaudinių iliustracijas, fotoalbumų nuotraukas, skelbimus, simbolius gatvėse, parduotuvėse ir kt., apibūdina, aiškina. Pagal taisykles kalbasi telefonu. Taisyklingai vartoja įvairias konstatuojamųjų ir klausiamųjų sakinių formas (kada, kur, kaip ir kt.). Girdėtų kūrinių kalbinės raiškos elementus vartoja pokalbiuose, svarstymuose, erziniuose ir kt. Atpasakodamas kūrinį, vartoja įprastus kūrinio pradžiai ar pabaigai posakius. Deklamuoja modernius eilėraščius. Žaidžia kalba – rimais, ritmais, kuria naujus žodžius pagal perprastas žodžių darybos taisykles. Išgirsta visus garsus žodyje ir pasako juos eilės tvarka.

Kurti atidumo, susikaupimo, kalbėjimo po vieną, klausinėjimo situacijas. Siūlyti dėmesio sukaupimo žaidimus ar pratimus. Sudaryti galimybę klausytis sekamų pasakų, sakmių, padavimų, skaitomų grožinės literatūros ir pažintinių tekstų, deklamuojamų eilėraščių, muzikos įrašų, radijo ir TV laidų vaikams; kartu skaityti periodinę vaikų spaudą. Vaikus drąsinti kalbėtis, diskutuoti, suprasti vienas kitą. Pastiprinti vaikų pastangas, kai jie kantriai ir tolerantiškai siekia suprasti, ką norėjo pasakyti kitas kalbėtojas (vaikas ar suaugusysis) kita tarpe, kita kalba, savitu kalbėjimo būdu. Skatinti pasakojant laikytis elementaraus plano: pradžia, dėstymas, pabaiga. Skatinti vaikų pastangas kalbėti taisyklingai; kartu siekiama nepažeisti individualaus vaiko kalbėjimo stiliaus. Skatinti pajusti elementarias žodžių darybos, jų kaitymo, sakinių sandaros taisykles (pvz., vartoti sudėtingesnes kalbos formas – sudėtinius sakinius, tariamąją nuosaką), mokytis tarti visus gimtosios kalbos garsus. Organizuoti kalbos žaidimus: sudarinėti naujus žodžius, ieškoti panašių ar priešingą reikšmę turinčių žodžių, kurti mįsles, anekdotus, žaisti perkeltinėmis prasmėmis, vaikams siūlyti paaiškinti arba atspėti žodžių reikšmes (pvz., stalo žaidimas „Alias“). Grožinės literatūros ir tautosakos kūrinių mokytis per ryto rato žaidimus, sujungtus į vientisą siužetą.

2. Ugdymo sritis: RAŠYTINĖ KALBA

Vertybinė nuostata. Domisi rašytiniais ženklais, simboliais, skaitomu tekstu.

Esminis gebėjimas. Atpažįsta ir rašinėja raides, žodžius bei kitokius simbolius, pradeda skaitinėti.

1-asis žingsnis

Skaitymas

Vartinėja, žiūrinėja paveikslėlių knygeles. Palankiai reaguoja į knygelių skaitymą (vartymą) kartu su suaugusiais.

Rašymas

Stebi rašančiuosius, domisi įvairiomis rašymo priemonėmis, brauko jomis įvairias linijas.

Sukurti vaikui knygų aplinką, kad jis galėtų pačiais įvairiausiais būdais pažinti knygytes: vartinėti, čiupinėti, žaisti. Kartu vartyti, žiūrinėti paveikslėlius. Kalbėti vaikui apie tai, ką mato kiekviename puslapyje. Sudaryti situacijas, kuriose mažylis galėtų matyti, kaip rašoma.

2-asis žingsnis

Skaitymas

Varto knygeles, žiūrinėja, piršteliu rodo paveikslėlius. Pradeda atpažinti mėgstamas knygeles, nori, kad jas jam paskaitytų. Kartais knygelę laiko taisyklingai. Reaguoja į skaitomą tekstą. Kreipia dėmesį į aplinkoje esančias raides, žodžius, simbolius (užrašus ant baldų, žaislų ir pan.).

Rašymas

Įvairiomis rašymo priemonėmis spontaniškai brauko popieriaus lape.

Skatinti vaikus savarankiškai versti lapus. Rodyti vaikui knygelių paveikslėlius, kalbėti apie juos. Vartant ir skaitant knygeles skatinti vaikų žodinę ir kūno kalbą. Skaitomų kūrinių tekstą sieti su jo gyvenimu. Papildyti vaiko rašytinę aplinką. Parūpinti vaiko rašinėjimams popieriaus ir jo amžiui tinkančių įvairių rašiklių.

3-iasis žingsnis

Skaitymas

Varto knygeles, dėmesį skirdamas ne tik paveikslėliams, bet ir tekstui, prašydamas paskaityti. Geba sieti paveikslėlius su juose vaizduojamais konkrečiais daiktais, juos pavadina. Pradeda pažinti artimoje aplinkoje esančius simbolius.

Rašymas

Įvairiomis rašymo priemonėmis kraigalioja vertikalias ir horizontalias linijas.

Skaityti vaikui kelis kartus per dieną, parinkus trumpus tekstus, kuriuose kartojasi tie patys žodžiai. Skaityti normaliai, vengti vaikiškų intonacijų, teatrališkumo. Skirtingai perteikti atskirų personažų kalbą. Skatinti vaiką pavadinti kiekvieną paveikslėlį. Susieti vaizdą su konkrečiu daiktu. Nuolat atkreipti vaikų dėmesį į jų artimoje aplinkoje esančius simbolius, aiškinti jų reikšmę. Pozityviai vertinti vaiko keverzones. Džiaugtis jo pasiekimais. Nuolat skatinti keverzonėmis reikšti savo mintis.

4-asis žingsnis

Skaitymas

„Skaito“ knygelių, žurnalų, bukletų paveikslėlius, įvardija įvairių objektų ir veikėjų bruožus, veiksmus.

Rašymas

Raidėmis ir simboliais (grafiniais vaizdais) pradeda manipuliuoti įvairioje veikloje („rašo“ kompiuteriu, keverzonėmis užrašo savo vardą, pavardę, norus, pasirašo po dailės darbais ir pan.). Kraigalionėse ir piešiniuose pasirodo realių raidžių elementai ir raidės.

Įvairioje bendravimo aplinkoje vartyti žurnalus, knygas, bukletus ar skrajutes. Vaikui užduoti klausimus apie tai, ką „perskaitė“. Atsakymus užrašyti ir jam paskaityti. Vaiko „perskaitytą“ tekstą pasiūlyti iliustruoti. Žiūrint paveikslėlį skatinti apie jį pasakoti, kas ką daro, ką kalba ir pan. Turtinti vaiko aplinką įvairiais rašikliais, sudaryti galimybę pažinti kompiuterį. Skatinti keverzonėmis užrašyti savo vardą, pavardę, norus, pasirašinėti po dailės darbais ir kt. Verti vardo, pavardės raidžių karolius. Ieškoti aplinkoje žodžių, kuriuose yra vaiko vardo raidės.

5-asis žingsnis

Skaitymas

Sugalvoja pavadinimus paveikslėliams, knygelėms. Įvardija specifinius skaitomo

Grupėje kurti kuo įvairesnę raidžių aplinką. Skaityti tekstus, kuriuose žaidžiama su kalbos garsais, kurie atspindi vaiko pažįstamas raides. Raidėms sugalvoti smagius pavadinimus: A –

teksto veikėjų bruožus. Domisi abėcėlės raidėmis. Pastebi žodžius, prasidedančius ta pačia raide. Supranta, kad kai kurios raidės turi savo pavadinimą ir specifinę grafinę raišką. Supranta aplinkoje matomų kai kurių spausdintų žodžių prasmę.

Rašymas

Domisi ir supranta skirtingų spaudinių funkcijas (kalendorius, valgiaraštis, reklama, bukletas ir pan.). Kopijuoja raides, paprastus žodžius. „Iliustruoja“ pasakas, pasakojimus, istorijas, filmukus, iliustracijose parašydamas nukopijuotas raides, žodžius. Kuria ir gamina rankų darbo knygeles su elementariais nukopijuotais sakiniiais, žodžiais, raidėmis. Braižo ir aiškina planus, schemas, grafikus. Kompiuteryje rašo savo vardą, trumpus žodelius. Bando rašyti raides, pradėdamas savo vardo raidėmis.

stogelis, H – kopėtėlės, sudarant žodinius vaizdinius. Skatinti vaiką apie raides, jų charakterį kurti istorijas, pasakas. Nuolat kreipti vaiko dėmesį į aplinkoje esančius užrašus, simbolius, reklaminius užrašus ir pan. Skatinti vaiką pavadinti savo sukurtas knygeles, nupieštus piešinius, atliktus darbelius. Skatinti nusakyti veikėjų, daiktų, veiksmų savybes būdvardžiais, veiksmažodžiais, jaustukais, ištiktukais, dalyviais, prieveiksmiais. Skatinti vaikus kurti rankų darbo knygeles su paslaptinomis drelėmis, langeliais, uždengtais paveikslėliais ir kt. Padėti pajusti vaikams ryšį tarp vaizdo ir žodžio „skaitant“ iliustracijas. Skatinti vaiką sugalvoti rankų darbo knygelėms pavadinimus, tekstukus. Praturtinant vaiko aplinką skirtingo turinio spaudiniais, skatinti savarankiškai kurti reklamas, skelbimus, sveikinimus, kvietimus, dienotvarkę, orų prognozes suvestines ir kt. Skatinti vaiką įvairioje veikloje kopijuoti atskiras raides, žodžius. Skatinti rašyti savo vardą įvairiais rašikliais, kompiuteriu. Skatinti vaiką savo veikloje skaitytas pasakas atvaizduoti įvairiomis schemomis, grafikais, juos komentuoti.

6-asis žingsnis

Skaitymas

Domisi knygomis, įvairiais rašytiniais tekstais, supranta nesudėtingą jų siužetą, klausinėja. Pradedą suprasti ryšį tarp knygos teksto, iliustracijų ir asmeninės patirties. Žino keliolika abėcėlės raidžių. Supranta, kad garsas siejamas su raide, o raidės sudaro žodį. Pradedą skirti žodžius sudarančius garsus, skiemenis. Pažįsta parašytą žodį kaip atskirų raidžių junginį. Gali perskaityti užrašus, kuriuos mato gatvėse, pavyzdžiui, parduotuvių, kirpyklų, kavinių pavadinimus.

Rašymas

Įvairiais simboliais bando perteikti informaciją. Spausdintomis raidėmis rašo savo vardą, kopijuoja aplinkoje matomus žodžius. Piešiniuose užrašo atskirų objektų pavadinimus. Kompiuteriu rašo raides, žodžius. Supranta rašymo tikslus.

Grupės knygų kampelį nuolat papildyti įvairių žanrų knygomis, rašytiniais tekstais. Kartu su vaiku kasdien skaityti knygas. Pakalbėti apie skaitomo teksto veiksmą, kokie įvykiai aprašyti. Susieti perskaitytą tekstą su vaiko patirtimi. Skaitant knygeles, atkreipti vaiko dėmesį į atskiras raides, žodžius, teksto dėstymą įvairaus žanro knygose. Organizuoti vaiko vardo raidžių dieną. Sudaryti vaiko vardo, jo artimųjų vardų raidžių abėcėlės (t. y., asmeninį vaiko raidžių žodynėlį). Skatinti vaiką atpažinti artimiausioje aplinkoje esančius įvairius simbolinius ženklus, skaitinėti įvairias trumpas iškabas. Skatinti vaiką kuo dažniau kurti žodinius laiškus, telegramas, pranešimus, žinutes. Sukurtą tekstą pasiūlyti perteikti įvairiais simboliais. Skatinti vaiką kopijuoti reikiamus žodžius, raides, simbolius nuo pavyzdžių įvairiuose raidynuose, knygose, bukletuose, skrajutėse, žurnaluose, laikraščiuose, iškabose. Skatinti vaiką įvairiais simboliais perteikti informaciją apie save, kitus, aplinką. Pasiūlyti veiklos, kurioje vaikui kiltų poreikis užrašyti įvairių objektų pavadinimus, simbolius. Pasiūlyti vaikams atskiras raides, žodžius, simbolius ar šiaip įdomią informaciją perrašyti ar savarankiškai užrašyti kompiuteriu.

7-asis žingsnis**Skaitymas**

Gerbia ir tausoja knygas, kitus spaudinius (kalendorius, žurnalus ir kt.). Imituodamas skaitymą, pagal knygos iliustracijas kuria pasakojimą, panašų į girdėtą skaitant. Imituodamas skaitymą, kuria savo pasakojimą, susijusį su patirtimi, fantazuoja. Supranta knygos ar kito informacijos šaltinio dalių pavadinimus, jų funkcijas (viršelis, titulinis lapas, autorius, pavadinimas ir kt.). Teisingai įvardija puslapį, sakinį, žodį, raidę. Atpažįsta ir pavadina keletą įvairių šriftu parašytų raidžių (didžiųjų ir mažųjų, spausdintų ir rašytinių). Atpažįsta ir pavadina kelis skiriamuosius ženklus (klaustuką, šauktuką, tašką). Bando perskaityti trumpus, jam reikšmingus žodžius (savo vardą, artimųjų vardus, adresą ir kt.).

Rašymas

Piešiniu, rašinėjimais, raidėmis atvaizduoja savo patirtį, išgyvenimus, norus. Piešiniuose, po darbeliais, įvairiuose laiškeliuose, pranešimuose ar kvietimuose rašo atskiras raides, savo vardą, elementarius žodelius. Rašo nepaisydamas žodžių darybos ir jų dėstymo eilutėje ar puslapyje taisyklių.

Vaikams daug skaityti ir kalbėti apie knygas, raštą, informacijos perdavimo būdus. Palaikyti ir skatinti bet kokius vaikų bandymus skaityti. Sudaryti sąlygas aktyviai naudotis grafiniais simboliais (raidėmis, skaitmenimis, ženklais, simboliais) ir priemonėmis. Drąsinti rašyti, džiaugtis visais vaikų bandymais tai daryti. Pasiūlyti didelių popieriaus lapų, įvairių rašiklių, kreidelių ir kt.. Sudaryti galimybes rašyti grupėje (lentoje, ant stiklo ir pan.), dėti raides, žodžius iš sagų, pupų, karoliukų, pagaliukų ir t. t. Būnant lauke, ieškoti panašių į rašmenis formų aplinkoje, išnaudoti visus progs mokytis rašyti (sniege, smėlyje, molyje ir kt.), dėti raides, žodžius iš įvairiausios gamtinės medžiagos. Išnaudoti vaiko domėjimąsi kompiuterinėmis technologijomis.

3.2. Komunikavimo kompetencijos turinio dėmenys:

3.2.1. sakytinė kalba: aplinkinių kalbėjimo, skaitymo klausymasis; kalbėjimo atpažinimas ir supratimas; natūralus vaiko kalbėjimas su suaugusiaisiais ir vaikais apie savo patirtį ir išgyvenimus; vaiko kalbėjimas su suaugusiaisiais ir vaikais apie supančią aplinką, jos objektus, įvykius; kalbėjimas laikantis perprastų kalbos taisyklių; tautosakos ir grožinės literatūros kūrinių deklamavimas, sekimas, pasakojimas;

3.2.2. rašytinė kalba: domėjimasis skaitymu, raidėmis, žodžiais bei įvairiais simboliais ir jų reikšmėmis; domėjimasis rašymu, raidžių bei žodžių rašinėjimas, įvairių simbolių braižymas ar piešimas; trumpų žodelių skaitymas.

📖 UGDYMAS NUO 1,5 IKI 6 M.

PAŽINIMO KOMPETENCIJA

Pasiekimai	Ugdymo gairės
1. Ugdymo sritis: APLINKOS PAŽINIMAS	
Vertybinė nuostata. Nori pažinti bei suprasti save ir aplinkinį pasaulį, džiaugiasi sužinojęs ką nors nauja.	
Esminis gebėjimas. Įvardija ir bando paaiškinti socialinius bei gamtos reiškinius, apibūdinti save, savo gyvenamąją vietą, šeimą, kaimynus, gyvosios ir negyvosios gamtos objektus, domisi technika ir noriai mokosi ja naudotis	
1-asis žingsnis Domisi aplinka, sutelkia dėmesį į arti esančius veidus, daiktus. Reaguoja į skirtingus vaizdus, paviršius, kvapus, garsus, skonius. Atpažįsta artimus žmones, žaislus, daiktus.	Aplinkoje turėti žaislų, spalvotų, kontrastingo dizaino daiktų, su kuriais kūdikiai gali pradėti susipažinti, atpažinti, išbandyti. Vaikui rodyti jo atvaizdą veidrodyje. Vaikui padėti pamatyti daiktus iš skirtingų perspektyvų, pvz., iš arti ar toli, iš priekio, iš šono, tyrinėti juos visais pojūčiais (matyti spalvas, liesti skirtingus paviršius, girdėti skleidžiamą garsą). Liesti vaiką, švelniai, saugiai imti ant rankų. Parodyti, kad dalijatės su kūdikiu malonumu ir atradimais.
2-asis žingsnis Stebi ir atpažįsta artimiausią savo aplinką, orientuojasi joje. Pažįsta ir pavadina kai kuriuos gyvūnus, žmones, daiktus, jų atvaizdus. Žino kai kurių daiktų paskirtį ir jais naudojami (šukos, šaukštas, nosinaitė).	Skatinti vaikus išbandyti daiktus kaip įrankius, juos pavadinti. Parodyti, kaip tai daryti, įvardyti, kas daroma, taip mokant pavadinti veiksmą. Skatinti vaikus ir jiems padėti pavadinti įvairius daiktus, galvoti ir kalbėti apie tai, ką jie daro su žaislais ar daiktais. Inicijuoti klausimus apie tai, kodėl kas nors vyksta, atsitinka, ir atsakyti į juos. Sudaryti galimybę tyrinėti, kaip dviejų ir trijų dimensijų daiktai tinka vienas prie kito, pvz., dėlionės, kaladėlės. Suteikti progą dalyvauti prižiūrint tam tinkamus augalus, gyvūnėlius. Pratinami plautis rankas, naudotis dantų šepetuku ir pan.
3-iasis žingsnis Atpažįsta ir pavadina vis daugiau artimiausioje aplinkoje esančių augalų (sodo, daržo, lauko), gyvūnų, daiktų, domisi jais. Skiria atskirus gamtos reiškinius. Orientuojasi savo grupės, darželio, namų aplinkoje. Pasako savo ir savo šeimos narių vardus. Dalyvauja prižiūrint augalus ar gyvūnus.	Skatinti vaikus stebėti ir pavadinti augalus ir gyvūnus, esančius artimiausioje aplinkoje, patalpose ir išėjus į lauką, rodyti paveikslėlius skatinant apie juos kalbėti. Sudaryti galimybę prisidėti prižiūrint kambarinį augalą, naminių gyvūnėlių. Skatinti kalbėti apie tai, ką gyvūnėlis ēda, kokius vaikus veda, ko reikia augalui, kad jis augtų ir pan. Padėti vaikams, tačiau netrukdyti išsakyti savo supratimą. Mokyti savo kūno dalių pavadinimų, aptarti jų paskirtį ir priežiūrą. Rodyti kiekvienam vaikui, kad juo rūpinamasi, bendrauti

	su kiekvieno vaiko artimaisiais.
4-asis žingsnis Pažįsta gyvenamosios vietovės objektus (namai, auto-mobiliai, keliai, parduotuvės ir pan.). Pasako miesto, gatvės, kurioje gyvena, pavadinimus, savo vardą ir pavardę. Pastebi pasikeitimus savo aplinkoje. Pastebi ir nusako aiškiausiai pastebimus gyvūnų ir augalų požymius. Atpažįsta gamtoje ar paveiksluose dažniausiai sutinkamus gyvūnus, medžius, gėles, daržoves, grybus, pasako jų pavadinimus. Pasako metų laikų pavadinimus ir būdingus jiems požymius, skiria daugiau gamtos reiškinių (rūkas, pūga, šlapdriba).	Sudaryti galimybę stebėti augalus ir gyvūnus gamtoje ir namų (ūkio) aplinkoje, žiūrėti paveikslėlius ir klausyti skaitymo apie naminius ir laukinius gyvūnus, patiems dalyvauti juos prižiūrint. Skatinti vaikus kalbėti apie stebimų gyvūnų ar augalų kūno dalis, išvaizdą, apie tai, ko jiems reikia, kad augtų, kaip juos saugoti, prižiūrėti. Paaikškinti, kad ne visus augalus galima ragauti, yra nuodingų arba dilginančių. Skatinti stebėti dienos orus, metų laiką ir gamtos pokyčius, kurie tuo metu vyksta. Sudaryti galimybę ne tik apie tai kalbėti, bet ir pavaizduoti piešiniu, vaidinimu, dainele, surasti paveikslus knygoje ir kt. Sudaryti galimybę tyrinėti, kaip daiktai juda ir kaip juos pajudinti, pvz., pučiant, traukiant, stumiant, sukančiant, supant, skandinant.
5-asis žingsnis Atpažįsta ir įvardija ne tik naminius, bet ir kai kuriuos laukinius gyvūnus. Samprotauja apie naminių ir laukinių gyvūnų gyvenimo skirtumus. Skiria daržoves, vaisius, uogas, nusako, kaip naudoti maistui. Domisi dangaus kūnais, gamtos reiškiniais, kurių negali pamatyti (pvz., ugnikalnių išsiveržimas, žemės drebėjimas, smėlio audra). Pasakoja apie savo šeimą, jos buitį, tradicijas. Moka papasakoti apie savo gimtąjį miestą ar gyvenvietę. Pasako savo gatvės pavadinimą. Įvardija kelis žinomus gimtojo miesto objektus. Gali savarankiškai nueiti į darželio salę, biblioteką, valgyklą ar, pvz., dailės studiją. Atranda buities prietaisų, skaitmeninių technologijų panaudojimo galimybes, noriai mokosi jais naudotis.	Organizuoti vaikų išvykas į gamtą (gyvūnai, augalai, grybai, jų požymiai, poreikiai), muziejus (daiktai ir jų istorija), ūkius (naminių gyvūnų priežiūra, kultūrinių augalų auginimas), tėvų darbovietes (profesijos), skiriant jiems nedideles užduotis, ką turėtų pastebėti, ko paklausti. Grįžus padėti vaikams sudėlioti parodėlę grupėje iš rastų įdomių daiktų, gamtinės medžiagos (akmenukai, plunksnos, sėklos, lapai ir t. t.), piešinių, paveikslukų, bukletukų ir pan. Parsineštą gamtinę medžiagą galima mokytis grupuoti pagal požymius. Vaikams sukurti situacijas aiškintis (ragauti), kaip daržovės, vaisiai, uogos vartojami maistui, kuo jie naudingi, diskutuoti apie tai, kuriuos jie mėgsta ir kurių – nelabai. Vaikams suteikti progą išbandyti techniką, kuri padeda tyrinėti judėjimą, pvz., ratai, skridiniai, magnetai, sūpynės. Skatinti domėtis šeimos tradicijomis ir apie jas kalbėti. Parodyti, kad ir darželyje laikomasi tradicijų, švenčiamos šventės. Įtraukti į pasiruošimą joms visus vaikus, sudaryti jiems sąlygas dalyvauti, klausytis vaikų idėjų ir padėti jas įgyvendinti, stengtis, kad tai būtų tikra šventė, o ne koncertinis pasirodymas.
6-asis žingsnis Pastebi aiškiai matomus skirtumus ir panašumus tarp gyvūnų ir augalų. Samprotauja apie tai, kur gyvena, kuo minta naminiai ir laukiniai gyvūnai. Moka prižiūrėti kambarinius augalus, daržoves, stebi jų augimą. Papasakoja apie naminių gyvūnų naudą žmonėms ir augalų naudojimą maistui. Pradedą suprasti Žemės, Saulės, Mėnulio ir kitų dangaus kūnų ryšius. Pasako tėvų profesijas, įvardija savo	Sudaryti vaikams galimybes pažinti gamtinę ir socialinę aplinką stebint artimiausius objektus, t. y. kraštovaizdžius, augalus, gyvūnus, statinius, paminklus ir kt. Organizuoti netolimas išvykas. Pagal galimybes keliauti pėsčiomis ir autobusais. Kartu su vaikais atlikti nesudėtingus bandymus, pvz., tirpinti medžiagas, daiginti sėklas, išardyti nebereikalingus prietaisus ir pan. Siūlyti vaikams tyrinėti žemėlapius, gaublių. Supažindinti su giminės medžiu. Ekskursijos į tėvelių darbovietes.

giminaičius, žino savo namų adresą. Pasako savo šalies ir sostinės pavadinimą. Skiria ir pavadina suaugusiųjų profesijas, darbus ir buitį palengvinančią techniką (prietaisai, transportas, įrenginiai). Samprotauja apie tai, kad gamindami daiktus žmonės įdeda daug darbo, kokių savybių žmogui reikia darbe, kokios yra profesijos. Domisi, kokie daiktai buvo naudojami seniau, kaip jie pasikeitė. Papasakoja apie tradicines šventes. Pradedą jausti prierašumą prie artimiausios gamtinės aplinkos, dalyvauja ją prižiūrint ir puošiant, suvokia savo vietą joje, pažįsta ir įvardija gyvenamosios vietovės objektus (upę, kalvą, mišką ir pan.), gyvūnus ir augalus. Rodo pagarbą gyvajai ir negyvajai aplinkai ir besiformuojančią atsakomybę už jos išsaugojimą. Mokosi rūšiuoti atliekas.

7-asis žingsnis

Pasakoja apie vaikui reikšmingus žmones (savo senelius, gyvenamosios vietovės mokslininkus, menininkus, senolius, meistrus, tautodailininkus, ūkininkus, verslininkus ir t.t.), jų darbus, kūrybą. Nusako, ką išgyvena, būdamas miške, pievoje, prie ežero, upės, jūros. Apibūdina, kas yra kalnas, miškas, pieva, upė, ežeras, jūra. Paaiškina, kuo jam ypatingas koks nors augalas, gyvūnas. Išvardija, kokius augalus, gyvūnus pažįsta. Pasakoja apie savo turimą (ar norimą turėti) augalą ar gyvūną, kaip jais rūpinasi. Komentuoja, kaip jie atrodo, kur auga ar gyvena, kaip jis prižiūrimas ar maitinamas. Nurodo ir argumentuoja, kokie tyrinėti gamtos reiškiniai ji sužavėjo ir kodėl. Komentuoja, kodėl įdomu stebėti gamtoje vykstančius reiškinis – metų laikų kaitą, orų permainas. Pasako, kam skirti įvairūs aplinkos daiktai (namų apyvokos reikmenys, daiktai, prietaisai), argumentuoja, kodėl reikia atsargiai ir saugiai su jais elgtis. Papasakoja apie patirtus išgyvenimus, įspūdžius, lankantis istorinėse vietose, muziejuose, kultūros objektuose ir t. t. Komentuoja, kodėl jam įdomu (ar neįdomu) lankyti savo gyvenamosios vietos išžymis. Paaiškina, kaip galima pristatyti (parodyti) kitiems, ką matė išvykoje, ekskursijoje, kelionėje.

Kviesti tėvelius papasakoti apie savo profesiją. Turėti grupėje kampelį su Lietuvos atributika. Pagal galimybes supažindinti vaikus su senoviniais rakandais, leisti juos išbandyti, lyginti juos su dabartine technika. Švęsti tradicines šventes. Naudoti vaizdo įrašus apie Respublikoje švenčiamas tradicines šventes (pvz., Užgavėnės Rumšiškėse, žirgų lenktynės Dusetose ir kt.) fotoalbumus apie gamtą, kalbėtis apie tai, ką juose pamatė. Skirti užduoteles vaikui stebėti žvaigždes žiemą ryte einant į darželį ir pasakoti. Stebėti su vaikais įvairius gamtos reiškinius. Supažindinti su atliekų panaudojimo galimybėmis ir siūlyti daryti įvairius darbelius iš jų. Siūlyti stalo žaidimų, įvairių lotų. Siūlyti vartyti žurnalus.

Organizuojamos išvykos, ekskursijos po gyvenamosios vietos apylinkes; susitikimai su žmonėmis, galinčiais pasidalyti su vaikais savo gyvenimiška patirtimi. Vaikai skatinami klausti, ieškoti informacijos ir dalytis patirtimi apie savo pažįstamus žmones, jų užsiėmimus, veiklą, kūrybinius darbus. Organizuojamos išvykos, ekskursijos po gyvenamosios vietos apylinkes, skirtos jai pažinti, stebėti ir tyrinėti (daryti prielaidas, jas tikrinti, atlikti bandymus). Vaikams sudaromos galimybės žiūrėti ir aptarinėti (gretinti, lyginti, analizuoti) įvairius paveikslėlius, filmus, nuotraukas, knygas, kuriose vaizduojami įvairūs gamtos objektai (kalnai, jūros ir pan.). Vaikai mokosi planuoti ir atlikti elementarius gamtos stebėjimus, paprastus tyrimus, bandymus. Esant galimybei, naudojamosi ekologiniais takais, organizuojamos

išvykos į regioninius parkus, draustinius. Vaikams sudaroma galimybė klausytis gamtos garsų, užuosti kvapus, mėgautis spalvomis, klausytis pasakojimų apie gamtą. Stebi ir tyrinėja savo turimų kambarinių augalų, augintinių ar ūkyje auginamų gyvulių, paukščių poreikius, jų gyvenimo būdą, įpročius, kelia hipotezes ir jas nagrinėja, daro išvadas. Grupėje auginami įvairūs augalai, jais rūpinamasi, stebimas jų gyvenimo ciklas nuo sėjos iki žydėjimo. Tėvų (globėjų) padedamas ar savarankiškai rūpinasi mažuoju namų augintiniu. Palaikomas ir pastiprinamas spontaniškas vaikų noras stebėti ir interpretuoti (pasakoti, piešti, lipdyti, išreikšti judesiais, garsais ir kt.) pokyčius, vykstančius

	gamtoje, keičiantis metų laikams, orams. Vaikai tyrinėja ir eksperimentuoja (maišo, tirpina, perdirba ir pan.) su įvairiomis medžiagomis (vandeniu, smėliu, moliu, sniegu ir kt.). Vaikai aiškinasi praktiškai (plakikliu gamindami kokteilius, smulkintuvu darydami salotas, lygintuvu lygindami lėlių drabužėlius ir t. t.) įprastų buitinių prietaisų veikimą ir saugų naudojimąsi jais. Sudaroma galimybė vaikams tyrinėti ir manipuluoti tikrais (ne žaisliniais) įrankiais, prietaisais (plaktuku, pjūkle, telefonu, lygintuvu ir pan.). Ardydami, sukonstruodami iš naujo, perkonstruodami, pritaikydami kitoms reikmėms ir pan. senus nenaudojamus ar sugedusius buitinius prietaisus ar įrangą, vaikai susipažįsta su daiktų konstrukcija ir jų funkcijomis. Vaikai skatinami dalytis savo asmeniniais pomėgiais, pvz., pristatyti pašto ženklų, automobilių modelių, miniatiūrinių žaislinių gyvūnų kolekciją ar pan. Organizuojamos išvykos, ekskursijos po gyvenamosios vietos apylinkes, skirtos istorijos, kultūros, meno objektams stebėti, tyrinėti, suprasti jų reikšmę ir prasmę, įsigilinti į juos kūrusiųjų jausmus ir mintis. Sudaroma galimybė klausytis pasakojimų apie kultūros objektus, juos fotografuoti, filmuoti, piešti, modeliuoti, kurti inscenizacijas, dalytis įspūdžiais ir mintimis, išsakyti savo vertinimus. Suaugusiųjų padedami, vaikai randa informacijos šaltinius tenkinti savo interesams – sužinoti apie jiems nežinomus daiktus, reiškinius, objektus, įvykius (pvz., dinosaurus, dangaus kūnus, tornadus ir pan.). Sudaroma galimybė vaikams pristatyti patirtus įspūdžius įvairiomis jų sugalvotomis formomis: bendru piešiniu, koliažu, atviruku, knygele, lipdiniu, nuotraukomis ir kt.
2. Ugdymo sritis: Skaičiavimas ir matavimas	
Vertybinė nuostata. Nusiteikęs pažinti pasaulį skaičiuodamas ir matuodamas.	
Esminis gebėjimas. Geba skaičiuoti daiktus, palyginti daiktų grupes pagal kiekį, naudoti skaitmenis, apibūdinti daikto vietą eilėje, sudaryti sekas. Geba grupuoti daiktus pagal spalvą, formą, dydį. Jaučia dydžių skirtumus, daikto vietą ir padėtį erdvėje. Supranta ir vartoja žodžius, kuriais apibūdinamas atstumas, ilgis, masė, tūris, laikas. Pradeda suvokti laiko tėkmę ir trukmę.	
1-asis žingsnis Skaičiavimas Gestais, mimika parodo, jog suvokia, ką reiškia yra (nėra), dar, taip (ne).	Žaisti tą patį žaidimą (pvz., „Slėpynes“) su tuo pačiu žaislu. Žaidimo metu kalbinti vaiką, vartojant žodžius „yra“, „nėra“, „dar“, „taip“, „ne“ bei juos palydint atitinkamais gestais, mimika (pvz., pritariant – palinksėti galva, nusišypsoti, nepritariant – papurtyti galvą, susiraukti). Žaisti tuos pačius žaidimus su skirtingų spalvų,

Matavimas Susidomi, kai parodomas kitokios formos, dydžio, spalvos daiktas: siekia jį paimti, tyrinėja. Atkreipia dėmesį į judančius, artėjančius daiktus, daug kartų kartoja matytus veiksmus su daiktais.	dydžių, formų daiktais: priartinti – nutolinti, paslėpti – parodyti, sugretinti. Įvardijant daikto spalvą, dydį, formą, daryti pauzes, vis pakartoti žodžius, jei norime, kad vaikas juos įsidėmėtų.
2-asis žingsnis Skaičiavimas Supranta, ką reiškia vienas, dar vienas, du, daug (parodo pirštukais, kiek turi metukų). Matavimas Žaisdamas stengiasi rasti reikiamos formos, dydžio ar spalvos daiktą. Nuotraukoje, piešinyje atpažįsta anksčiau matytą daiktą. Supranta vis daugiau žodžių, kuriais nusakoma daikto forma, dydis, spalva, judėjimas erdvėje: paimti didelį, nueiti iki, pažiūrėti į viršų ir pan.	Klausytis ir teatralizuoti žaidimus, daineles, skaičiuotes, pasakėles, eilėraštukus ar žaisti žaidimus, kuriuose kas nors skaičiuojama, kartojama, randama dar ir dar... (pvz., eilėraštukai „Mano batai buvo du“, „Du gaideliai“, kopūsto lapų lupimas po vieną). Sukurti aplinką, kurioje vaikas galėtų vartyti tas pačias knygeles kietais viršeliais, nevaržomai ardyti ir surinkti daiktus, tyrinėti jų dydžių santykius, visai eksperimentuoti su spalvomis, dydžiais ir formomis, įvairiai judėti. Domėtis, ką veikia vaikas, jį kalbinti. Darant pauzes, pakartojant žodžius, judesius, skatinti vaiką juos įsidėmėti.
3-iasis žingsnis Skaičiavimas Skiria žodžius: mažai (vienas, du) ir daug. Paprašytas duoda kitiems po vieną žaislą, daiktą. Geba išrikiuoti daiktus į vieną eilę. Matavimas Tapatina daiktus pagal formą, dydį. Suranda tokios pat spalvos (raudonos, mėlynos, geltonos, žalios) daiktus. Supranta, kad bokštas, kurio viršuje bus didesnės, o apačioje mažesnės kaladėlės, nebus tvirtas. Supranta ir pradeda vartoti daiktų palyginimui skirtus žodžius: didelis – mažas, ilgas – trumpas, sunkus – lengvas, storas – plonas, toks pat, ne toks, kitoks, vienodi – skirtingi ir pan.	Duoti vienodo dydžio ir formos daiktų ir mokyti paimti vieną (du) daiktus, padalyti daiktus po vieną (pvz., kitiems vaikams), sudėlioti juos į dvi, tris krūveles. Klausyti, kurioje iš dviejų grupių yra vienas daiktas ir kur jų yra daug ir pan. Teatralizuoti daineles, pasakas, žaisti žaidimus, kuriuose kas nors paeiliui daroma, rikiuojama (pvz., pasaka „Ropė“, lietuvių liaudies daina „Išėjo tėvelis į mišką“). Vartyti knygeles, kuriose pavaizduoti objektai leidžia samprotauti apie dydžius, formas, spalvas. Skatinti vaiką pakartoti paveikslėliuose pavaizduotų objektų dydį, formą, spalvą nusakančius žodžius. Sudaryti galimybes rūšiuoti daiktus. Leisti eksperimentuoti su įvairių formų ir dydžių daiktais, kaladėlėmis, kai iš jų norima pastatyti kuo aukštesnį bokštą, nutiesti ilgesnį kelią ir pan.
4-asis žingsnis Skaičiavimas Pradeda skaičiuoti daiktus, palygina dvi daiktų grupes pagal daiktų kiekį grupėje. Padalina daiktus į grupes po lygiai (po du, po tris). Supranta, kad prie daiktų pridedant povieną jų skaičius grupėje didėja, o paimant po vieną – mažėja. Pradeda vartoti kelintinius skaitvardžius (pirmas, antras...) Matavimas	Naudoti paveikslėlius, kuriuose pavaizduoti 1–3 daiktai ar dvi trys 1–3 daiktų grupės. Atkreipti dėmesį, koks daiktų skaičius grupėje, klausyti „Kiek?“ „Ar daiktų yra po lygiai?“ ir pan. Žaisti su vaiku domino. Teatralizuoti daineles, pasakas, kuriuose veikėjai ką nors dalijasi (pvz., meškučiai iš pasakos „Du godūs meškučiai“ gali dalytis iš popieriaus iškirptą sūrį). Mokyti apibūdinti erdvės objektus, nurodant į juos panašius iš kasdienės aplinkos ir vartojant

Atpažįsta ir atrenka apskritos (skritulio), keturkampės (keturkampio), kvadratinės (kvadrato) formos daiktus, vienodo dydžio ar spalvos daiktus. Statydamas, konstruodamas, komponuodamas, grupuodamas pradeda atsižvelgti į daikto formą, dydį, spalvą. Labai skirtingus ir vienodus daiktus palygina pagal ilgį, storį, aukštį, masę ir pan. Dydžių skirtumams apibūdinti pradeda vartoti žodžius: didesnis – mažesnis, ilgesnis – trumpesnis, storesnis – plonesnis, aukštesnis – žemesnis ir pan. Už save didesnius daiktus vadina dideliais, o mažesnius – mažais. Pradeda skirti dešinę ir kairę savo kūno puses, kūno priekį, nugarą. Nurodydamas kryptį (savo kūno atžvilgiu) vartoja žodžius: pirmyn – atgal, kairėn – dešinėn, aukštyn – žemyn. Paros dalis sieja su savo gyvenimo ritmu. Žino metų laikus ir būdingus jiems požymius.	tokius palyginimus kaip: „panašus į Rubiko kubą“, „apvalus kaip kamuolys“, „tokios pat formos kaip skardinė“ ir pan. Formuoti supratimą, kad figūros forma nepriklauso nuo jos spalvos ir dydžio (pvz., paprašyti atrinkti vienodos spalvos, bet skirtingos formos ar dydžio daiktus). Leisti vaikui manipuluoti daiktais (juos vartyti, padėti šalia, uždėti ant, įdėti į ir pan.), stebėti kitus, kaip jie komponuoja įvairius daiktus, eksperimentuoti. Pasiūlyti žaisti lego. Prašyti palyginti kasdienėje aplinkoje pasitaikančių daiktų ilgį, aukštį, masę, storį, plotį ir t. t., juos dedant vieną prie kito, kilnojant. Formuoti supratimą, kad daikto (pvz., virvutės) ilgis, masė nesikeičia, daiktą (virvutę) suraičius ar sulenkus. Žaisti judrius žaidimus, kai reikia pasirinkti teisingą kryptį savo kūno atžvilgiu (pvz., žaidimas „Diena – naktis“, „Šilta – šalta“). Kalbėtis apie tai, ką vaikas kasdien daro ryte, dieną, vakare, naktį. Vaikščiojant gamtoje, atkreipti dėmesį į metų laikams būdingus požymius.
5-asis žingsnis Skaičiavimas Supranta, kad daiktų skaičius nepriklauso nuo daiktų formos, dydžio ir kitų savybių bei jų padėties erdvėje. Skaičiuoja bent iki 5. Dėliodamas kelis daiktus, sugeba atsakyti klausimus: „Kiek iš viso?“ „Kiek daugiau?“ „Kiek mažiau?“. Pastebi, kaip sudaryta daiktų (elementų) seka, geba pratęsti ją 1–2 daiktais (elementais). Pratęsdamas pasikartojančių daiktų (elementų) seką, nebūtinai laikosi tos pačios sudarymo logikos (pvz., iš pradžių gali imti daiktus (elementus) pagal vieną požymį, vėliau – pagal kitą). Skiria kelintinius skaitvardžius. Matavimas Skiria trikampę, stačiakampę formas. Randa mažai besiskiriančius daiktus. Kalbėdamas apie spalvą, vartoja žodžius „vienos spalvos“, „dvispalvis“. Grupuoja, komponuoja daiktus, atsižvelgdamas į jų spalvą, formą arba dydį. Palygindamas daiktų dydžius, naudojami	Prieš pradėdant žaisti stalo žaidimą, paklausti vaikų, ar visi žaidėjai paėmė reikiamą kortelių skaičių. Skatinti vaikus ne veiksmu, o žodžiu pasakyti, kaip turėtų pasielgti ne tokį kortelių skaičių paėmęs žaidėjas, vartojant tokius posakius, kaip „atiduok man“, „paimk iš manęs“, „padėk į šoną“, „paimk dar“ ir pan. Pasiūlyti vaikui dalyvauti žaidimuose, kuriuose kas nors skaičiuojama, kartojami du trys skirtingi judesiai ar garsų elementai, kur vaikas turėtų keisti savo ar daikto padėtį erdvėje ar daryti ką nors tam tikra seka (pvz., žaidimai „Trečias bėga“, „Daryk taip, kaip Jonelis daro“; žaidimas, kai nutilus muzikai ar suplojus kaskart pasakoma, kaip kitaip vaikai turi pasielgti: susigrupuoti – sustoti po du, susėsti į du ratukus, parodyti 4 pirštukus ir pan.). Kalbėtis su vaikais apie tai, kiek veikėjų buvo pasakoje, kokia buvo įvykių pasakoje eilė, ką darė pirmasis, antrasis ir t. t. veikėjai (pvz., pasaka „Trys paršiukai“, „Mergaitė ir lokys“, „Pagrandukas“). Žaisti stalo žaidimus. Karpyti, paišyti, spalvinti trikampus, stačiakampus. Iš įvairių formų detalių ar piešiant (spalvinant) figūras kurti aplikacijas, ornamentus, šventinę atributiką, įvairius daiktus, kuriais galima papuošti aplinką. Skatinti vaiką naudoti sąlyginį matą (trečią daiktą) daiktų dydžiams palyginti (pvz., matuoti pėdomis, žingsniais). Kaupti tvermės dėsniui suvokti

sąlyginiu matu (trečiu daiktu). Kalbėdamas apie atstumą, daiktų ilgį, plotį, aukštį, storį, masę, vartoja žodžius: ilgesnis – trumpesnis, siauresnis – platesnis, aukštesnis – žemesnis, lengvesnis – sunkesnis. Supranta, ką reiškia sudėlioti nuo mažiausio iki didžiausio ir atvirkščiai. Supranta, kad knygos skaitomos iš kairės į dešinę ir iš viršaus į apačią. Juda nurodyta kryptimi. Skiria ir žodžiais išreiškia erdvinis daikto santykius su savimi: priešais mane, už manęs, šalia manęs, mano kairėje ir pan. Pradeda suvokti praeitį, dabartį, ateitį. Skiria sąvokas šiandien, vakar, rytą.	reikalingą patyrimą (pvz., plastilino gabaliukui suteikti vis kitą formą). Kartu skaityti knygeles, „rašyti“ laiškus. Žaisti judrius žaidimus, kuriuose vaikams tenka vartoti vietą ir padėti nusakančius įvairius žodžius (pvz., žaidimas „Lobio ieškojimas“). Domėtis, ką vaikai veikė vakar, kalbėtis apie tai, kas bus rytoj. Žaisti žaidimus, padedančius suvokti laiko trukmę (pvz., auklėtojai garsiai skaičiuojant iki 10, vaikai turi sustoti į ratą).
6-asis žingsnis Skaiciavimas Susieja daiktų (realių ar pavaizduotų) kiekį su atitinkamu daiktų skaičių žyminčiu simboliu. Skaičiuoja bent iki 10. Palygina mažai daiktų turinčias grupes pagal kiekį. Supranta ir vartoja žodžius: daugiau (mažiau) vienu, dviem, po lygiai, pusiau, į 2 dalis, į 4 dalis. Atpažįsta, atkuria, pratęsia, sukuria skirtingų garsų, dydžių, formų, spalvų sekas su 2–3 pasikartojančiais elementais. Matavimas Skiria plokštumos ir erdvės figūras: skritulį ir rutulį, kvadratą ir kubą. Klasifikuoja daiktus pagal dydį, formą arba spalvą. Matuodamas atstumą, ilgį, tūrį, masę, naudojami vienu ar keliais sąlyginiais matais (savo pėda, sprindžiu, trečiu daiktu). Atranda, kad į skirtingos formos daiktus galima sutalpinti tą patį skystų ar birių medžiagų (vandens, smėlio ir kt.) kiekį. Lygindamas dydžius, vartoja jų skirtumo didumą pabrėžiančius žodžius (šiek tiek didesnis, truputį mažesnis, didžiau-sias, mažiausias ir kt.). Apibūdina daiktų vietą ir padėti kitų daiktų ar vienas kito atžvilgiu, sakydamas: į kairę – į dešinę, aukščiau – žemiau, virš – po; šalia, greta, viduryje, tarp, priešais, prie, prieš, paskui, šalia vienas kito, už, prieš, tarp, viduje, išorėje ir kt. Žino, jog gamtoje esama įvairios trukmės pasikartojančių ciklų (kartojasi savaitės dienos,	Skatinti vaiko norą sužinoti, pažinti, kuo daugiau išmokti. Leisti pasirinkti vaikui įdomius ir suprantamus stalo žaidimus, dalomąją medžiagą, taip pat veiklą, kurioje dalyvaudamas jis galėtų lavinti savo mąstymo ir skaičiavimo įgūdžius, formuoti svarbius tolimesniam matematikos mokymuisi vaizdinius. Skatinti vaiką aiškinti kitiems savo mintis, idėjas apie atliekamus skaičiavimus. Kalbėdamas vaikas geriau pajunta skirtumą tarp to, ką jis mano, ir to, ką jis sako (tai labai svarbu vystantis vaiko mąstymui). Mokyti vaiką kuo įvairesnėse aplinkose pastebėti įvairius sekų sudarymo būdus ir pasiūlyti kuo įvairesnės veiklos, kuria vaikas galėtų išbandyti matytus ir paties sugalvotus sekų sudarymo būdus. Skatinti vaiką aplinkoje ieškoti daiktų ir jų dalių, savo forma primenančių pažįstamas, matytas geometrines figūras. Matuoti pėdomis, sprindžiais, piršto storiu, lazdele ir pan. Pasiūlyti veiklą, formuojančią supratimą apie tvermės dėsni (pvz., sudaryti sąlygas eksperimentuojant atrasti, kad toks pat medžiagos ar produkto kiekis gali būti supakuotas skirtingų formų pakuotėse). Sudaryti sąlygas atrasti, kad skirtingos formos daiktaigali būti tos pačios talpos ar masės. Siūlyti žaidimus, veiklą, kurioje dalyvaudamas vaikas įgytų supratimą apie ilgio, tūrio, masės matavimo priemones ir būdus. Formuoti ir plėsti vaiko žodyną, reikalingą dalinantis idėjomis apie daiktų dydžių santykius („šiek tiek didesnis“, „truputį mažesnis“, „didžiausias“, „mažiausias“ ir kt.). Pasiūlyti veiklą, kurioje aktyviai dalyvaudamas vaikas galėtų plėsti žodyną, reikalingą judėjimo kryptį, daiktų vietai nusakyti. Žaisti žaidimus su smėlio laikrodžiu, žadintuvu. Atkreipti vaiko dėmesį į tai, ką galima nuveikti per minutę, 10 minučių, dieną, savaitę. Skatinti dažniau vartoti

metų laikai ir pan.)	savaitės dienų pavadinimus. Kalbėtis apie metų laikų kaitą, įvairiu metų laiku atliekamus darbus.
7-asis žingsnis Skaičiavimas Skaičiuoja iki dvidešimties, atskaičiuoja nuo dešimties, lygina, operuodamas daiktais, atlieka sudėties ir atimties veiksmus, nurodo, kuo ir kaip galima išmatuoti daiktų dydį, atpažįsta kai kuriuos skaitmenis, sutartinius ženklus. Matavimas Nurodo, kuo panašūs ir kuo skiriasi įvairūs daiktai, lygina jų savybes, grupuoja ir klasifikuoja pagal nurodytą požymį, keičia grupavimo pagrindą ir t. t.	Vaikai naudoja skaičius, kalbėdami apie kiekį, nusakydami seką, lygindami aibes. Galima atlikti matematinius veiksmus su realiais daiktais arba naudotis specialiomis mokymo(si) priemonėmis (pvz., ant atskiro popieriaus lapo užrašomas skaičius, vaikų prašoma surasti tiek tam tikros rūšies objektų, kiek parašyta lape; vaikai pasako, koks skaičius eina po skaičiaus 5). Siekiant vaikams įtvirtinti skaičiaus ar sekos sąvoką, šie veiksmai kartojami daugelį sykių įvairioje aplinkoje ir situacijose (skaičiuojamos savaitės, atostogų ir kt. dienos, valandos, minutės, metų mėnesiai, patiekalai, įrankiai, žaislai ir t. t.). Vaikams sudaromos sąlygos skaičiuoti objektus iki dešimties jų aplinkoje. Skaičiavimas turėtų būti speciali vaikų veikla įvairiose situacijose (pvz., vaikai kalba, diskutuoja apie pinigus, kišenpinigius, jų naudą, taupymą, lygina kainas ir kt.). Išnaudojamos visos kasdienės situacijos, kuriose galima rinkti duomenis, ieškoti atsakymų į kilusius klausimus. Vaikai mokosi gretinti, grupuoti, klasifikuoti įvairius daiktus. Mokosi atlikti logines operacijas su realiais daiktais arba naudojantis specialiomis mokymo(si) priemonėmis. Vaikai mokosi nustatyti ir lyginti požymius – ilgį, tūrį, masę, laiką, temperatūrą ir kt. Vaikams sudaromos galimybės lyginti, kuo panašūs ir kuo skiriasi atskiri daiktai ar objektai (pvz., vanduo ir ledas, akmuo ir druska).
3. Ugdymo sritis: Tyrinėjimas	
Vertybinė nuostata. Smalsus, domisi viskuo, kas vyksta aplinkui, noriai stebi, bando, samprotauja.	
Esminis gebėjimas. Aktyviai tyrinėja save, socialinę, kultūrinę ir gamtinę aplinką, įvaldo tyrinėjimo būdus (stebėjimą, bandymą, klausinėjimą), mąsto ir samprotauja apie tai, ką pastebėjo, atrado, pajuto, patyrė.	
1-asis žingsnis Stengiasi pamatyti, išgirsti, paliesti, paimti, paragauti žaislus ir kitus daiktus. Reaguoja į tai, kas vyksta aplinkui, bando dalyvauti (mimika, judesiais, garsais).	Visa, kas yra artimiausioje aplinkoje, laikyti žaidimo priemonėmis. Kūdikui sudaryti galimybes žaisti su žaislais arba tam tinkamais daiktais, judėti, liesti daiktus, išlaikyti pusiausvyrą, stengtis pajudėti daikto link, jį pasiekti, paragauti. Vaikus paguldėti ar pasodinti taip, kad jie galėtų plačiai matyti aplinkui – stebėti kitus vaikus ir su jais bendrauti. Sudaryti sąlygas patirti skirtingas žaidimo erdves, tokias, kaip lygios grindys, kilimas, žolė, smėlis, minkšti ir kieti paviršiai, erdvės viduje ir lauke; pajusti įvairius pojūčius – šviežio oro, įvairių paviršių,

	kvapų, temperatūrų skirtumo, garsų. Vaikams pajusti ir tyrinėti duoti įvairių medžiagų, formų, skatinti žaisti su savo kojų pirštais, liesti savo ir pažįstamų žmonių veidą, plaukus, rankų pirštus, kartoti tai kelis kartus.
2-asis žingsnis Stengiasi išbandyti žaislus ar daiktus, stebi, kas vyksta aplinkui, rodo kitiems, ką pavyko padaryti. Mėgsta žaisti slėpynių. Patikusį veiksmą prašo pakartoti daug kartų.	Vaikams sudaryti sąlygas aktyviai tyrinėti aplinką, suaugusieji padeda, bet netrukdo, nepertraukia. Duoti įvairių tinkamų žaisti daiktų ir žaislų, kurie skatina atlikti tiek stambiuosius, tiek smulkiuosius judesius. Jiems sudaryti sąlygas naudoti ir vystyti įvairius gebėjimus, pvz., klausyti, stebėti, prisiminti, kalbėti, aptarti, kas vyko (reflektuoti), priimti sprendimus. Jau nuo mažumės mokyti atpažinti spalvas, simetriją ir formas, atkreipti dėmesį, kurios tinka viena prie kitos, yra giminingos.
3-iasis žingsnis Atsargiai elgiasi su nepažįstamais daiktais ir medžiagomis, tačiau rodo susidomėjimą, bando aiškintis, kas tai yra, kaip ir kodėl tai veikia, vyksta	Skatinti manipuliuoti kiekiais, eiti nuo vientiso prie dalių ir atgal, pvz., padalyti plastilino gabalą ir vėl sulipdyti į vieną, išpilstyti vandenį į mažus buteliukus ir vėl supilti į didelį indą. Sudaryti galimybes surinkti, rūšiuoti ir sudėlioti daiktus kokia nors tvarka, įvairiais būdais žaisti su medžiagomis, stiprinti tvarkos jausmą, t. y. grupuoti paprastus daiktus ar padėti juos į jų vietą. Pateikti knygų ir paveikslėlių apie įvairius jų kasdienio gyvenimo aspektus. Skirti laiko mokytis apsirengti ir valgyti, padėti vienas kitam.
4-asis žingsnis Pats pasirenka žaidimui ar kitai veiklai reikalingus daiktus ir medžiagas, paaiškina, kodėl pasirinko. Žaisdamas tyrinėja, išbando daiktus bei medžiagas (pvz., plaukia ar skęsta, rieda ar sukasi ratu, tinka daiktai vienas prie kito ar ne ir pan.).	Ugdymo programą ir aplinką kurti taip, kad vaikams būtų prieinamos įvairios medžiagos ir priemonės, kuriomis pasinaudodami galėtų inicijuoti kryptingą iškilusios problemos sprendimo veiklą, patys sugalvoti problemų ir su pasitenkinimu ieškoti jų sprendimo būdų. Skatinti nebijoti bandyti ir klysti ieškant savo iškeltų problemų sprendimų, pasinaudoti ankstesniu patyrimu ir juo remiantis bandyti naujus sprendimo kelius.
5-asis žingsnis Geba suvokti ryšį tarp to, kaip daiktas padarytas ir jo paskirties (pvz., ratai yra apvalūs, nes mašinos paskirtis yra judėti). Domisi medžiagomis, iš kurių padaryti daiktai, ir jų savybėmis. Suvokia medžiagos, iš kurios padarytas daiktas, pasirinkimo tikslumą (pvz., kodėl mašinos korpusas iš metalo, o padangos iš gumos). Paaiškina, kad su nežinomais daiktais ir medžiagomis reikia elgtis atsargiai, stengiasi taip daryti. Išskiria akivaizdžius daiktų, medžiagų, gyvūnų, augalų bruožus, savybes, kalbėdami apie tai kartais susieja skirtingus pastebėjimus.	Vaikus skatinti stebėti ir apibūdinti daiktų, medžiagų, gyvosios gamtos objektų savybes ir bruožus, piešti ar konstruoti įsivaizduojamus daiktus. Sudaryti galimybę suskaičiuoti, prognozuoti, pvz., į kiek dalių reikės padalyti pyragą, po kiek saldinių imti, kad visi gautų po lygiai. Skatinti pasitelkti simbolius, palyginti, atkartoti, numatyti situacijas, nukreipti savo dėmesį į ką nors kita ar atkreipti dėmesį dabar. Skatinti paaiškinti savo pasirinkimus ir logiškai juos pagrįsti. Vaikams pateikti tinkamų knygų, paveikslų, plakatų, žemėlapių, kuriais jie galėtų remtis pagrįsdami savo požiūrį.

6-asis žingsnis Domisi aplinka, mėgsta stebėti, kaip auga augalai, kaip elgiasi gyvūnai, noriai atlieka paprastus bandymus, tyrinėja, iš kokių medžiagų padaryti daiktai, kur jie naudojami. Samprotauja apie tai, ką atrado, sužinojo, kelia tolesnius klausimus, siūlo idėjas, ką dar galima būtų tyrinėti. Domisi, kaip seniau gyveno žmonės, kaip žmonės gyvena kitose šalyse. Aktyviai tyrinėdami aplinką demonstruoja vis didėjančią kūno kontrolę, tinkamai pasitelkia visus pojūčius, savo galimybėms išplėsti pasitelkia įrankius ir kitas priemones (pvz., lupą, mikroskopą). Su suaugusiaisiais ar kitais vaikais aptaria nesudėtingų stebėjimų, bandymų ar konstravimo planus, numato rezultatą, mokosi pavaizduoti juos nesudėtingose lentelėse, diagramose, išradingai, kūrybiškai pristato savo tyrinėjimus ir kitus darbus. Stebėdamas fotografijas aiškinasi, kuo yra panašus į savo artimuosius, kuo skiriasi nuo jų. Palygina daiktus, medžiagas, gyvūnus ir augalus, atsižvelgdamas į savybes, juos tikslingai grupuoja ir klasifikuoja.	Sudaryti sąlygas ir skatinti tyrinėti gamtos ir socialinės aplinkos objektus, jų kaitą, savybes. Siūlyti atlikti nesudėtingus bandymus, stebėti prietaisų veikimą. Vykdyti projekcinę veiklą, skirtą ilgalaikiams stebėjimams (pvz., stebėti augalo augimą). Mokyti vaikus fiksuoti pastebėjimus, pildyti lenteles ir pan. Grupėje turėti mikroskopą ir kitus galimus prietaisus, skirtus tyrinėti, mokyti ir skatinti vaikus jais savarankiškai naudotis. Skatinti vaikus, kad jie patys ieškotų atsakymų į iškilusius klausimus knygoje, internete, jeigu mato, kad nepavyksta, pasiklaustų suaugusiųjų, kurie gali padėti.
7-asis žingsnis Paaishkina ir iliustruoja pavyzdžiais, kad daiktus, reiškinius galima pažinti visais pojūčiais: žiūrint, liečiant, užuodžiant, ragaujant, klausantis, taip pat matuojant, apmąstant, atliekant bandymus. Nurodo, kokie prietaisai geriausiai tinka informacijai apie žmones, gamtą, daiktus, kultūros objektus rinkti ir tyrinėti. Įvardija gamtos stebėjimo priemones ir būdus, paaishkina, kad gamtą tyrinėti reikia atsargiai, jos nežalojant, neniokojant, nurodo, ko reikia saugotis gamtoje. Nurodo, kad informacijos apie žmones (daiktus, gamtą) galima ieškoti įvairiuose informacijos šaltiniuose.	Ugdymo ir ugdymosi aplinkoje užtikrinama gana skirtingų daiktų, žaislų, priemonių, skirtų tyrinėti, eksperimentuoti, įvairovė. Sudaromos galimybės ir skatinama, kad vaikai aplinkos daiktams ir reiškiniams pažinti naudotųsi įvairiais jutimais: juos stebėtų (pavyzdžiui, skruzdėlyną, vandens telkinio gyvenimą), liestų (pavyzdžiui, įvairių paviršių šiurkštumą, švelnumą, temperatūrą ir kt.), uostų (maisto, gėlių, dažų, skysčių ir kt. kvapus), ragautų (uogas, vaisius, patiekalus), klausytųsi (miško, jūros, vėjo ošimo, paukščių balsų, triukšmo ir t. t.), taip pat matuotų, skaičiuotų, svertų, eksperimentuotų, išardytų ir vėl sudėtų, konstruotų, apmąstytų. Sudaromos galimybės vaikams aiškintis ir išbandyti, kokiais būdais ir priemonėmis galima rinkti informaciją ir daryti išvadas apie žmones (fotokamera, diktofonas, popierius, pieštukas), gamtą (termometras, lupa, mikroskopas, fotokamera ir t. t.), daiktus (liniuotė, laikrodis, svarstyklės, matavimo juostelė), kultūros ir meno objektus (fotokamera, mobilusis telefonas, kompiuteris ir t. t.). Informacijai apie augalus, gyvūnus, jų elgseną rinkti, fiksuoti ir daryti išvadas gali būti naudojami tyrimo lapai,

	dienoraščiai, herbariumai, aplankai, mobilieji telefonai, kompiuteriai ir pan. Vaikai mokosi tausoti gamtą (mišką, pievą, vandens telkinius): tyčia nelaužyti medžių, krūmų, neardyti miško paklotės, skruzdėlynų, nebaidyti paukščių, žvėrelių ir kt. Vaikai mokosi, kaip tinkamai nupjauti grybą, nuskinti gėlę, lapą, iškasti su šaknimis žolę herbariumui ir pan. Vaikai, vartydami žinynus, enciklopedijas, naršydami internete, būdami gamtoje, mokosi pažinti nuodingus augalus, grybus, uogas ir aiškinasi, kodėl reikia vengti juos liesti, skinti, ragauti, uostyti. Vaikai skatinami ieškoti informacijos apie tą patį nagrinėjamą objektą keliuose skirtinguose informacijos šaltiniuose, ją lyginti, gretinti, kritiškai vertinti. Sudaroma galimybė naudotis biblioteka (knygomis, žinynais, enciklopedijomis, žodynais, pažintiniais žurnalais), interneto paieškos sistemomis. Vaikai skatinami klausinėti suaugusiųjų, stebėti, tyrinėti aplinką, žiūrėti dokumentinius filmus, pažintines informacines laidas.
4. Ugdymo sritis: Mokėjimas mokytis	
Vertybinė nuostata. Noriai mokosi, džiaugiasi tuo, ko išmoko.	
Esminis gebėjimas. Mokosi žaisdamas, stebėdamas kitus vaikus ir suaugusiuosius, klausinėdamas, ieškodamas informacijos, išbandydamas, spręsdamas problemas, kurdamas, įvaldo kai kuriuos mokymosi būdus, pradeda suprasti mokymosi procesą.	
1-asis žingsnis Reaguoja į kalbinimą, mimiką, žaislus, daiktus. Stebi ką nors ir susitapatina su juo, mėgdžioja, siekia išgauti tą patį rezultatą. Pradeda tyrinėti žaislus ir daiktus visais pojūčiais.	Palaikyti priežiūros tvarką kuri sudaro galimybes žaidybinei sąveikai. Kalbinti kūdikį, rodyti jam įdomius žaislus ar daiktus, sudaryti galimybę judėti, praktikuotis, džiaugtis, kai kas nors pavyksta, girti. Maitinant, maudant, žaidžiant su kūdikiu kalbėtis su juo, rodyti ir įvardyti daiktus, veiksmus su žaislais. Parūpinti žaislų, kurie skatina tyrinėti visais pojūčiais.
2-asis žingsnis Nori naujų išpūdžių, todėl aktyviai domisi aplinkos daiktais – juda, norėdamas paimti, pasiekti, išbandyti žaislus ar daiktus. Patraukia, pastumia, paridena, įdeda daiktus ir stebi, kas vyksta, bando pakartoti pavykusį veiksmą. Stebi, mėgdžioja, klausia.	Pripažinti, kad viskas, kas vyksta, gali būti naudinga žaidimui ir mokymuisi. Pastebėti vaikų ketinimus, juos įvardyti (tu nori paimti smėlio formelę ir iškepti pyragą?). Jei reikia, padėti įgyvendinti. Duoti tokių žaislų, kurie skatintų stumti, traukti, imti, čiupinėti pirštais, kišti į burną, kuriais galima įvairiais būdais manipuliuoti, esant minimaliai suaugusiojo pagalbai. Leisti vaikams žaisti ir mokytis individualiu tempu. Į vaiko individualias pastangas, smalsumą ir tyrinėjimus žiūrėti pozityviai, išklausti vaikus, skatinti, džiaugtis tuo, ko jie išmoko, jų mažais atradimais. Žaislai ar žaidimui tinkamus daiktus parinkti taip, kad būtų ir tokių, su kuriais lengva veikti, ir tokių, kurie keltų iššūkius ir galėtų būti įvairiai panaudojami.

3-iasis žingsnis Veikia spontaniškai ir tikėdamasis tam tikro rezultato. Klausia, kaip kas nors vyksta, kaip veikia, atidžiai stebi, bando. Modeliuoja veiksmus ir siužetinio žaidimo epizodus. Džiaugiasi tuo, ką išmoko.	Atkreipti dėmesį į vaiko ketinimus, norą ką nors išbandyti, pažinti, ir kurti sąlygas vaikui mokytis. Vaikams padėti suprasti savo galimybes ir apribojimus, sudaryti visas sąlygas tobulinti savo gebėjimus individualiu tempu. Leisti vaikams patiems pajusti ir nuspręsti, kada jiems reikalinga pagalba. Vaikus drąsinti inicijuoti žaidimus. Kurti prasmingas ir, kur įmanoma, tikrovišką žaidimo ir darbo kontekstą. Pvz., šluota šluojamas takelis, o šlapia šluoste valoma siena. Kartu su vaiku pasidžiaugti tais dalykais, kurių jis jau išmoko: užsisiegti sagas, bėgioti, sudėlioti dėlionę.
4-asis žingsnis Pasako, parodo, ką nori išmokti. Mėgsta kūrybiškai žaisti, veikti, siūlo žaidimų ir veiklos idėjas, imasi iniciatyvos joms įgyvendinti, pastebi ir komentuoja padarinius. Pasako, ką veikė ir ką išmoko.	Pastebėti situacijas, kuriose vaikas nori ko nors išmokti. Skatinti pasakyti, ko jis nori išmokti, sudaryti sąlygas mokytis to, ko jis nori. Netrukdyti, kai vaikas įsitraukia į žaidimą, ko nors mokosi, tačiau stebėti ir padėti ar padrąsinti, kai vaikas prašo ir kai tai būtina. Kalbėtis su vaikais apie tai, ką veikė per dieną ir ko iš jų išmoko.
5-asis žingsnis Norėdami ką nors išmokti pasako, ko nežino ar dėl ko abejoja. Drąsiai spėja, bando, klysta ir taiso klaidas, klauso, ką sako kiti, pasitikslina. Aptaria padarytus darbus, planuoja, ką darys toliau, spėlioja, kas atsitiks, jeigu...	Vaikus drąsinti sakyti „Aš nežinau“, nebijoti suklysti ką nors darant, iškelti klausimus, problemas, galvoti, kaip rasti atsakymą ar sprendimą. Pvz., kaip iš aplinkinių daiktų pasistatyti namą, kaip nulipdyti iš plastilino norimą daiktą. Pripažinti, kad vaikų sugebėjimas išlaikyti dėmesį ir domėjimasis aplinkiniu pasauliu didėja. Todėl planuojant ugdymo programą numatyti įvairios veiklos, kuri padeda mokytis tyrinėti ir pažinti aplinką. Skatinti kalbėti apie savo žaidimus, kitą veiklą ir taip plėtoti jų refleksijos gebėjimus.
6-asis žingsnis Kalba apie tai, ką norėtų išmokti, ką darys, kad išmoktų, numato, ką veiks toliau, kai išmoks. Laiko save tikru mokiniu, atradėju. Drąsiai ieško atsakymų į klausimus, rodo iniciatyvą iškeliant ir sprendžiant problemas. Išsiaiškina, kokios informacijos reikia, randa reikiamą informaciją įvairiuose šaltiniuose, pvz., enciklopedijose, žinyuose. Siūlo ir jungia idėjas bei strategijas joms įgyvendinti. Pasako, ką jau išmoko, ką dar mokosi, paaiškina, kaip mokėsi, kaip mokysis toliau.	„Ryto rato“ ir kitos veiklos metu pasikalbėti su vaikais, ko jie nori išmokti, kaip jie gali mokytis, pastebėti vaiko norą ir sudaryti sąlygas to išmokti. Leisti, siūlyti vaikams naudotis imitaciniams žaidimams tinkamomis priemonėmis (pvz., spausdinimo mašinėlė ar kompiuterio klaviatūra, skaičiuotuvai, šluotos, tuščios dėžės, kartonas, liniuotės, stiklinės, vamzdeliai, žarnelės). Sudaryti sąlygas vaikui žaisti sudėtingus žaidimus ir kartu mokytis tyrinėti daiktus, medžiagas, jų savybes ir kitų dalykų. Supažindinti vaikus su enciklopedijomis, internetu, leidžiama, siūloma bei mokoma jais naudotis. Kalbėtis su vaikais ne tik apie tai, ką jie jau išmoko ar mokysis, bet ir apie tai, kaip jie mokosi, kaip dar galima mokytis.
7-asis žingsnis Atpažįsta skaitomų tekstų žanrą (grožinis ar informacinis). Elementariai nusako, kokia	Vaikai susipažįsta su informaciniais teksta, mokosi juos skirti nuo grožinių, apibūdinti. Vaikai skatinami dalytis perskaityto teksto

informacija pateikta tekste, savais žodžiais apibūdina tai, ką mato iliustracijose.	sukeltomis mintimis, savo išvalgomis, savaip atpasakoti, perkurti, interpretuoti tekstą. Sudaromos sąlygos įvairiai vaikų veiklai – deklamuoti, pasakoti, vaidinti, imituoti, vartyti, kurti knygas, naudotis interaktyviaja lenta ir kt. Drąsinami vartoti naujus žodžius, pasakoti pagal paveikslėlį. Vaikai skatinami pagrįsti, argumentuoti, paaiškinti aplinkos reiškinius, vadovautis savo logika, palaikomos jų iniciatyvos fantazuoti, svajoti ir savaip interpretuoti, perkurti aplinkoje vykstančius reiškinius, procesus.
---	--

5. Ugdymo sritis: Problemų sprendimas

Vertybinė nuostata. Nusiteikęs ieškoti išeičių kasdieniams iššūkiams bei sunkumams įveikti.

Esminis gebėjimas. Atpažįsta ką nors veikiant kilusius iššūkius bei sunkumus, dažniausiai supranta, kodėl jie kilo, suvokia savo ir kitų ketinimus, ieško tinkamų sprendimų ką nors išbandydamas, tyrinėdamas, aiškindamasis, bendradarbiaudamas, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes.

1-asis žingsnis

Pakartoja nepasisekusį veiksmą, jį keičia, kad pasiektų laukiamą rezultatą. Mimika, gestais ir žodžiais parodo, kad susidūrė su kliūtimi, tikėdamasis suaugusiojo ar vyresnio vaiko pagalbos.

Padrąsinti vaiką savaran-kiškai bandyti įveikti iššūkį ar problemą. Pagirti, kai jam pasiseka susidoroti su kliūtimi. Parodyti vaikui naujų veiksmų sunkumui įveikti. Kai vaikas bando atlikti tai, ko padaryti dar negali, padėti jam. Jei bando daryti tai, kas pavojinga – aiškinti, kad to daryti negalima, nukreipti dėmesį, nuraminti

2-asis žingsnis

Susidūręs su sudėtinga veikla, kliūtimi, išbando jau žinomus veikimo būdus. Stebi, kaip panašioje situacijoje elgiasi kiti ir išbando jų naudojamus būdus. Nepavykus įveikti kliūties, meta veiklą arba laukia pagalbos.

Drąsinti vaiką („Tau pavyks!“ „Pabandyk kitaip!“ „Na, dar kartą!“). Rodyti vaikams būtinus veiksmų su daiktais būdus. Patarti, kaip elgtis įvairiose sudėtingose situacijose. Komentuoti vaiko veiksmų ir auklėtojo demonstruojamų veiksmų pasekmes. Šiek tiek padėti vaikui įveikti kliūtį ar sunkumą, atlikti sudėtingą veiklą, kad stiprėtų jo pasitikėjimo savimi jausmas.

3-iasis žingsnis

Drąsiai imasi sudėtingos veiklos, atkakliai, keisdamas veikimo būdus bando ją atlikti pats, stebi savo veiksmų pasekmes. Nepavykus įveikti sudėtingos veiklos ar kliūties, prašo pagalbos arba meta veiklą.

Skatinti vaikus imtis pagal jų galimybes sudėtingos veiklos. Jei vaikas sako „negaliu“, „nemoku“, jį drąsinti. Kai vaikui kas nors nepasiseka arba jei jis prašo padėti, klausti paties vaiko (Ką dar galima padaryti?, Kaip kitaip galima padaryti?). Arba pateikti kelis sprendimo būdus, padedančius įveikti kliūtį, kad vaikas pasirinktų vieną iš jų.

4-asis žingsnis

Supranta, kad susidūrė su sudėtinga veikla, kliūtimi, problema. Nori ją įveikti, išbando paties taikytus, stebėtus ar naujai sugalvotus veikimo būdus. Stebi savo veiksmų pasekmes, supranta, kada pavyko įveikti sunkumus. Nepasisekus prašo suaugusiojo pagalbos.

Komentuoti vaikų taikytus problemų sprendimo būdus ir jų pasekmes, kad vaikai geriau suprastų, kodėl pavyko įveikti sunkumus. Vaikams susidūrus su problema, skatinti juos prisiminti, kokius panašios problemos sprendimo būdus jie taikė anksčiau. Drąsinti vaikus kartu ieškoti išeities iš susidariusios probleminės situacijos.

5-asis žingsnis

Retsykiais pats ieško sunkumų, kliūčių, aktyviai bando įveikti sutiktus sunkumus. Ieško tinkamų sprendimų, tariausi su kitais, mokosi iš nepavykusių veiksmų, poelgių. Ieško

Siūlyti vaikams sudėtingos veiklos, drąsinti jos imtis, drąsiai bandyti, eksperimentuoti, tartis su kitais. Skaityti kūrinių apie įvairius žmonių ketinimus, poelgius ir jų pasekmes. Kai vaikai susiduria su problema, paprašyti visų pagalvoti,

tinkamų sprendimų, tariasi su kitais, mokosi iš nepavykusių veiksmų, poelgių.	ką galima daryti toje situacijoje. Padėti vaikams geriau suprasti kiekvieno pasiūlyto sprendimo pasekmes.
6-asis žingsnis Atpažįsta, su koku sunkumu ar problema susidūrė. Ieško tinkamų sprendimų, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes, tariasi su kitais ir atsižvelgia į jų nuomonę, siūlo ir priima pagalbą, mokosi iš savo ir kitų klaidų. Nepasisekus bando kelis kartus, ieškodamas vis kitos išeities, arba prašo kito vaiko ar suaugusiojo pagalbos.	Užduoti vaikams atvirusius klausimus, padedančius apmąstyti problemą: (Kas atsitiko?, Kaip tu jautiesi?, Kaip jaučiasi kiti?). Vaikui susidūrus su problema, klausti: (Ką tu darei?, Ar tai padėjo įveikti problemą?, Ką dar galima daryti?, Ar tai padės įveikti problemą?). Siūlyti vaikams probleminių užduočių, kurias įveikti turėtų jie patys.
7-asis žingsnis Papasakoja, kaip galima išsiaiškinti, iš ko sudaryti, kaip sukonstruoti daiktai: apžiūrėti, čiupinėti, narstyti, ieškoti, kaip pritaikyti. Papasakoja apie savo tyrinėjimus, pristato, ką sužinojo, išsiaiškino, nusako, ką patiria tyrinėdamas.	Vaikams sudaroma galimybė pažinti daiktų sąrangą ardant, modeliuojant, lipdant, konstruojant, perkonstruojant ir t. t. Tam naudojami mechaniniai žaislai, buitiniai reikmenys, natūralios medžiagos, specialios priemonės (konstruktoriai, „Lego“ konstruktoriai, kaladėlės, trinkelės). Vaikai aiškinasi daiktų sąrangą, juos išardydami ir vėl sudėdami – tam galima panaudoti visus nebereikalingus daiktus, įrankius, prietaisus, aparatus. Pastiprinama spontaniška ir specialiai organizuota vaikų tyrinėjimo veikla, bandymai, eksperimentai, pasinaudojant paprasčiausia (ir buitine) įranga. Vaikai drąsinami smalsauti, norėti sužinoti, skatinami atlikti paprastus bandymus, eksperimentus. Ypač svarbu raginti vaikus mokytis tyrinėti: rinkti duomenis, prognozuoti galimus padarinius, kelti hipotezes, jas eksperimentiškai tikrinti.
6. Ugdymo sritis: Iniciatyvumas, atkaklumas	
Vertybinė nuostata. Didžiuojasi savimi ir didėjančiais savo gebėjimais	
Esminis gebėjimas. Savo iniciatyva pagal pomėgius pasirenka veiklą, ilgam įsitraukia ir ją plėtoja, geba pratęsti veiklą po tam tikro laiko tarpo, kreipiasi į suaugusįjį pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais	
1-asis žingsnis Pats juda (šliaužia, ropoja, eina) jį sudominusių žaislų, daiktų link. Trumpam sutelkia žvilgsnį, seka judantį daiktą akimis, klausosi, atlieka tikslingus judesius, veiksmus su daiktais. Šypsodamasis, žvelgdamas į akis, čiauškdamas, duodamas žaislą kitam skatina su juo žaisti; išreiškdamas norus parodo „taip“ arba „ne“.	Pastebėti vaiko rodomą iniciatyvą ir ją palaikyti. Stebėti ir pasidžiaugti vaiko daug kartų kartojamais veiksmais, rodančiais jo atkaklumą. Priimti vaiko siūlomus žaidimus. Žaisti žaidimus su vaiku tol, kol jis to nori. Siūlyti žaisti smulkiajai motorikai skirtus žaidimus, reikalaujančius dėmesio, atkaklumo (pvz., sukaišioti detales į atitin-kamas ertmes ir kt.).
2-asis žingsnis Pats pasirenka daiktus, su jais žaidžia, daug kartų atkakliai bando atlikti naują veiksmą, kartoja tai, kas pavyko. Judesį, veiksmą ar garsą gali pakartoti tuoj pat, po kelių valandų, dienų, todėl savarankiškai modeliuoja kelis	Pabūti greta vaiko, kai jis mokosi naujų veiksmų – tai stiprina jo atkaklumą, skatina tęsti bandymus. Neskubėti padėti vaikui – paties atliktas veiksmas turi didesnę poveikį jo raidai. Žaisti, ką nors veikti vaikų akivaizdoje, kad mažyliai galėtų stebėti atskirus veiksmus, procesą.

judesius ar veiksmus į vieną seką. Trumpam atitraukus dėmesį vėl sugrįžta prie ankstesnės veiklos. Pats noriai mokosi iš tų, su kuriais jaučiasi saugus. Veiksmais ir atskirais žodžiais reiškia norus, veda suaugusįjį prie dominančių daiktų. Protestuoja, reiškia nepasitenkinimą, negalėdamas įveikti kliūties.	Kantriai padėti vaikui mokytis, kai jis rodo iniciatyvą, domisi naujais veiksmais. Padėti vaikui įveikti kliūtis, jei po daugelio bandymų jam nepavyksta atlikti norimo veiksmo.
3-iasis žingsnis Nuolat energingai žaidžia, ką nors veikia, laisvai juda erdvėje, pats keičia veiklą, pasirenka vieną iš kelių daiktų, sugalvoja būdus, kaip pasiekti neprieinamą norimą daiktą. Mėgsta išbandyti suaugusiojo pasiūlytus naujus žaislus, žaidimus, neįprastą veiklą. Ekspresyviai reiškia savo norus, sako „ne“.	Pasirūpinti saugia aplinka grupėje, lauke. Auklėtojui pačiam žaisti įvairius sensorinius žaidimus vaikų akivaizdoje, kad jie galėtų jį stebėti ir mėgdžioti, taip mokydami naujų veiksmų. Skatinti vaikus pastatyti bokštelį, baigti sudėti dėlionę. Siūlyti vaiko poreikius atitinkančių priemonių veiklai. Nuolat praturtinti grupę kuo nors nauju, pasiūlyti vaikams naujų žaidimų. Neišleisti vaikų iš akių. Kai tik įmanoma, palaikyti vaiko norus, patraukliai pasiūlyti jiems pakeisti neigiamą nuomonę.
4-asis žingsnis Dažniausiai pats pasirenka ir kurį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais. Kviečiant, sudominant ištraukia į suaugusiojo pasiūlytą veiklą jam, vaikų grupei ar visai vaikų grupei. Susidūręs su kliūtimi arba nesėkme, bando ką nors daryti kitaip arba laukia suaugusiojo pagalbos. Siekia savarankiškumo, bet vis dar laukia suaugusiųjų paskatinimo, padrąsinimo.	Palaikyti vaikų veiklos sumanymus, padėti juos išplėtoti, įgyvendinti. Pasiūlyti vaikams veiklos dviese, grupelėje ar su visa grupe. Palaikyti vaikus, kurie bando iššūkį įveikti savarankiškai, neskubėti teikti pagalbos. Vaikams, kurie greit nusimena, meta veiklą, padėti surasti išeitis, sprendimus. Pastebėti ir palaikyti vaiko iniciatyvą atlikti nesudėtingus darbus: išplauti teptukus, plauti žaislus ir pan. Džiaugtis vaiko iniciatyva padėti kitam – ką nors paduoti, paaiškinti ar pagelbėti užsisėgti.
5-asis žingsnis Pats pasirenka ir ilgesnį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais. Lengviau pereina nuo paties pasirinktos veiklos prie suaugusiojo jam, vaikų grupei, visai vaikų grupei pasiūlytos veiklos. Suaugusiojo pasiūlytą veiklą atlieka susitelkęs, išradingai, savaip, savarankiškai. Ilgesnį laiką pats bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepavykus kreipiasi pagalbos į suaugusįjį.	Skatinti vaikus turiningiau išplėtoti jų pačių sumanymą. Veiklą vaikams pasiūlyti tik kaip motyvuojančią idėją, kurią jie galėtų sukonkretinti ir savaip įgyvendinti. Nesiūlyti uždarų užduočių, kuriose auklėtojas nurodo vaikui visus veiklos atlikimo žingsnius. Pagalbą vaikui teikti ne ką nors darant už jį, bet keliant mąstyti skatinančius klausimus, pateikiant keletą alternatyvių pasiūlymų, skatinant bandyti daug kartų.
6-asis žingsnis Turiningai plėtoja paties pasirinktą veiklą, ją tęsia po dienos miego, kitą dieną, kelias dienas. Susidomėjęs ilgesniam laikui ištraukia į suaugusiojo jam, vaikų grupei, visai vaikų grupei pasiūlytą veiklą, siūlo vaikams ir suaugusiajam ištraukti į jo paties sugalvotą veiklą. Savarankiškai bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepasisėkus bando įtraukti bendraamžius ir tik po to kreipiasi į suaugusįjį.	Sudaryti sąlygas grupėje vaikų sumanymus ir auklėtojo pasiūlytą veiklą plėtoti po keletą dienų, neardant vaikų susikurtos aplinkos, nebaigtų darbų. Pasiūlyti vaikams įdomios veiklos idėjų, sumanymų vaikų grupelių veiklai. Pastebėti vaiko sumanymus, juos palaikyti, padėti išplėtoti. Skatinti vaikus pabaigti pradėtus darbus, padėti vienas kitam įveikti problemas. Siūlyti vaikams kruopštumo, susikaupimo reikalaujančių darbų, pvz.: įverti siūlą, įsiūti sagą, prisukti veržlę ir pan.
7-asis žingsnis	

Paaškina, kad turimą informaciją reikia tikrinti – abejojant, klausinėjant, tikslinantis, perklausiant pašnekovo ir t. t.

Vaikai aiškinasi, diskutuoja ir siekia prieiti prie išvados, kad ne visais informacijos šaltiniais galima pasitikėti, todėl būtina ją tikrinti, pasitelkiant kelis skirtingus informacijos šaltinius. Pasiskirstę grupėmis, renka informaciją apie tą patį faktą (pvz., augalą, gyvūną, patiekalą, maisto produktą, maisto gaminį ar pan.) iš įvairių šaltinių. Gautą informaciją pristato grupėje, po to visi drauge aptaria, diskutuoja, daro išvadas.

4.2. Pažinimo kompetencijos turinio dėmenys:

4.2.1. aplinkos pažinimas: socialinės aplinkos pažinimas; gamtinės aplinkos pažinimas; pagarba gyvybei ir aplinkai;

4.2.2. skaičiavimas ir matavimas: gebėjimas vartoti skaičius ir matematinius simbolius daiktų kiekiui žymėti, daiktų grupėms palyginti pagal kiekį; gebėjimas suprasti daikto vietą eilėje, pastebėti dėsningumus, sudaryti įvairias sekas; gebėjimas tapatinti, grupuoti, klasifikuoti daiktus pagal formą, dydį, spalvą; gebėjimas matuoti; daikto vietos ir padėties erdvėje suvokimas; laiko tėkmės suvokimas;

4.2.3. tyrinėjimas: domėjimasis aplinka; tyrinėjimas naudojant pojūčius; atrastų, sužinotų dalykų aptarimas;

4.2.4. iniciatyvumas ir atkaklumas: pačiam susirasti veiklos ir turiningai ją plėtoti; įsitraukti į suaugusiojo pasiūlytą ugdymąsi skatinančią veiklą, susikonsultuoti ir išradingai ją plėtoti; susidoroti su kliūtimis siekiant realizuoti sumanymus;

4.2.5. problemų sprendimas: problemų atpažinimas, įžvelgimas; sprendimų, išeičių paieška ir tinkamiausio sprendimo pasirinkimas bei įgyvendinimas, pasekmių, panaudojus sprendimą, stebėjimas ir apmąstymas; mokymasis įveikti nesėkmes;

4.2.6. mokėjimas mokytis: numatymas, ko nori išmokti; aktyvus mokymasis; gebėjimas apmąstyti, ko išmoko.

 UGDYMAS NUO 1,5 IKI 6 M.

MENINĖ KOMPETENCIJA

Pasiekimai	Ugdymo gairės
1. Ugdymo sritis: ESTETIKA	
Vertybinė nuostata. Domisi, gėrissi, grožisi aplinka, meno kūriniais, menine veikla.	
Esminis gebėjimas. Pastebi ir žavisi aplinkos grožiu, meno kūriniais, džiaugiasi savo ir kitų kūryba, jaučia, suvokia ir apibūdina kai kuriuos muzikos, šokio, vaidybos, vizualaus meno estetikos ypatumus, reiškia savo estetinius potyrius, dalijasi išgyvenimais, įspūdžiais.	
1-asis žingsnis Susidomi, trumpam sutelkia dėmesį bei rodo pasitenkinimą (krykštauja, siekia paliesti rankomis), kai yra emociškai kalbinamas suaugusiojo, kai mato ryškius, gražių formų daiktus, spalvingus paveikslėlius, žaislus, girdi ritmiškus muzikos ir kitus garsus, mato šokio judesius.	Kurti muzikinę aplinką, kurioje vaikas turėtų galimybę klausytis įvairių garsų ir malonių, švelnių melodijų, atliekamų balsu ar muzikos instrumentais. Emocionaliai kalbėtis, žaidinti, bendrauti, kad vaikas girdėtų intonacijomis ir jautų veiksmams reiškiamas emocijas. Suteikti vaikui galimybę sureaguoti savo tempu, t. y. palaukti tiek laiko, kiek reikia vaikui, o ne kiek atrodo tinkama auklėtojai. Būti šalia vaiko, kartu su juo džiūgauti, padrašinti jo bandymus, pamokyti, kaip paimti ir rankoje išlaikyti piešimo priemonę. Kurti jaukią, gražią aplinką, kurioje vaikų akių lygyje būtų išdėstyti gražūs daiktai, vaikams prieinami žaislai, paveikslėliai, nuotraukos.
2-asis žingsnis Skirtingai reaguoja girdėdamas besikeičiančių intonacijų suaugusiojo kalbinimą, muzikos garsus, matydamas gražius gamtos bei aplinkos daiktus ar vaizdus, spalvingas knygečių iliustracijas, šokančius ir vaidinančius vaikus ar suaugusiuosius. Intuityviai mėgdžioja tai, kas jam patinka.	Dainuoti vaikui, klausytis įvairios nuotaikos dainų, kontrastingos nuotaikos muzikos kūrinų, skatinti teigiamas, džiugias emocijas ir slopinti neigiamų emocijų proveržius. Leisti vaikams stebėti šokį gulint ar sėdint ant grindų, kad jie galėtų keisti pozą ir laisvai kūnu reaguoti į stebimo šokio sukeltus įspūdžius. Kartu su vaiku žaisti ir išraiškingai rodyti, kaip galima veikti, tarytum žaislas ar stalo teatro lėlė būtų gyva. Gąsdinimo, pasibaisėjimo emocijas reikšti sąlygiškais mimikomis ir intonacijomis, leidžiant vaikams pajusti ir suprasti, kad taip elgiamasi ne iš tikrųjų, o tyčia. Išdėlioti piešinius vaikui matomoje vietoje, kad jis galėtų prieiti ir vėl į juos pasižiūrėti. Pagirti, pasikalbėti apie jo kūrinėlį. Suteikti vaikui galimybę pažinti ir išbandyti įvairias dailės medžiagas ir priemones. Sudaryti galimybes vaikui matyti gražius gamtos, aplinkos vaizdus, spalvingas knygeles, dailės kūrinius.
3-iasis žingsnis Atpažįsta (suklūsta, rodo) kai kuriuos jau	Duoti klausytis įvairios nuotaikos muzikos kūrinų, kad vaikas juos įsimintų ir vėliau juos

girdėtus muzikos kūrinius, matytus šokius, ratelius, vaidinimo veikėjus, dailės kūrinius. Emocingai reaguoja girdėdamas darnų garsų, intonacijų, žodžių sąskambį, žiūrinėdamas savo ir kitų piešinėlius, spalvingas knygelijų iliustracijas, žaislus, džiaugdamasis savo puošnia apranga. Paklaustas pasako, ar patiko muzikos kūrinėlis, dainelė, šokis, vaidinimas, dailės darbelis.	kartu aptarti. Pažiūrėjus drauge šokį, užduoti mąstymą skatinančius klausimus, pvz., „Ką matėte?“ „Kodėl tau atrodo, kad ragana buvo pikta?“ Kartu su vaikais žiūrėti lėlių ir dramos vaidinimus, klausytis jų įrašų. Užduodant klausimus (pvz., „Kas čia?“) skatinti atpažinti vaizduojamą pasaką. Skatinti pasakoti apie savo ar kitų piešinį, aplinkoje pamatytus paveikslus ar knygelijų iliustracijas. Nestabdyti vaiko, jei jis su savo kūrybos darbeliu ima žaisti, bėgioti, ką nors vaizduoti judesiais, tai padės vaikui turtinti vaiduotę ir skatinti kūrybinės saviraiškos poreikį. Džiuginti vaikus ir padėti jiems kaupti muzikinius įspūdžius, skatinti atidžiai klausytis muzikos, ja gėrėtis. Kadangi vaikai nuo gau-sių ryškių įspūdžių greit pavargsta, reikėtų stebėti trumpą vaidinimą (daug kartų tą patį). Stebėti vaiką tomis akimirkomis, kai jis grožisi, džiaugiasi gamtos ir kitos aplinkos daiktais ar reiškiniiais, žaislais, savo išvaizda. Tinkamu momentu jį pakalbinti, paklausti, kas jam gražu. Pritarti vaiko komentarams, papildyti jo vertinimą kitais žodžiais. Pasidomėti, ar vaikui patiko vaidinimas. Nuraminti, jei vaikas bijo, jog vilkas gali ateiti ir į jo namus. Akcentuoti, jog teatre viskas vyksta ne iš tikrųjų, o taip yra sugalvota, pramanyta, sužaista. Vaikams prieinamoje vietoje, jų akių lygyje, padėti profesionaliosios dailės, tautodailės kūrinių bei meniškų taikomosios dailės dirbinių, kad retkarčiais juos būtų galima apžiūrėti, pasikalbėti apie juos.
4-asis žingsnis Džiaugiasi menine veikla, nori dainuoti, šokti, vaidinti, pasipuošti, gražiai atrodyti. Skirtingai reaguoja (ramiai ar emocingai) klausydamas ir stebėdamas skirtingo pobūdžio, kontrastingus meno kūrinius, aplinką. Keliais žodžiais ar sakiniais pasako savo įspūdžius apie klausytą muziką, dainelę, eilėraštį, pasaką, matytą šokį, vaidinimą, dailės kūrinį, knygelijų iliustracijas, gamtos ir aplinkos daiktus ir reiškinius, pastebi ir apibūdina kai kurias jų detales. Reaguoja į kitų nuomonę.	Sudaryti galimybes vaikams dalyvauti muzikinėje veikloje ir darželyje vykstančiuose renginiuose. Atkreipti dėmesį, kai vaikas sako, kad nori gražiai ką nors daryti, palaikyti jo norą, pasidžiaugti, pagirti. Paprašyti vaiko pasakyti ir parodyti, kaip jis būtų ką nors daręs. Įsiklausyti į vaiko klausimus ir, jei vaikas pats nepaaiškina, prieš vaidinimą trumpai papasakoti, apie ką bus vaidinama. Atkreipti vaiko dėmesį į pabaigą, paklausti, kokia ji – laiminga ar liūdna? Padėti pajusti vaizdo, nuotaikų pasikeitimus keičiantis linijai, formai bei spalvai. Pasikalbėti, kokius potyrius pavyko papasakoti piešiniu, naudojant vienokias ar kitokias dailės raiškos priemones, paklausti, kaip jam gražiau. Sudaryti sąlygas klausyti, stebėti skirtingus meno kūrinius, paskatinti reikšti savo išgyvenimus, paprašyti pasakyti, kaip jaučiasi, ką pajuto. Būti greta vaikui apžiūrinėjant meno kūrinius, daiktus, žaislus, ugdyti estetinį jautrumą – pritarti,

	papildyti jo išsakytas mintis („Taip, ir man patinka, ir man gražu.“). Kasdienėje veikloje kalbant su vaikais nuolat vartoti žodžius „džiaugiuosi tavo piešinėliu, puikiai atrodo, gražiai pasielgei“, kad vaikai galėtų išgirsti ir pradėti suprasti, kas yra gražu. Skatinti klausant, apžiūrint meno kūrinius kalbėti apie savo ir kitų darbelius: kodėl patinka, kuris gražesnis, kuris linksmiausias, kokių spalvų ar formų, kurį norėtum dar išgirsti, pamatyti, kodėl?. Pažiūrėjus šoki, aptarti, atsakyti į klausimus: „Kaip?“ „Kodėl?“. Kalbėtis su vaiku apie spalvas paletėje, kurios spalvos jiems atrodo linksmos arba liūdnos, tyrinėti spalvų maišymosi efektus. Stebėti, kad vertindami neįskaudintų vieni kitų. Dažniau atkreipti vaikų dėmesį į tai, kas gražu, gera, nei į tai, kas kelia pasibjaurėjimą, pasipiktinimą. Padėti vaikui ugdytis pasitikėjimą savimi, pritarti, padrašinti tęsti savo kūrybą.
5-asis žingsnis Mėgaujasi muzikavimu, šoku, vaidyba, dailės veikla. Rodo pasitenkinimą bendra veikla ir kūryba, gėrįsi savo ir kitų menine veikla, geru elgesiu, darbais. Grožisi gamtos spalvomis, formomis, garsais. Pastebi kai kuriuos meninės kūrybos proceso ypatumus (siužetą, veikėjų bruožus, nuotaiką, spalvas, veiksmus). Pasako, kaip jautėsi ir ką patyrė dainuodamas, šokdamas, vaidindamas, piešdamas. Dalijasi įspūdžiais po koncertų, spektaklių, parodų, renginių lankymo. Pasako savo nuomonę apie muzikos kūrinių, dainelę, šoki, vaidinimą, dailės darbą, aplinką, drabužį, tautodailės ornamentais papuoštus daiktus.	Paprastai ir vaikams suprantamai atskleisti muzikos kūrinių grožį. Skatinti vaikus savo žaidimuose vaidinti muzikantus, šokėjus, dainininkus, vaizduojant, kad jie yra scenoje, dainuoja su mikrofonu ar groja muzikos instrumentu. Kartu su vaikais žiūrėti lėlių ir dramos vaidinimus, klausytis vaidinimų įrašų, žiūrėti animacinius filmukus. Sudaryti sąlygas vaikams dalyvauti ar stebėti įvairius muzikinius, vaidybinius renginius. Skatinti stebėti menininkų kūrybos procesą bei patiems kartu kurti, nes estetinį suvokimą ir jautrumą vaikas geriausiai ugdomi veikdamas, kurdamas, apie tai kalbėdamas, aiškindamas. Sudominti vaikus patrauklia ir malonia veikla paties auklėtojo ir kitų kūrybos pavyzdžiais. Išklausti vaiką ir pačiam pasakoti apie savo kūrybinius sumanymus. Diskutuoti, ką dailininkas norėjo pasakyti pvz. užsimerk ir pasakyk ką, jautei žiūrėdamas į šį paveikslą?, ką dailininkas galvojo tapydamas šį paveikslą?“. Gamta yra pats stipriausias estetinio ugdymo šaltinis, todėl reikėtų skatinti vaikus įvairiausiais būdais pamatyti, pajusti kasdien atsiveriantį vis naują grožį. Nuolat ugdyti vaikų estetinį skonį, atkreipiant dėmesį į kasdien vaiko aplinkoje esančius daiktus, drabužių puošybą, kitų bei pačių vaikų sukurtą tvarkingą ir gražią aplinką. Skatinti vaikus domėtis muzika ir jos išraiškos priemonėmis, aptarti turinį, nuotaiką ir muzikos instrumentų tembrus. Sugalyti įvairių būdų, kaip padėti vaikui suvokti ir papasakoti matyto kūrinių

	siužetą: žiūrėti pasakojimo videoįrašą, klausyti ausinėmis audioįrašo, pasakoti draugui „telefonu“ ir kt. Kartu su vaikais žiūrėti lėlių ir dramos vaidinimus, klausytis vaidinimų įrašų, žiūrėti animacinius filmukus. Sudaryti sąlygas vaikams dalyvauti ar stebėti įvairius muzikinius, vaidybinius renginius. Sudaryti galimybę vaikams stebėti vaizduojamosios (tapybos, grafikos, skulptūros) ir taikomosios – dekoratyvinės (keramikos, tekstilės, odos, amatų, liaudies meistrų dirbinių ir kt.) dailės kūrinius, reprodukcijas ir kt. ugdymo įstaigoje, parodose, galerijose, mugėse, šventėse, tradiciniuose renginiuose. Sukurti situacijų, kad vaikas galėtų meno kūrinius, savo ir kitų meninę veiklą vertinti savaip lygindamas. Paskatinti kiekvieną išsakyti savo nuomonę. Paklausti, kaip dar kitaip galėtų apie muziką, šokį, vaidinimą pasakyti, ką dar tai galėtų reikšti ir pan. Kasdienėje veikloje suteikti galimybę suprasti ir pajusti, kad tiesa, gėris ir grožis visada teikia džiaugsmą ir pasitenkinimą. Prašyti papasakoti apie savo dailės kūrinius, pateikti į meninius sprendimus orientuotų klausimų, pvz.: „Kuriame piešinyje geriausiai pavyko pavaizduoti išvyką į zoologijos sodą?“ „Kuriame piešinyje pavyko nupiešti tamsiai arba šviesiai žalią eglutę?“ „Kodėl tau taip patinka nupiešta karalaitė?“
6-asis žingsnis Stengiasi kuo gražiau šokti, vaidinti, deklamuoti, dainuoti, groti, piešti, konstruoti. Gėrisi ir grožisi savo menine kūryba. Pastebi papuoštą aplinką, meno kūrinius ir pasako, kas jam gražu. Palankiai vertina savo ir kitų kūrybinę veiklą, pasako vieną kitą argumentą, kodėl gražu. Pasakoja išpūdžius apie muzikos, vaidinimo, šokio siužetą, matytus dailės, tautodailės kūrinius, vaizduojamus įvykius, veikėjus, nuotaiką, kilusius vaidinius. Plačiau papasakoja, ką sukūrė, kaip pats bei kiti dainavo, grojo, šoko, vaidino, piešė.	Sudaryti sąlygas vaikams dalyvauti ar stebėti kuo daugiau ir įvairesnių muzikinių, vaidybinių renginių, koncertų, lankytis parodose, muziejuose, teatre, miesto šventėse, mugėse, cirke ir kitur. Pasikalbėti apie patirtus išpūdžius, pasidalyti savo mintimis, emocijomis, pasidžiaugti pastebėtu grožiu. Užduoti atvirų klausimų: (Ką pajutai?, Kas įsiminė?, Kas patiko?, Ko reikia, kad vaidinimas, šokis ar piešinys būtų gražus, išpūdingas?). Žiūrėti lėlių ir dramos vaidinimų, klausytis jų įrašų, žiūrėti animacinių filmukų. Skatinti pastebėti subtilesnes veikėjų kalbos intonacijų, poelgių, veiksmų, kostiumų, lydinčios muzikos, dekoracijų detales. Vaiko apibūdinimus, pvz., „Kiškis greitai bėgo“, vaizdingai papildyti: „Taip, jis skuodė kaip įkirstas.“ (Pasiaiškinti, ką reiškia „kaip įkirstas“). Paskatinti pavaizduoti, kaip kiškis bėga „kaip įkirstas“. Sudaryti galimybę vaikui, kitiems girdint ir matant, pasidžiaugti savo ir kitų kūryba bei kasdiene veikla. Demonstruoti jo kūrinius, ruošti visų vaikų arba autorinės parodėles, sudaryti individualius albumus arba kaupti skenuotų

kūrinių elektroninius variantus, juos retkarčiais persiųsti tėveliams, kad vaikas girdėtų ir jų pagyrimą bei atsiliepinimus. Palaikyti ir skatinti vaiko norą siekti grožio, pagirti už jo pastangas, parodyti kitiems, užrašyti vaiko pasakojimą ir prisegti prie demonstruojamo darbelio, kad pamatytų, kad jo noras siekti grožio yra pastebėtas ir vertinamas. Skatinti vaikus aptarti stebėtą ar klausytą meno kūrinį, pagrįsti savo nuomonę, atsakant į klausimą, kodėl patiko ar nepatiko. Jei vienas vaikas sako, kad jam patiko, klausti, ar yra tokių, kuriems nepatiko, leidžiant suprasti, kad visokios nuomonės yra svarbios. Pratinti pastebėti ir atskirti kičą nuo tikrojo meno. Skatinti geranoriškai vertinti kitų saviraiškos ir kūrybos bandymus, išsakyti savo ir gerbti kitų nuomonę. Paprašyti pakomentuoti, kurie kūriniai kelia estetinį pasigėrėjimą (malonu žiūrėti į gražius, grakščius šokio judesius) ir kurie atgraso (baisu žiūrėti žiaurumu ir agresiją perpildytą animacinį filmuką). Sudaryti sąlygas suprasti aplinkos grožio svarbą ir jį vertinti. Patiems dalyvauti jį puoselėjant: nelaužyti medelių, neskriausti gyvūnėlių, dalyvauti medelių sodinimo akcijose, atskrendančių paukščių sutiktuvėse ir kt. Gėrėtis gerai atliktu darbu, išsakyti nuomonę apie prastą. Pastebėti, pagauti momentą, kada vaikas kuo nors gėrėsi, džiaugiasi, pritarti jam, padiskutuoti, kodėl taip reikėtų elgtis, kaip kiti jaučiasi, kai mato kitą netinkamai besielgiantį, kokį elgesį pavadintų gražiu ir kt. Pratinti gražiai elgtis viešose vietose (teatre, koncerte, parodoje, prekybos centre). Skatinti suprasti ir atskirti, kokia išvaizda gali būti pavadinta gražia, akcentuojant tai, ką patys gali padaryti, kad atrodytų gražiai. Siekiant, jog vaikas ugdytųsi gebėjimą pamatyti bei tinkamai vertinti savo ir kitų išorės grožį, ieškoti tinkamiausių būdų (pvz., kurti projektus, plakatus su šūkiais, skaityti istorijas, žiūrėti filmukus ir kt.). Per pasivaikščiojimus lauke ar darželio aplinkoje paskatinti stebėti ir įsižiūrėti į detales, atrasti gražius daiktus, gamtos ar miesto vaizdus. Jei grupė turi fotoaparata, fotografuoti ir, jei yra galimybė, kaupti atspausdintus arba elektroninius vaizdus, peržiūrėti naudojant multimediją. Džiaugtis pastabumu, gražiais užfiksuotais vaizdais. Kalbėtis, ką jis pats pakeistų aplinkoje, kad būtų gražiau, kurti ir realizuoti įvairius projektus. Su grožiu susijusius dalykus įtraukti į kasdienės veiklos pokalbių ir veiklą, atkreipti

	vaikų dėmesį, diskutuoti, kas gražu ir negražu, išnaudoti visas galimybes vaiko estetinėms vertybėms puoselėti. Dažnai klausytis įvairių muzikos kūrinių (dainų, šokių, simfoninės muzikos, operos ar baleto ištraukų), paskatinti vaikus susikaupti, išklausius savo mintimis pasidalyti su pedagogu ir draugais. Užduoti klausimų apie skambėjusią muziką, atlikėjus. Skatinti aptarti stebėtą šokį, atkreipti dėmesį į šokėjų judesius, kostiumus, šokio muziką ir pan. Skatinti reikšti įvairių nuomonę leidžiant suprasti, kad visokia nuomonė yra priimtina. Pasamprotauti, ką teatre veikia aktorius, suteikti galimybę pasikalbėti, užduoti jiems klausimų apie teatrą. Kalbėtis vaikui suprantama kalba apie vizualaus meno kūrinius ir jų kūrybos raiškos priemones – kompoziciją, spalvą, formą, siluetą, proporcijas, padėtį erdvėje ir plokštumoje. Paskatinti realizuoti kilusius sumanymus čia ir dabar, nes praktinė patirtis teikia daugiausiai peno estetiniam suvokimui ir jausenai. Stebėti ir padėti vaikams realizuoti kilusius sumanymus: suteikti pakankamai laiko, parūpinti drabužių ir kitos atributikos, reikalui esant įsiliesti į vaidinimą ar žaidimą. Diskutuoti ieškant vienokių ar kitokių meninių sprendimų, pvz., kuriuose piešiniuose yra tamsiai, kuriuose – šviesiai mėlyna spalva, kas piešiniuose pavaizduota arti, o kas – toli, kodėl taip atrodo ir kt.
7-asis žingsnis Paaiškina, kas jam patinka dailės kūrinyje (kūriniuose). Savais žodžiais nupasakoja, kuo skiriasi pagrindinių žanrų dailės kūriniai (terminų vaikams įsidėmėti nebūtina!).	Vaikai, lankydamiesi dailės muziejuose, galerijose, parodose, stebi meno kūrinius, stengiasi įsidėmėti, ką matę. Grįžę į grupę, prisimena matytus kūrinius, diskutuoja, išsako savo įspūdžius, pojūčius, dalijasi vertinimais. Vaikai nesunkiai skiria tapybos, grafikos, skulptūros, keramikos, tekstilės kūrinius. Nors nereikia siekti, kad vaikai įsidėmėtų ir mokėtų tuos terminus, bet įvairių dailės žanrų pažinimas praplės vaikų akiratį, padės suvokti, kad meninė kūryba yra labai įvairi ir įdomi. Toks žinojimas paskatins vaikus ir patiems išbandyti kuo įvairesnius meninės raiškos būdus.
2. Ugdymo sritis: Kūrybiškumas	
Vertybinė nuostata. Jaučia kūrybinės laisvės, spontaniškos improvizacijos bei kūrybos džiaugsmą.	
Esminis gebėjimas. Savitai reiškia savo įspūdžius įvairioje veikloje, ieško nežinomos informacijos, siūlo naujas, netikėtas idėjas ir jas savitai įgyvendina.	
1-asis žingsnis Pastebi ir smalsiai, gyvai reaguoja į naujus daiktus, žmones, aplinkos pasikeitimus.	Pasirūpinti, kad vaikas nuolat patirtų vis naujų įspūdžių. Aplinkoje turėtų atsirasti smalsumą žadinančių dalykų – garsų, spalvų, žaislų, meno kūrinių – kurie keltų smalsumą ir atkreiptų dėmesį. Reikėtų išnaudoti visus 5 pojūčius

	(uoslės, skonio, regos, klausos, lytėjimo), suteikiant galimybę apžiūrinėti aplinką, klausytis, skonėtis, uosti, paliesti ir pajusti įvairių žaislų medžiagų paviršius (tekstūras). Duoti žaisti su įvairių spalvų, tekstūros, formų žaislais, leisti klausytis įvairių garsų, suteikti galimybę užuosti įvairius kvapus.
2-asis žingsnis Domisi naujais daiktais, vaizdais, garsais, judesiais. Atranda naujus veiksmus (tapyti ant veidrodžio, ridinti, nardinti į vandenį ir kt.) ir taiko juos daiktams tyrinėti.	Parūpinti įvairių, atkreipiančių dėmesį, naujus potyrius žadinančių žaislų, medžiagų (skirtingų formų, tekstūros, spalvų), objektų, skleidžiančių garsus. Medžiagų ir žaislų nuolatinis atnaujinimas, kaitaliojimas turėtų būti vaikams įprastas reiškinys. Aplinka ir joje esantys žaislai, priemonės, naudojami veiklos metu, turėtų lavinti visus pojūčius. Parūpinti priemonių ir skatinti veiklą, grindžiamą visų 5 pojūčių panaudojimu aplinkai tyrinėti. Pasiūlyti žaisti dailės priemonėmis ir medžiagomis, kad eksperimentavimo metu įgyta patirtis taptų pirmuoju žingsniu kūrybos link.
3-iasis žingsnis Atranda vis naujus dalykus artimiausioje įprastoje aplinkoje. Įsivaizduoja gyvūnus, augalus, daiktus, apie kuriuos jam pasakojama, skaitoma. Žaisdamas atlieka įsivaizduojamus simbolinius veiksmus.	Kurti saugią, džiaugsmingą, laisvą aplinką, kurioje vaikas gali eksperimentuoti su įvairia saugia medžiaga. Siūlyti žaidimų su vandeniu. Vaikai jį gali pilstyti, sverti, semti, laistyti (prižiūrėti suaugusiųjų). Lauke nesmarkiai lyjant ir nesant šaltam orui, tinkamai aprengus vaikus leisti braidyti po balas, taškyti vandenį, semti jį kibirėliais. Skatinti klausti, domėtis, į klausimus atsakyti trumpai, bet aiškiai, siekiant sudominti ir skatinti toliau tyrinėti. Vaikus skatinti daryti taip, kaip iki šiol nedarė, pasirenkant kuo įvairesnių sprendimų. Veiklą organizuoti ir patalpose, ir lauke. Skatinti vaikus savarankiškai, be suaugusiųjų pagalbos, statyti smėlio pilis, joms dekoruoti naudoti gamtos dovanas (kankorėžius, smilgas, kaštonus, medžių žiedus ir pan.), piešti, tapyti, žaisti.
4-asis žingsnis Ižvelgia naujas įprastų daiktų bei reiškinių savybes. Pasitelkia vaizduotę ką nors veikdamas: žaisdamas, pasakodamas, judėdamas, kurdamas. Sugulvoja įdomių idėjų, skirtingų veikimo būdų.	Skatinti išbandyti įvairią veiklą, įvairius daiktų panaudojimo būdus, siekiant, kad vaikai pastebėtų, jog tą patį daiktą, priemonę, dalyką galima panaudoti įvairioms reikmėms ir tikslams (žaisti, vaidinimui kurti, dekoracijoms puošti), kaip galima pakeisti jo funkcijas, išvaizdą, skirtingai jį pritaikius ar panaudojus. Suteikti laisvės, erdvės, laiko, pasiūlant naudoti įvairius suneštus butaforinius daiktus, kuriuos vaikai gali panaudoti kurdami vaidinimus, rinkdamiesi jiems patinkančią veiklą, režisuodami savo pačių sugalvotas istorijas. Lavinti kūrybinį mąstymą – lankstumą, gausumą, detalumą, originalumą. Klausti: „Kaip dar kitaip galėtum pasakyti,

	padaryti, ką dar tai galėtų reikšti?“ (mąstymo lankstumas). Prašyti kuo tiksliau apibūdinti kūrinį, išdailinti piešinį ir pan. (mąstymo detalumas). Užduodant netikėtus, fantastinius klausimus, skatinti vaiką išsakyti originalias mintis (mąstymo originalumas). Vaiko prašyti drąsiai išsakyti visas į galvą atėjusias idėjas: nupiešti, išvaizdinti, atlikti kuo įvairesnius judesius, sukurti melodijas ir t. t. (mąstymo ribos, idėjų gausumas). Skatinti džiaugtis savo kūriniais, aptarti, kokias sugalvotas idėjas, originalius sprendimus galima pritaikyti ar išbandyti realiame gyvenime. Aptarti, ką naujo, originalaus pavyko sukurti, svarstyti, kaip galėtų patobulinti panašų kūrinį kitą kartą. Girti, įdomiausius posakius, klausimus, veiklos būdai užrašyti, skatinti idėjomis pasidalyti grupėje, kad vaikai pajustų, jog originalūs atsakymai ir mintys yra vertinami.
5-asis žingsnis Klausinėja, aiškindamasis jam naujus, nežinomus dalykus. Savitai suvokia ir vaizduoja pasaulį. Išradingai, neįprastai naudoja įvairias medžiagas, priemones. Lengvai sugalvoja, keičia, pertvarko savitas idėjas, siūlo kelis variantus. Džiaugiasi savitu veiksmo procesu ir rezultatu.	Skatinti kūrybiškumą, laisvai reikšti idėjas, užduoti daug atvirojo tipo klausimų: „Kaip?..“ „Ką dar?..“ „Kas būtų?..“ ir pan.). Klausiti ir drąsinti, kad idėjų būtų kuo daugiau. Ugdyti mąstymo lankstumą – skatinti išsakyti, pavaizduoti kuo įvairesnes idėjas. Ugdyti originalumą – prašyti išsakyti idėjas taip, kad niekas kitas taip nesugebėtų, drąsinti fantazuoti, kurti, ne-bijoti savo idėjų, sakyti visa, kas tik ateina į galvą. Ugdyti fantaziją, žaidžiant ir kuriant nerealias, bet prasmingas situacijas (įsivaizduokime, kad mes einame džiunglėmis...). Prašyti sugalvoti, kaip būtų galima detaliai ištobulinti savo „objektą“, įsivaizduojant, papasakojant, išreiškiant judesiu, piešiant, kad jis būtų kuo labiau išbaigtas, dar tobulesnis. Suteikti galimybę ir skatinti atrasti skirtumus tarp fantazijos ir realybės. Pasiūlyti įdomios veiklos ir patirties, skatinant patirti naujų išgyvenimų. Skatinti dalytis praeityje išgyventa įdomia patirtimi, veikla, kelionių įspūdžiais ir nuotykiams su kitais vaikais. Vengti vertinti, „rūšiuoti“ vaikus „pagal pasiekimus“ (kūrybos produktai nevertinami, nelyginami vieni su kitais, nerenkami geriausieji kūriniai, vaikai nesivaržo vieni su kitais). Priimti ir palankiai vertinti visokius atsakymus, bet kokio lygio veiklos rezultatus, visais atvejais surandant, pastebint ir išsakant tai, už ką būtų galima juos pagirti. Pateikti įvairių medžiagų, žaislų priemonių, skatinant vaiką kurti iš jų naujus produktus po vieną ar grupelėse. Skatinti dalytis idėjomis, dirbant porose ir (ar) grupelėse, kartu priimti

	sprendimus. Organizuoti projektus, grupinę veiklą. Mokyti mokytis ir dirbti grupėje, kalbėtis apie tai, kaip jaučiasi kiti vaikai, jei vienas neleidžia kitiems nieko pasakyti. Mokymo dalytis idėjomis pavyzdys (Jūs abu norite piešti šia spalva, bet ji yra tik viena. Ką jūs galite padaryti, kad ja pasidalintumėte?). Tokie pokalbiai turėtų vykti nedidelėse grupelėse.
6-asis žingsnis Nori atlikti ir suprasti vis daugiau naujų, nežinomų dalykų. Ieško atsakymų, naujų idėjų, netikėtų sprendimų, neįprastų medžiagų, priemonių, atlikimo variantų, lengvai, greitai keičia, pertvarko, pritaiko, siekia savito rezultato. Drąsiai, savitai eksperimentuoja, nebijo suklysti, daryti kitaip.	Taikyti įvairius metodus ir būdus: (smegenų audrinimas(pvz., klausimas, ką daryti, kad žmonės būtų laimingi, kad nebūtų karo?); fantastiniai klausimai(pvz., kas būtų, jei nustotų šviesti Saulė, jei išnyktų visi suaugusieji?); prašymas išvardyti kuo daugiau daikto naudojimo būdų (pvz., kaip dar galima panaudoti šaukštą, plastikinius butelius?); kūrybiniai vaidinimai (prašoma suvaidinti kokia nors tema trumpą siužetą, padalijus vaikus į dvi grupes (vieni vaidina, kiti spėja, kas ten vaidinama); pasakos kūrimas sėdint ratu; fantastinio gyvūno piešimas (po vieną ar grupelėse). Prieš tai vaikams paaiškinama, kad galimi patys įvairiausi atsakymai, ir kuo jie įdomesni ir labiau netikėti, tuo – geriau. Kurti žaidybines ir tyrinėjimo aplinką suteikiant įvairių reikiamų priemonių ir medžiagų. Skatinti perkurti pasakas (pvz., klausiant, kas būtų, jei pasakoje vilkas taptų geras, o Raudonkepuraitė – klastinga?).
7-asis žingsnis Komentuoja, ką ir kaip labiausiai mėgsta vaizduoti, vaidinti.	Skatinama spontaniška vaidybinė veikla kasdien – žaidžiant, bendraujant, dirbant, švenčiant, poilsiaujant priešmokyklinės grupės aplinkoje ir gamtoje. Kiekvienam vaikui sudaroma galimybė pasirinkti jį dominančią veiklą (žaidimus, improvizacijas ir kt.), atsižvelgiant į jo interesus, lytį, specialiuosius ugdymosi poreikius, charakterio bruožus ir kt.
3. Ugdymo sritis: Meninė raiška	
Vertybinė nuostata. Jaučia meninės raiškos džiaugsmą, rodo norą aktyviai dalyvauti meninėje veikloje.	
Esminis gebėjimas. Spontaniškai ir savitai reiškia įspūdžius, išgyvenimus, mintis, patirtas emocijas muzikuodamas, šokdamas, vaidindamas, vizualinėje kūryboje.	
1-asis žingsnis Muzika, šokis Reaguoja į muzikos garsus, melodijas, balso intonacijas, judesius, išraiškingą mimiką, suklusdamas, sutelkdamas žvilgsnį, nutildamas, nustodamas arba pradėdamas judėti, krykštaudamas, judėdamas, žaisdamas balso intonacijomis, garsais.	Dainuoti trumpas, vaiko pasauliui artimas dainas, lopšines vaikui ir su vaiku (pvz., „A-a a-a, pupą“, „Užmik, užmik, mažute“, „Učia lylia tu, mažoji“ ir kt.). Žaidinti, supti, kutenti, myluoti, jodinti, linksminti vaiką specialiai šiems tikslams skirtais žaidinimais ir liaudies dainelėmis (pvz., „Mylu mylu spust“, „Katutės“, „Grūdu grūdu čiulkinėl“, „Kėkū kėkū“ ir kt.). Išraiškingai ir džiugiai bendrauti su vaiku, siekiant sukelti jam teigiamas emocijas. Į vaiko skleidžiamus garsus atsakyti

Žaidinimai ir vaidyba

Kalbinamas, žaidinamas reiškia emocijas, norus įvairiomis balso intonacijomis, veido mimika, lingavimu, plojimu, mojuodamas žaislu, daiktu.

Vizualinė raiška

Storu pieštuku, teptuku, kreidele baksnoja, brauko, tepinėja, spaudinėja palikdamas pėdsakus (taškus, įvairių kryptų linijų brėžius, dėmes). Domisi ir džiaugiasi dailės priemonėmis, jas apžiūrinėja, ragauja, varto.

2-asis žingsnis

Muzika, šokis

Įdėmiai klausosi muzikos ir aplinkos garsų, spontaniškai žaidžia balso intonacijomis, rankų ir kojų judesiais mėgdžioja žaidinimų judesius, suaugusiųjų balso intonacijas, muzikos garsus, dviejų – trijų garsų melodijas ar daineles. Skambant muzikai ritmiškai ploja, trepsi, tūpčioja, barškina, stuksena kokiu nors daiktu.

Žaidinimai ir vaidyba

Žaidžiant sūpavimo, kykavimo, jodinimo, kutenimo, pirštukų žaidimus bei žaidinimus mėgdžioja įvairias išgirstas intonacijas, parodytus veiksmus. Įvairius jausmus, norus

balsu, perteikiant įvairias vokalines galimybes (pvz., dainuoti, niūniuoti, kalbėti vieno aukščio tonu), o judesius atkartoti, palaukiant kol vaikas atsakys judesiu. Taip skatinamos pirmosios vaiko kūrybinės iniciatyvos. Reikėtų vaiką nešioti, ritmingai sūpuojant, kilnoti, judinti jo rankas ir kojas.

Vaikui pradėjus kaip nors intonuoti, veikti, bandyti jam pritarti, veikti kartu. Drąsinti vaiką rodyti iniciatyvą, veikti, tyrinėti. Žaidinti su žaislu ir be jo, kalbėtis įvairiomis emocijomis intonacijomis (švelniai, linksmi, meiliai, paguodžiančiai), naudoti įvairių tempą (greitą, lėtą). Teigiamas emocijas reikšti kiek pabrėžtinai, kad vaikas įsimintų. Tuos pačius žaidinimus, pokštavimus kartoti keletą kartų.

Sudaryti sąlygas vaikams pamatyti žaismingą, elementarių pasikartojančių veiksmų suaugusiojo piešimą, lipdymą, kad vaikas pats panorėtų išbandyti vienokius ar kitokius veiksmus. Pasiūlyti vaikui saugią, geros kokybės, minkštą, ryškių dailės priemonių ir medžiagų (vaškinį kreidelį, storą teptuką, ryškių spalvų dažų, lipdymo tešlos ir kt.), kad jomis ką nors veikdamas patirtų džiaugsmą

Su vaikais klausytis įvairių stilių muzikos (etninės, klasikinės, džiazo, roko ir kt.) bei sudaryti muzikinę aplinką, kurioje vaikas galėtų išgirsti įvairius aplinkinio pasaulio garsus. Dainuoti su vaiku trumpas, nesudėtingas, pasikartojančio teksto daineles, niūniuoti, kalbėti vieno aukščio tonu atskirus garsus ar žodžius. Parinkti įvairios muzikos ir garsų, skatinant vaikus judėti – klasikinę, gamtos garsus (lietaus, jūros, upelio čiurlenimo, paukščių balsų, ugnies traškėjimo), tylą. Judant su vaikais išgauti kūno perkusijos garsus (plekšnoti per šlaunis, pilvą, skruostus, barbenti pirštais į grindis ar kt.). Suteikti vaikams pakankamai laiko tyrinėti įvairius judesius, žaidinti juos, naudojant plaštakų, galvos judesius, kykavimus. Sudaryti galimybes kartu su vaiku groti vaikiškais skambančiais žaislais, barškučiais, parūpinti medinių, plastmasinių žaislų, su kuriais vaikas galėtų veikti.

Žaidžiant su vaikais reikšti savo jausmus, norus, rodyti judesius ir veiksmus („Virus virus košė“, „Eisim eisim į turgelį“). Kalbėti maloniomis, linksmomis intonacijomis, skatinti mėgdžioti veiksmus ir intonacijas. Vedžiodami žaislą, kartoninę figūrėlę, parodyti, kaip galima veikti,

rodo judesiais ir veiksmais (pamojuoja, apkabina).

Vizualinė raiška

Spontaniškai keverzoja rankų judesių piešinius, juos apžiūrinėja. Džiaugiasi (šūkčioja, krykštauja, mojuoja rankomis) dailės priemonės (tirštais dažais, minkšta tešla) paliekamu pėdsaku ir patiriamais jutimais, siekia pakartoti ir pratęsti įdomią patirtį. Tyrinėdamas dailės medžiagas ir priemones, intuityviai atranda skirtingus veikimo su jomis būdus (brauko pirštais, varvina dažus, maigo tešlą).

3-iasis žingsnis

Muzika

Emocingai atliepia klausomus kūrinius (vaikiškas dainas, instrumentinius kūrinius) – šypsosi, džiaugiasi, ploja, trepsi, sėdėdamas sūpuoja kojas ar pan. Vienas ir kartu su kitais dainuoja 2–4 garsų daineles, palydėdamas jas judesiais. Drauge su pedagogu žaidžia muzikinius žaidimus, jų tekstą imituoja rankų, kūno judesiais (žingsniuoja, bėga, apsisuka). Apžiūrinėja, tyrinėja ritminius muzikos instrumentus ir jais ritmiškai groja kartu su pedagogu. Kuria, dainuoja vieno aukščio tonu savitus žodžius, ritmuoja vaikiškais instrumentais ir daiktais.

Šokis

Mėgdžioja žaidinimų, gyvūnų, augalų judesius. Šoka spontaniškai kurdamas dviejų–trių natūralių judesių (eina, pritūpia, pasisuka ir kt.) seką.

skatinti vaiką pamėgdžioti ir atrasti savų veikimo būdų. Kartoti tuos pačius veiksmus, žodžius, balso intonacijas: kiškis atsikėlė, nusiprausė, sėdo valgyti košės. Ar sotus kiškis? – Sotus. – Tada kiškis apsiavė batus ir išstriksėjo į lauką. Matant, kad vaikas nori tęsti veiklą, pasiūlyti pasirinkti kitą popieriaus lapą, jau pažįstamų arba naujų piešimo priemonių bei medžiagos. Vaiko veiklai skirti daug dėmesio, pritarti žvilgsniu, šypsena, pagirti, pasidžiaugti pasiekimais.

Sudaryti galimybes žaisti, tepinėti dažais, paišelioti, dėti spaudus kempinėle (pvz., atsisėdus prie stalo ar ant grindų, stovint prie mažo molberto ar dažant kartoninio namelio sienas), ant įvairaus dydžio, ilgio, formos ar spalvos, paviršiaus popieriaus, daiktų (pvz., ant slidaus plastiko ir šiurkštaus akmens).

Klaudyti su vaikais dainelių apie paukščius, žvėris, gamtos reiškinius ar trumpų instrumentinės muzikos kūrinėlių. Dainuoti su vaikais įvairaus turinio dainas, imituojant jų tekstą judesiais. Žaisti muzikinius žaidimus, eiti ratelius, tekstą imituojant judesiais. Skatinti judėti pagal muziką einant, bėgant, apsisukant. Aprūpinti vaikus nesudėtingais vaikiškais muzikos instrumentais (ritminėmis lazdelėmis, būgneliais, barškučiais, varpeliais, mediniais šaukštais ir kt.), daiktais ir kartu su vaikais groti ritminiais muzikos instrumentais, klausytis jų skleidžiamų garsų. Tyrinėti instrumentų ir daiktų garsines galimybes, duodant vaikams laiko tyrinėti. Sudaryti sąlygas ir skatinti vaikus kurti, dainuojant apie tai, ką jie veikia, žaidžia, mato, girdi.

Visas šokio veiklos rūšis stengtis atlikti kartu su vaikais tyrinėjant įvairius judesius, kartais atiduodant iniciatyvą vaikams ir kartojant jų atliekamus judesius. Vengti prašyti, kad vaikai kartotų jiems rodomus judesius. Skatinti vaikus šokti tyloje, kad atsiskleistų jų ritmo suvokimas. Sudaryti sąlygas judesių sekas atlikti pagal įvairią muziką (greitą, lėtą). Kviesti vaikus, kurie norėtų parodyti sujungtas judesių sekas grupės draugams, aptarti jų pasirodymą, išryškinant teigiamas puses. Tokios šokėjo-žiūrovo situacijos

Žaidimai ir vaidyba

Žaisdamas su daiktu ar žaislu atlieka matytus veiksmus, judesius. Įvairiai intonuodamas kalba apie tai, ką daro. Mėgdžioja šeimos narių kalbą, veiksmus. Muzikiniuose rateliuose judesiais, veiksmais vaizduoja siužeto elementus, reiškia savaime kilusias emocijas.

Vizualinė raiška

Spontaniškai reiškia emocijas, išpūdžius dailės priemonėmis ir medžiagomis. Piešia įvairias linijas, jas jungia į formas vis labiau koordinuodamas rankų judesius. Bando ką nors pavaizduoti (mamą, mašiną). Savo abstrakcijose išvelgia daiktus ar įvykius. Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, tyrinėja įvairius veikimo jomis būdus. Piešdamas, spauduodamas, tapydamas, lipdydamas, konstruodamas labiau mėgaujasi procesu, o ne rezultatu.

padedą vaikams vėliau įveikti scenos baimę. Parūpinti įvairių žaislų, leisti jais naudotis. Gėrėtis vaikų žaidimu. Žaidžiant drauge, reikšti įvairias emocijas, skatinti vaikus pasakoti, ką jie daro: važiuodami mašina linksmi kalba, pasakoja, ką mato, kur važiuoja, kas atsitinka. Skatinti vaikus įsijausti į veikėjus, siužetą: pabūti kaip aguonėlės, augti drąsiai, linksmi, gražiai. Rodyti vaikams veiksmus ir leisti improvizuoti, reikšti tokias emocijas, kokios tuo metu kyla. Skatinti pasakoti apie savo piešinį. Nestabdyti vaiko, jei jis su savo kūrybos darbeliu ima žaisti, bėgioti, vaizduoti tai, ką nupiešė. Tai padės vaikui suprasti, kad savo sumanymą galima įkūnyti piešinyje. Stebėti vaiko raiškos procesą, paprašyti papasakoti apie savo piešinį ar lipdinį, stengtis suprasti, kaip vaikas reiškia savo potyrus ir emocijas, kokią paramą ir pagalbą reikėtų teikti, kad vaikas pajustų džiaugsmą ir pasitenkinimą. Svarbu, kad jo darbelis būtų matomas, juo pasidžiaugta. Pasiūlyti eksperimentuoti įvairesnėmis priemonėmis ir medžiagomis (pvz., su spalvų palete, vilnos kamuoliuku, skirtu spaudams dėti, šlapiu popieriumi ir kt.). Kalbėti apie tai, ką vaikas daro, skatinti išbandyti kitus būdus: tu žalios spalvos pieštuku nupiešei daug linijų, pabandyk dar, kaip teptukas moka.

4-asis žingsnis

Muzika

Klausydamasis ir tyrinėdamas gamtos garsus, trumpus vokalius ir instrumentinius kūrinius, judesiais emociškai atliepia jų nuotaiką, tempą bei keliais žodžiais juos apibūdina. Kartu su kitais dainuoja trumpas, aiškus ritmo, siauro diapazono, laipsniškos melodinės slinkties autorinės ir liaudies dainas. Dainavimą palydi ritmiškais judesiais. Tyrinėja savo balso galimybes (dainuoja garsiai, tyliai, aukštai, žemai, greičiau, lėčiau). Žaidžia įvairių tautų muzikinius žaidimus, atlikdamas kelis nesudėtingus judesius: eina, bėga rateliu, trepsi, ploja, mojuoja, sukasi po vieną ir už parankių. Tyrinėja garso išgavimo būdus kūno, gamtos, įvairiais muzikos instrumentais, jais ritmiškai pritaria suaugusiojo grojimui. Improvizuoja skanduodamas, plodamas, trepsėdamas, stuksendamas, spontaniškai kuria ritminius, melodinius motyvus savo vardui, žodžiams.

Klausytis su vaikais muzikos kūrinių, gamtos garsų ir juos tyrinėti pasikalbant, pasakojant, aptariant. Dainuoti su vaikais trumpas, aiškus ritmo, siauro diapazono liaudies bei originalios kūrybos dainas, jas imituoti judesiais. (Pvz., padainavus dainą apie kiškį, užduoti vaikams klausimus „Kaip dainuoja kiškis?“, „Koks jo balsas?“ ir kt. Kiekvienas vaikas padainuoja savaip ir visi aptaria kiškio dainas.). Sudaryti galimybę vaikams žaisti muzikinius žaidimus, eiti ratelius atliekant nesudėtingus judesius – eiti, bėgti rateliu, suktis po vieną ir už parankių, mojuoti, ploti ir t. t. Pasirūpinti, kad vaikams netrūktų įvairių vaikiškų muzikos instrumentų groti bei jų garsams tyrinėti. Padedant tėvams, atnešti į grupę įvairių medžiagų iš gamtos (pvz., akmenukų, kankorėžių, gilių, šakelių ir kt.) ar buitinių atliekų daiktų (pvz., tuščių buteliukų, dėžučių, ričių, tūtelų ir kt.) ir kartu su vaikais pasigaminti namų darbo muzikos instrumentų. Skatinti vaikus improvizuoti, kurti balsu ir judesiais melodinius motyvus savo vardui, žodžiams. Pastebėti ir įvertinti vaikų bandymus kurti savo dainas, ritmus, melodijas, pasiūlyti

Šokis

Žaidžia vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, šoka trijų–keturių natūralių judesių (bėga, sukasi, ritasi ir kt.) šokius. Šoka spontaniškai kurdamas trijų–keturių natūralių judesių seką.

Žaidimai ir vaidyba

Žaisdamas atkuria matytų situacijų fragmentus, pa-naudoja tikrus daiktus, reikmenis, drabužius. Kuria dialogą tarp veikėjų, išraiškingai intonuoja. Žaisdamas atsipalaiduoja. Muzikiniuose rateliuose kuria ar savaip perteikia kelis veikėją vaizduojančius judesius, veiksmus, spontaniškai reiškia emocijas.

Vizualinė raiška

Patirtį išreiškia įvairiomis linijomis, jų deriniais, dėmėmis, geometrinėmis ir laisvomis formomis, spalvomis, išgaudamas šiek tiek atpažįstamus vaizdus, objektus, juos įvardija. Kuria spontaniškai, kartais pagal išankstinį sumanymą, kuris darbo eigoje dažnai kinta, „pasimeta“. Kūrybos procesą palydi pasakojimu, komentavimu, gestikuliacija, mimika. Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, atrasdamas spalvų, linijų, formų, faktūrų įvairovę, turi mėgstamas spalvas. Kuria koliažus, spauduoja įvairiomis priemonėmis, konstruoja, lipdo nesudėtingas formas.

spontaniškai kurti patiems.

Drauge su vaikais žaisti vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, skatinti juos interpretuoti, t. y. sugalvoti savo judesių vietoj žinomų. Kuriantį vaiką skatinti naudoti natūralius, su jokių šokio žanru nesusijusius judesius. Šokdamas vaikas perteikia istoriją, tačiau iš esmės jis tyrinėja šokio elementus – erdvę (aukštyr, žemyn, pirmyn, atgal), tempą (greitai, lėtai), ritmą, energiją (kampuotai, plaukiančiai, didelis, mažas judesys).

Parūpinti žaidimams tikrų daiktų: virtuvės, kirpyklos, statybų reikmenų. Parodyti, kur yra ir kaip galima žaisti su stalo teatro pirštiniųėmis lėlėmis. Paskatinti aprengti lėles savo sumanytais veikėjais, kurti situacijas pagal girdėtas pasakas, matytus filmukus. Pamačius aktorių parodytą spektaklį darželyje, siūlyti vaikams patiems pažaisti teatrą. Drauge su vaiku eiti ratelius, parodyti judesių, veiksmų, paaiškinti, kas jais vaizduojama, skatinti juos kartoti laisvai, savaip. Nekoreguoti vaiko emocinės raiškos (nereikalauti iš vaiko tam tikros emocinės išraiškos). Nelyginti vaiko išraiškos su kito vaiko ar vaikų. Džiaugtis kiekvieno vaiko pastangomis, atradimais. Mokyti pabaigus žaisti nusilenkti.

Laikytis nuostatos, kad ikimokyklinio amžiaus vaikas ne pirmiau išmoka, o paskui kuria, bet kurdamas mokosi. Vaikas pats atras kūrybos ir vaizdavimo ypatumus veikdamas taip, kaip nori, kaip jam patinka. Pedagogo vaidmuo – turtinti vaiko patirtį, gausinti išpūdžių ir emocijų, stebėti vaiko raišką ir kūrybą, padėti realizuoti idėjas ir sumanymus, aprūpinti priemonėmis ir medžiagomis, stiprinti vaiko pasitikėjimą, palankiai vertinti kūrybos savitumą, išradingumą, įdėtas pastangas ir kt. Skatinti žaismingai eksperimentuoti linijomis, spalvomis, formomis (pvz., klausant išraiškingo auklėtojo pasakojimo ant smėlio ar dažais padengto plastiko bandyti taip, kaip pavyksta, pavaizduoti piktą, šokančią, šokinėjančią liniją; lašinant skirtingų spalvų ir skirtingą kiekį dažų į vandenį, sukurti šviesių ir tamsių, šiltų ir šaltų spalvų labirintą. Padėti vaikams suprasti, kad iš įvairių medžiagų, buitės ir gamybos atliekų galima sukurti originalių, gražių darbų.

5-asis žingsnis

Muzika

Balsu, judesiais, pasirinktu muzikos

Sudaryti sąlygas vaikams klausytis ne tik vokalinės ir instrumentinės muzikos įrašų, bet ir gyvos muzikos, pakviečiant į darželį

instrumentu spontaniškai improvizuoja, pritaria klausomam vokalinės, instrumentinės muzikos kūriniai. Savais žodžiais išsako kilusius įspūdžius. Atpažįsta kai kurių instrumentų (smuiko, būgno, dūdelės, varpelio) tembrus, girdėtus kūrinius. Dainuoja vienbalses, dialoginio pobūdžio dainas, jaučia ritmą. Dainuodamas išbando balso skambesį, išmėgina jį įvairioje aplinkoje (grupėje, kieme ir kt.). Stengiasi tiksliau intonuoti, taisyklingiau artikuliuoti (aiškiai tarti balsius, priebalsius, dvibalsius), taisyklingiau stovėti, kvėpuoti. Ritminiais, melodiniais, gamtos, savo gamybos vaikiškais muzikos instrumentais pritaria dainoms, šokiams, tyrinėja jų skambėjimo tembrus. Improvizuodamas balsu, vaikišku muzikos instrumentu kuria ritmus, melodijas ketureiliams, mįslėms, patarlėms.

Šokis

Šoka sukamuosius (kai sukamasi poroje) ratelius, paprastų žingsnių (paprastasis, aukštas paprastasis, stangrus, pritupiamasis) autorinius ir penkių–šešių natūralių judesių (bėga, sukasi, pašoka ir kt.) šokius. Šoka improvizuotai kurdamas penkių–šešių natūralių judesių seką, reaguodamas į muziką, išreišdamas aplinkos vaizdus (gamtos reiškinius, gyvūnus).

Vaidyba

Vaidindamas stalo, lėlių teatre, vaizduoja realistinį ir fantastinį siužetą, išplėtoja vyksmą dialogu, monologu, keisdamas balso intonacijas. Išreiškia savo norus, jausmus, mintis, baimes. Susikuria ištisą žaidimo aplinką, panaudodamas daiktus, drabužius, reikmenis. Muzikiniuose žaidimuose ir rateliuose kuria ar savaip perteikia 3–4 veiksmų seką, vaizduojančią augimą, darbus, veikėjų judėjimą, stengiasi perteikti veikėjo nuotaiką.

profesionalių muzikantus. Skatinti vaikus išsakyti savo nuomonę po matyto koncerto, muzikinio spektaklio, pramogos ar vakaronės. Dainuoti su vaikais vienbalses ir dialogines dainas. Skatinti dainuoti individualiai išmėginant, kaip skamba balsas grupėje, salėje, lauke ir kitur. Skatinti dainuoti atliekant įvairius darbus (pvz., piešiant, stebint augalus, gyvūnus, einant pasivaikščioti ir t. t.). Pasirūpinti, kad vaikams netrūktų muzikos instrumentų, žaislų, buities daiktų, savo gamybos instrumentų, su kuriais jie galėtų groti, pritarti dainoms, šokiams, muzikiniams žaidimams. Kartu su vaikais apžiūrėti įvairius instrumentus, juos išmėginti, pasigaminti savo instrumentų ir tyrinėti jų skambėjimo galimybes, tembrus. Drauge su vaikais kurti ritmus, melodijas ketureiliams, mįslėms, patarlėms balsu ar muzikos instrumentu. Paskatinti vaikus kurti judesius rateliui, žaidimui. Pasidžiaugti, pagirti vaikus už jų originalumą, drąsą, norą kurti.

Drauge su vaikais šokti paprastus savo forma, t. y. sukamuosius ratelius. (Dėl klasifikacijos ir ratelių aprašymo žr. L. Kisielienės knygą „Lietuvių etninės choreografijos klasifikacija: rateliai“, 2011). Vaikų sugalvotas judesių sekas rodyti visiems ir klausti vaikų, ką jie matė. Padėti vaikams sieti pamatytą personažą su atliekamais judesiais, vartoti frazes, pvz.: „bėgo greitai kaip vilkas“, „šokinėjo aukštai kaip varlė“, „šliaužė lėtai kaip vėžlys“.

Pasekus ar paskaičius pasaką, pažiūrėjus vaidinimą, paskatinti patiems vaidinti. Parodyti, kaip galima judėti ir kalbėti – intonuoti pagal tipiškus veikėjo bruožus, tempo ritmą: katinas juda ryžtingai, meškinas – lėčiau, nerangiau, zuikis – greičiau, emocionaliau. Klausti, kaip galėtų judėti ir kalbėti-intonuoti fantastinis veikėjas – ateivis iš kosmoso? Stebėti vaikų vaidinimus stengiantis suprasti, palankiai vertinti. Jei kas nors neaišku, paklausti, pvz., „Ką atsakė šienpjoviai?“ Parodyti, kaip galima keisti kostiumus, dekoracijas. Drauge žaisti muzikinius žaidimus ir ratelius, parodyti ir skatinti laisvai, savaip kartoti veiksmus. Aiškinant siužetą, padaryti pauzes, kad vaikas galėtų sutelkti mintis, sumanymus ir pagal juos veikti. Pasidžiaugti vaiko sukurtais veiksmais, jų emocionalumu, išraiškingumu. Įtraukti vaiką į dekoracijų, kostiumų kūrimą ir išdėstymą. Klausti jo nuomonės, atsižvelgti į sumanymus.

Vizualinė raiška

Savo emocijas, patirtį, įspūdžius išreiškia kitiems atpažįstamais vaizdais. Išryškina vaizduojamų objektų bruožus, reikšmingas detales. Objektus vaizduoja ne tokius, kokius mato, o tokius, ką apie juos žino. Kuria pagal išankstinį sumanymą, kuris procese gali kisti. Eksperimentuoja tapybos, grafikos, mišriomis dailės priemonėmis ir medžiagomis, kuria sudėtingesnius koliažus, trimates formas iš įvairių medžiagų, asambliažus, fotografuoja, piešia skaitmeninėmis priemonėmis (piešimo programomis telefone, kompiuteryje).

Svarbu turtinti vaiko patirtį, gausinti įspūdžius, kad vaiko kūrybinė raiška nebūtų skurdi, pvz.: skatinti juos tyrinėti artimiausią aplinką, dalyvauti renginiuose, stebėti meno kūrinius, žmonių ir gyvūnų gyvenimą, klausyti istorijų bei patiems jas pasakoti ir kt. Kuo turtingesnė bus vaiko patirtis, tuo išradingesnė ir įdomesnė bus jo kūryba. Pradedant vaizduoti žmo-gaus judesius, svarbu tyrinėti kūno galimybes (gali lankstytis, šokinėti, suktis), stebėti kitų judesius (šokėjų, sportininkų), patiems išbandyti įvairius judesius ir pozas. Kalbėtis su vaiku apie jo kūrinėlį, diskutuoti, ką, kodėl ir kaip jis pavaizdavo. Ką ir kodėl norėjo išreikšti, kodėl pasirinko tokias priemones ir kt. Aiškintis, ką jis dar norėtų papasakoti, sukurti. Gėrėtis jo sumanymais, pagirti už išradingumą ir kt. Drąsinti kurti smulkesnių detalių, gamtinės medžiagos, mozaikas, mandalas, juostas, kilimėlius, dėti vaisių ir daržovių mozaikas Rudenėlio šventei. Skirti pakankamai laiko, kad vaikai galėtų pasinerti į sumanymų realizavimo procesą, veikti kūrybingoje aplinkoje. Numatyti vaikų kūrybingumą skatinančių meno projektų (pvz., muzikos ir dailės projektas „Aš piešiu muziką“). Sudaryti sąlygas kurti, reikšti savo potyrius, įspūdžius neįprastomis sąlygomis ir priemonėmis, (pvz., piešiant gamtoje, ant asfalto, šaligatvio plytelių, smėlio, šlapio sulamdyto popieriaus, laikraščio, piešti plunksna, kitu teptuko galu, pagaliuku, akmenėliu ir kt.). Padėti vaikui išsaugoti kompiuterine grafika sukurtus vaizdus, skatinti apie juos pasakoti, sugalvoti pavadinimus.

6-asis žingsnis

Muzika

Klausosi įvairaus stiliaus, žanrų muzikos kūrinių ir spalvomis ar piešiniu spontaniškai perteikia kilusius įspūdžius. Tyrinėja girdimos muzikos, triukšmo, tylos panašumus ir skirtumus. Įvardija kūrinio nuotaiką, tempą, dinamiką, skiria kai kuriuos instrumentus. Dainuoja sudėtingesnio ritmo, melodijos, platesnio diapazono vienbalses dainas, jas gana tiksliai intonuoja. Dainuoja trumpas daineles kanonu, įsiklausydamas į savo ir draugų dainavimą. Melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais groja 2 – 3 garsų melodijas. Pritaria suaugusiojo grojimui, atlikdami muzikines pjeses solo ir orkestre, seka dirigento judesius, stengiasi kartu pradėti ir

Sudaryti vaikams sąlygas klausytis įvairių epochų, kultūrų ir stiliaus muzikos. Klausytis tylos, triukšmo, lyginti jų skirtumus. Dainuoti su vaikais įvairaus turinio dainas ir skatinti juos dainuoti visur, kur įmanoma: grupėje, lauke, dirbant, bendraujant, žaidžiant. Pamokyti vaikus dvibalsio dainavimo, dainuojant trumputes daineles kanonu. Pasirūpinti, kad grupėje vaikai turėtų muzikos instrumentų, spalvotų natų, „dirigento lazdelę“, muzikos įrašų, klausymosi aparatūrą, video įrašų apie žymius muzikantus ir jų muzikavimą. Groti kartu ir paskatinti vaikus groti melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais muzikines pjeses solo ir orkestre. Išsirinkti dirigentą, kuris diriguoėtų orkestrui. Pamokyti vaikus sekti dirigento judesius, kad jie kartu galėtų pradėti ir baigti kūrinėlį. Žaisti su

baigti kūrinėlį. Improvizuodamas balsu, muzikos instrumentu kuria melodiją trumpam tekstui, paveikslui. Žaidžia muzikinius dialogus, kuria judesius kontrastingo pobūdžio muzikai.

Šokis

Šoka sudėtingesnius ratelius (tiltelių, grandinėlių), paprastųjų ir bėgamųjų (paprastasis bėgamas, aukštas bėgamas, liaunas, smulkus bėgamas) žingsnių autorinius ir natūralių judesių šokius. Šoka improvizuotai kurdamas septynių–aštuonių natūralių judesių seką, perteikdamas trumpą siužetą ar pasirinktą nuotaiką, išreiškdamas erdvės (aukštai – žemai) ir laiko (greitai – lėtai) elementus.

Vaidyba

Kurdamas lėlių, dramos vaidinimus pagal girdėtą pasaką ar pasiūlytą situaciją, improvizuoja trumpas žodines veikėjų frazes, fizinius veiksmus, atskleidžia jų norus, emocines būsenas. Tikslingai naudoja daiktus, teatro reikmenis, drabužius, aplinką. Žaisdamas muzikinius žaidimus ir ratelius, perteikia veikėjo mintis, emocijas.

Vizualinė raiška

Detalesniais, įtaigiais dailės darbais pasakoja realias ir fantastines istorijas, įvykius. Vaizdus papildo grafiniais ženklais (raidėmis, skaičiais,

vaikais kompozitorius, skatinant kurti melodijas tekstams, knygų iliustracijoms, paveikslams, trumpoms pasakėlėms. Mokyti dalį teksto dainuoti, dalį kalbėti, pratinantis dainuoti „kaip operetėje“. Su vaikais žaisti muzikinius dialogus, vietoje kalbos dainuojant. Improvizuoti, kurti judesius kontrastingo pobūdžio muzikai, dainoms, šokiams.

Atlikti parinkti nesudėtingos struktūros folklorinius žaidimus, ratelius. Galima naudoti ir kitų tautų folklorinę medžiagą, ypač jei grupėje yra vaikų iš mišrių šeimų. Jei renkamasi autorinius (profesionalių choreografų ar auklėtojų) sukurtus šokius, atkreipti dėmesį, kad juose nebūtų sudėtinių judesių (pvz., kryžiuoti kojas vieną prieš kitą, peršokti nuo dviejų kojų ant vienos arba nuo vienos ant dviejų), t. y. polkos, valso, ča ča ča ir kitų sudėtinių šokio žingsnių. Siūlyti vaikams stebėti gamtą (gyvai, pvz., pro langą, arba nuotraukoje ar paveiksle), atkreipti dėmesį, kaip kokie gamtos reiškiniai (lietus, vėjas, ugnis) ir aplinkos objektai (gyvūnai, automobiliai, traukiniai) juda ar nejudą, ir ieškoti idėjų kuriant savo judesių sekas.

Skatinti vaikus žaisti – vaidinti trumpas improvizacijas pagal literatūrinius, muzikinius, pačių vaikų išgalvotus siužetus („Katinėlis ir gaidelis“, „Žvirblis“, „Kelionė“). Reikalui esant, pasiūlyti savo idėjų, tačiau būti jautriems vaiko iniciatyvai, jos neslopinti. Pasiūlyti naudoti įvairius suneštus butaforinius daiktus, parodyti, kaip tie patys daiktai gali būti panaudoti įvairiems tikslams, pvz.: žaisti, kurti vaidinimą lėlių teatre arba persirengti dramos, taip pat muzikinio ratelio veikėjais, pasipuošti. Kartais įdomesnę teatrinę rekvizitą (nekasdienišką skrybėlę, didelę dėžę ir pan.) tyčia padėti aiškiai matomoje vietoje, kad vaikai jį patys panaudotų teatrinei kūrybai. Žaisti muzikinius žaidimus ir eiti ratelius, sudaryti sąlygas vaikams išgyventi pasitenkinimą, reikšti savo norus ir jausmus pagal skirtingas to paties siužeto situacijas.

Turtinti vaikų patirtį, vaizdinius. Suteikti galimybę pamatyti tautodailės, taikomosios dekoratyvinės ir vaizduojamosios dailės, šiuolaikinio meno (instaliacijų, abstrakčių skulptūrų, fotografijų ir kt.) kūrinius, menininkų kūrybos procesą artimoje aplinkoje, parodose, muziejuose, tradicinėse šventėse. Ugdyti vaiko vaizduotę, skatinant įsiziūrėti bei apibūdinti,

žodžiais ir kt.). Kuria pagal išankstinį sumanymą, nuosekliai bando jį įgyvendinti. Kartu su kitais kuria bendrus dailės darbus. Skirtingiems sumanymams įgyvendinti dažniausiai tikslingai pasirenka dailės priemonės ir technikas. Eksperimentuoja sudėtingesnėmis dailės technikomis, skaitmeninio piešimo ir kitomis kompiuterinėmis technologijomis.

kokia gali būti ir ką gali „kalbėti“ linija (ji gali būti rami, aštri, virpanti, gali šokinėti, suktis, gali tyliai ir garsiai skambėti, gali pasakyti apie skirtingus kvapus – rožės ar česnako), spalva gali skleisti šilumą ar šaltį, ant popieriaus išpūtinėtų į šonus dažų dėmė gali priminti skrendantį paukštį ir pan. Palaikyti unikalų vaiko gebėjimą vaizdu išreikšti jutiminę patirtį (garsų, kvapų, skonio ir kt.). Suteikti galimybę vaikams kurti ornamentus, vaizdus, dekoruoti audinius, daiktus grafiniais ženklais ir simboliais (skaičiais, raidėmis). Paskatinti sukurti savo inicialais išgražintą asmeninę kortelę, atviruką, paveikslėlį. Eksperimentuoti ir atidžiau įsižiūrėti į įvairių medžiagų ir technikų teikiamas galimybes (pvz., priešingose stalo pusėse sėdintys vaikai lėtai rankomis brauko ant jo esančius dažus, stebėti jų maišymąsi, atsiradusius atsitiktinius raštus ir vaizdus. Padaryti vaikams patikusių fragmentų atspaudus. Sudaryti galimybę netikėčiausiais būdais pažinti dailės medžiagų galimybes: atliekant eksperimentą „Sprogstančios spalvos“ (naudojant maistinius dažus, pieną ir skystą muilą), piešiant stiklo kamuoliukais, bandant spalvų maišymąsi per nutiestus tarp spalvoto vandens indelių popierinio rankšluosčio tiltus, mėgaujantis ebru (tapyba ant vandens) ir t. t. Jeigu grupė ar darželis turi kompiuterį, šviesos stalą, fotoaparata, grafoprojektorį, multimediją, interaktyvią lentą, tereikia padrąsinti vaikus įvairiapusei kūrybinei raiškai, kūrybai skaitmeninėmis priemonėmis (programomis Paint, Paintbrush, Corel, Photosho pir kt.). Kaupti elektroninius arba popierinius vaikų kūrybos albumus (kompiuterinius piešinius, sukurtų kompozicijų nuotraukas ir kt.).

7-asis žingsnis

Muzika

Stengiasi išgirsti ir pajusti garsų įvairovę: gamtoje, kasdienėje aplinkoje, muzikos kūriniuose. Supranta, kuo tyla vertinga. Klausausi įvairios muzikos, patiria įvairios muzikos sukeltus išgyvenimus. Juos išreiškia judesiu, spalva, vaizdu, žodžiu. Mokosi skirti vertingą ir bevertę muziką, ugdytis muzikinį skonį. Patinka kurti garsus, jų sąsambius, melodijas. Mėgsta muzikuoti vienas ir drauge su kitais: žaisti muzikinius žaidimus, ratelius, dainuoti vienbalses dainas, mušti, braukti, pūsti skambančius daiktus, instrumentus ir t.t. Patiria, kad, muzikuojant

Sudaromos sąlygos klausytis ir išgirsti kasdienės aplinkos (grupės, kiemo, gatvės) garsus, juos apibūdinti; įsiklausyti ir išgirsti gamtos (medžių ošimo, upelio čiurlenimo, lietaus lašų teškenimo ir kt.) garsus, jais grožėtis ir savais žodžiais apibūdinti; išgirsti muzikos kūrinių skambesį, įvardyti jų nuotaiką, sukeltus išgyvenimus. Klausomasi įvairių kraštų muzikos, gretinamos, lyginamos melodijos, ritmai, skambėjimas, vaikai kalbasi, diskutuoja, dalijasi įspūdžiais. Bandoma imituoti kitų šalių muziką (atkartojant melodiją, ritmus ir t. t.). Vaikai skatinami pagarbiai vertinti įvairių tautų muziką. Klausantis muzikos, vaikai skatinami įsiklausyti į kūrinių nuotaiką (linksma, liūdna), pajusti jo sukeltas emocijas

drauge, būtina derintis vienas prie kito. Kai kurios muzikos instrumentus gali pasidaryti pats. Turi mėgstamų muzikos kūrinių, žaidimų, ratelių, dainelių, tradicinių lietuviškų muzikos instrumentų (pavyzdžiui, skrabalai, kanklės) ar kitų kraštų (pavyzdžiui, gitara, būgnas) muzikos instrumentų. Moka saugiai ir tausojamai elgtis su muzikos instrumentais.

Šokis

Stebi, kas ir kaip juda (gamtoje, aplinkoje, žmonių gyvenime). Judesiu gali pavaizduoti įvairius dalykus (žmones, gyvūnus, pasakų veikėjus, gamtos reiškinius ir kt.), išreikšti nuotaiką ir jausmus. Bando judėti pagal muziką, pajusti ritmą, kūno koordinaciją, pusiausvyrą. Mokosi atlikti elementarius judesius (šuoliukus, pritūpimus, sukinius; paprastus žingsnelius), jungia juos į tam tikrą seką, mokosi šokti. Šokdamas drauge su kitais, elgiasi atsargiai, kultūringai (nesistumdau, esu dėmesingas, gerbiu kitus). Turi mėgstamų tradicinių lietuvių šokių, žaidimų, ratelių, gali nusakyti, kam jie skirti. Domisi kitų tautų šokiais, supranta, kad įvairių tautų šokiai skiriasi. Žino tinkamo elgesio šventėse, renginiuose, koncertuose taisyklės ir jų laikosi.

Vaidyba

Mėgsta mėgdžioti, improvizuoti, suvaidinti tai, ką mato aplinkui – vaikus ir suaugusiuosius, gyvūnus, daiktus. Vaidindamas gali kurti ir vaizduoti tikrus arba įsivaizduojamus dalykus. Supranta, kad, kuriant spektaklį, reikalingas siužetas (gyvenimiška ar sugalvota situacija), gali įsivaizduoti situacijos aplinkybes (vietą, laiką, veiksmų seką), veikėjų ypatumus, numatyti jų poelgių priežastis ir pasekmes. Supranta, kam vaidinimui reikalinga muzika, grimas, dekoracijos, apšvietimas, kostiumai. Stengiasi įgyti vaidybinės patirties, laisvai elgtis scenoje, pasitikėti savimi. Bendradarbiaudamas su priešmokyklinio ugdymo pedagogu ir kitais vaikais, siekia įgyti vaidinimo kūrimo patirties, yra aktyvus pasiruošimo vaidinimui dalyvis. Yra susipažinęs su įvairiomis teatro rūšimis (lėlių, šešėlių, operos, baleto, pantomimos, cirko ir kt.). Žino tinkamo elgesio teatre, kine, darželio renginyje taisyklės ir jų laikosi.

(džiaugsmą, liūdesį, ilgesį ir pan.), aiškinamasi, kodėl vieni kūriniai patinka labiau už kitus, dalijamasi nuomonėmis ir vertinimais. Išnaudojamos visos progos ir situacijos pratinti vaikus elgtis atsakingai ir atsargiai su muzikos instrumentais, juos tausoti.

Per kūrybinius žaidimus, improvizacijas, išvykas vaikai skatinami tyrinėti, kaip skirtingai ir įvairiai galima judėti, kaip išraiškingai judesiu galima perteikti gamtoje vykstančius procesus, pavaizduoti judančius ar nejudančius aplinkos objektus. Vaikai nuolat skatinami judėti, imituoti gyvūnų, paukščių judesius, improvizuoti. Skatinama judesio koordinacija, taisyklinga laikysena, pusiausvyros pojūtis, kūno ir jo dalių padėties erdvėje pajauta. Vaikai tyrinėja ir išbando judėjimą erdvėje įvairiomis kryptimis, įvairiais būdais (žingsniuojant, šuoliuojant, lankstantis ir t. t.). Vaikai judėdami pratinasi tai daryti grakščiai, pasitempę, šokdami drauge, stengiasi koordinuoti veiksmus, judėti darniai, sutartinai (pavyzdžiui, „Siūlai, siūlai, susivyk!“), pasitikint savimi ir kitais, bendradarbiaujant. Rengiantis stebėti šokio pasirodymus, vaikai supažindinami su žiūrovo elgesio taisyklėmis, skatinami prisiminti savo apsilankymus teatruose, koncertuose, šventėse.

Kiekvienam vaikui sudaroma galimybė pasirinkti jį dominančią veiklą (žaidimus, improvizacijas ir kt.), atsižvelgiant į jo interesus, lytį, specialiuosius ugdymosi poreikius, charakterio bruožus ir kt. Vaikai lanko įvairius vaikams skirtus spektaklius, grįžę juos aptaria, patys bando atkartoti matytus spektaklius arba perkuria, improvizuoja gerai žinomus spektaklių siužetus. Vaikai skatinami stebėti aplinką, tai, kas vyksta gamtos ir žmonių gyvenime, grupės aplinkoje. Visa, kas stebima, kas įdomu ir aktualu, siūloma imituoti, inscenizuoti, improvizuoti. Vaikai raginami domėtis knygų iliustracijomis, vaizdo medžiaga. Vaikai visus įspūdžius, pastebėjimus, savo patirtį, išgyvenimus perkelia į vaidinimą. Vaidinama gyvai arba pasinaudojama žaislais ar kitomis priemonėmis. Aptariama, kokia muzika labiausiai tiktų vaidinimui, kokio grimo reikėtų, kokie grupės, teatrinio rekvizito, namų aplinkos daiktai tiktų scenos dekoracijoms, veikėjų kostiumams, reikmenims, garsiniam fonui. Vaikai mokosi dalytis vaidmenimis, priemonėmis, daiktais ir pan.; gali paaiškinti, kaip tai reikia

	daryti. Vaikai pasakoja ir vaidina gyvenimiškas situacijas, taip pat situacijas pagal tautosakas, literatūros kūrinius, iliustracijas, spontaniškai improvizuoja. Su vaikais aptariami saugaus elgesio su vaidinimo kūrimo priemonėmis ypatumai. Prieš vaidinimą, apsilankymą teatre, renginyje su vaikais prisimenama, kaip dera, o kaip nedera elgtis viešojoje vietoje.
--	--

5.2. Meninės kompetencijos turinio dėmenys:

5.2.1. estetiškas suvokimas: nusiteikimas grožio, meninės kūrybos potyriams bei džiaugsmui, aplinkos, žmonių santykių, meno, savo ir kitų kūrybos grožio pajauta; jautrumas grožiui, meno raiškos priemonėms (spalvai, linijai, formai, judesiui, muzikos garsams ir kt.); estetinių potyrių refleksija – jutiminių ir emocinių grožio išgyvenimų prisiminimas, apmąstymas ir dalijimasis su kitais;

5.2.2. kūrybiškumas: domėjimasis naujais, nežinomais, sudėtingais dalykais; gebėjimas įžvelgti problemas, klausinėti, diskutuoti, įsivaizduoti, fantazuoti; troškimas ieškoti atsakymų, netikėtų idėjų, kurti variantus, savaip pertvarkyti, pritaikyti; drąsa veikti, daryti savaip;

5.2.3. meninė raiška: emocijų, patirties, minčių, išpūdžių raiška meninėmis priemonėmis ir būdais; meninės raiškos priemonių tyrinėjimas ir eksperimentavimas; meninė kūryba ir improvizacija.

6. VAIKO UGDYMO SI PASIEKIMAI IR JŲ VERTINIMAS

Vaiko pasiekimų vertinimas

Ikimokyklinio ugdymo rezultatas yra vaikų pasiekimai. Vertinimas – tai nuolatinis informacijos apie vaiką, jo ugdymo(si) ypatumus bei daromą pažangą kaupimas ir apibendrinimas. Vertinimas turi būti atliekamas taip, kad garantuotų psichologinį saugumą, gerą vaiko savijautą, padėtų išgyventi sėkmės jausmą, motyvuotų ugdytis bei įveikti kliūtis.

Vertinimo sampratos pamatas – atskleisti, ką vaikas žino ir gali, kokie jo pasiekimai. Nuolat stebint vaiką, stengiamasi išsiaiškinti, ką jis labiausiai mėgsta veikti, kokius žaidžia žaidimus, kas jam kelia baimę, kas nepatinka, kokia dažniausia būna jo nuotaika, kaip jis bendrauja su suaugusiais, kaip reiškia džiaugsmą bei pyktį, kas būdinga jo raidai ir pasaulio pažinimo būdai, kokie jo pomėgiai, poreikiai, elgesio ypatumai, ar jis moka klausytis, ar girdi, kas jam sakoma.

Vertinimo tikslas – padėti auklėtojams ir kitiems ugdymo dalyviams tikslingai stebėti vaikų ugdymo(si) pasiekimus, pažangą, atpažinti jų ugdymo(si) poreikius, kuomet kryptingiau pritaikant ikimokyklinio ugdymosi turinį vaikų grupei ir kiekvienam vaikui, garantuojant ugdymo(si) prieinamumą ir kokybę, užtikrinant tęstinumą bei dermę tarp ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programų.

Ugdymo pasiekimų vertinimo vykdytojai ir dalyviai: vaikai, tėvai, pedagogai.

Pasiekimų apraše pateikiama aštuoniolika **vaiko ugdymosi pasiekimų sričių**.

Kiekvienoje iš šių sričių pateikiamos esminės nuostatos ir gebėjimai, kuriuos vaikas turėtų įgyti iki šešerių metų.

Vaiko ugdymosi pasiekimų sritis - tai vaiko ugdymuisi svarbi sritis, kurioje išskirta esminė nuostata ir esminis gebėjimas.

Esminė nuostata - tai ugdymosi procese įgytas nusiteikimas, polinkis, požiūris, išreiškiantis vaiko santykį su savimi, su kitais ir su aplinka.

Esminis gebėjimas - tai nuo gimimo iki šešerių metų kiekvienoje iš ugdymosi pasiekimų sričių įgytas svarbiausias vaiko gebėjimas ką nors daryti, veikti, elgtis, kurti.

Trumpuose pasiekimų sričių aprašymuose atskleidžiamos kiekvienos srities svarbiausios charakteristikos, išryškinami vaiko gyvenimo ir ugdymosi sėkmei aktualiausi gebėjimai. Tai pagrindžia ir padeda geriau suprasti aštuoniolika vaiko ugdymosi pasiekimų sričių bei esminių nuostatų ir esminių gebėjimų išskyrimą.

Vaiko pasiekimai vertinami vadovaujantis šiais vertinimo kriterijais:

1. ugdymo(si) pasiekimų vertinimas yra visuminis. Jis vyksta nuolat, kad vaikas kiekvieną kartą neliktų nepastebėtas, o tėvai gautų aiškią ir savalaikę informaciją apie vaiką;

2. vaikas vertinamas ir pagal atskirų ugdymo sričių pasiekimus, atsižvelgiant į penkias kompetencijas: pažinimo, socialinę, komunikavimo, meninę ir sveikatos;

3. vertinant atsižvelgiama ne į vaiko nesėkmės, o jo daromą pažangą;

4. vertinant vaiko pasiekimus laikomasi vertinimo ir jų pateikimo etikos reikalavimų, užtikrinamas jų laikymo saugumas. Informacija apie vaiko individualius pasiekimus neviešinama.

Vaiko individualūs pasiekimai fiksuojami ir kaupiami vaiko aplanke.

Vaiko pasiekimų aplanco turinys

Duomenys apie vaiką, visų ugdymo sričių (ugdomų kompetencijų) aktualūs tikslingi vaiko darbų pavyzdžiai (su/be pedagogo komentarais) atspindintys vaiko daromą pažangą.

Apibendrinta informacija pateikiama tėvams, aptariama mokytojų tarybos posėdyje, vaiko gerovės komisijos posėdžiuose. Vertinimo rezultatai panaudojami planuojant ugdymo procesą, siekiant įgyvendinti įstaigos ugdymo tikslus ir uždavinius, tobulinant pedagogo kompetenciją.

Ikimokyklinio amžiaus (1,5-6 metų vaikams) pasiekimų aprašas pildomas penkerius metus (arba tiek laiko, kiek vaikas lanko ikimokyklinio ugdymo grupę).

Vaikų pasiekimų vertinimų aplankai turi būti baigti pildyti iki lapkričio 1 d. (pirmas vertinimas) ir iki birželio 1 d. (antras vertinimas).

Sukaupta medžiaga perduodama pedagogams. Išvykstančiam vaikui iš įstaigos, aplankas atiduodamas tėvams.

Pirminio pasiekimų vertinimo tikslas – atsižvelgiant į realius vaiko gebėjimus bei patirtį, numatyti jo tolesnio ugdymo(si) gaires, sudaryti individualią programą, koreguoti ugdymo procesą.

Pakartotinio vertinimo tikslas – nustatyti individualią kiekvieno vaiko pažangą, išvelgti vaiko ugdymosi pokyčius ir informuoti apie tai tėvus.

Vaikų pasiekimai vertinami, taikant šiuos metodus: stebėjimą, vaiko veiklos analizę, pokalbius su vaikais ir tėvais.

Vertindamas vaiko pažangą ir pasiekimus, pedagogas gali įvertinti ir savo darbą, labiau susitelkti ties vaiko privalumais, daugiau dėmesio skirti ne vertinimui, o darbo analizei, pirmuosius darbus palyginti su ankstesniais pasiekimais, kelti skirtingus reikalavimus vaikams, kurie išsiskiria iš kitų, skatinant juos siekti daugiau.

7. VAIKO PASIEKIMŲ APRAŠAS

ŠIAULIŲ R. DAUGĖLIŲ LOPŠELIS-DARŽELIS

VAIKO UGDYMO SI PASIEKIMŲ BEI PAŽANGOS VERTINIMO LENTELĖ

Vaiko vardas ir pavardė _____

Grupė _____

Vertinimo data _____

Vaiko amžius _____

Vertinimo data _____

Vaiko amžius _____

Kompetencijos	Ugdymo sritis	Vaiko pasiekimų žingsniai													
		Ruduo							Pavasaris						
		1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
SOCIALINĖ	Emocijų suvokimas ir raiška														
	Savivoka ir savigarba														
	Santykiai su suaugusiaisiais														
	Santykiai su bendraamžiais														
SVEIKATOS	Kasdieninio gyvenimo įgūdžiai														
	Fizinis aktyvumas														
	Savireguliacija ir savikontrolė														
KOMUNIKAVIMO	Sakytinė kalba														
	Rašytinė kalba														
PAŽINIMO	Aplinkos pažinimas														
	Skaičiavimas ir matavimas														
	Tyrinėjimas														
	Mokėjimas mokytis														
	Iniciatyvumas ir atkaklumas														
	Problemų sprendimas														
MENINĖ	Estetinis suvokimas														
	Kūrybiškumas														
	Meninė raiška														

Mokytojas

(Parašas)

(Vardas ir pavardė)

8. NAUDOTA LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios, 2011, Nr.: 38-1804.
2. Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija // Valstybės žinios, 2003, Nr. 52-2316.
3. Valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatos // Valstybės žinios, 2005, Nr. 12-391.
4. Brekienė M., Kybelkienė E. Dainuojamosios tautosakos panaudojimas ikimokykliniame amžiuje, Vilnius, 1981.
5. Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programa, Vilnius, 2006.
6. Bakūnaitė J., Humanistinio vaikų ugdymo programa, Vilnius, 1998.
7. Bendroji priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa. Švietimo aprūpinimo centras, Vilnius, 2003.
8. Ikimokyklinio, priešmokyklinio ir pradinio ugdymo dermė. Tyrimo ataskaita, 2012.
9. Ikimokyklinio, priešmokyklinio ugdymo turinio ir jo įgyvendinimo kokybės analizė. Tyrimo ataskaita, 2009 11 05.
10. Ikimokyklinio, priešmokyklinio ugdymo vadybos kokybės vertinimas. Tyrimo ataskaita, 2009 11 05.
11. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas, Klaipėda: Baltic Printing House, 2014.
12. Ikimokyklinio ugdymo kokybė. Švietimo problemos analizė, ŠMM, 2012, rugsėjis Nr. 13 (77), ISSN 1822-4156. 4.
13. Universaliosios sveikatos ugdymo bei rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programa, Vilnius, 2000.
14. Vaikų darželio programa „Vėrinėlis“, Vilnius, 1993.
15. Želvys R., Švietimo vadybos pagrindai. Vilniaus universiteto leidykla, Vilnius, 2001.
16. Ankstyvojo ugdymo vadovas: tėvams, globėjams, pedagogams: vaikas iki trejų metų, sud. O. Monkevičienė, Vilnius: Minklės leidyba, 2001.
17. Monkevičienė O., Vaikų brandumas mokyklai. Leidybos centras, Vilnius 1996.
18. Monkevičienė O., Naujojo ugdymo turinio bei kūrybinio jo įgyvendinimo būdų psichologinės-pedagoginės ištakos. Vėrinėlis. Knyga auklėtojai. I dalis. Leidybos centras, Vilnius, 1995.
19. Vaiko teisių konvencija. Vaiko teisės (1997). Vilnius.
20. Šteineris R., Vaiko ugdymas dvasios mokyklos požiūriu, Vilnius, 1998.
21. Šteineris R., Žmogiškosios esybės vystymasis, Vilnius, 2000.
22. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas, Klaipėda: Baltic Printing House, 2014.
23. Etninės kultūros ugdymo metodinės rekomendacijos ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogams, 2011.
24. Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija, 2013.
25. Lietuvos vaikų ikimokyklinio ugdymo koncepcija, 1989.

26. Gražienė V., Kai kurie ikimokyklinio ugdymo praeities ir dabarties santykio aspektai // Lietuvos vaikų darželis: praeitis ir dabartis. – V.: Leidybos centras, 1999. – P. 20 – 23.
27. Katinienė A., Vaiko muzikinės kultūros ugdymas darželyje, Vilnius: Kronta, 1998.
28. Juodaitytė A., Vaikystės fenomenas: socialinis-edukacinis aspektas: monografija. Šiauliai Šiaulių universiteto leidykla, 2003.
29. Ikimokyklinio ugdymo gairės. Programa pedagogams ir tėvams, Vilnius, 1993.
30. Jungtinių tautų vaiko teisių konvencija (Žin., 1995, Nr.60-1501).
31. Bendrojo ugdymo dalykų vadovėlių ir mokymo priemonių atitikties teisės aktams įvertinimo ir aprūpinimo jais tvarkos aprašas (Žin., 2011, Nr. 155-7372).
32. Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašas (Žin., 2005, Nr. 52-1752).
33. Grunelius E.M., Ankstyvosios vaikystės pedagogika. Valdorfo vaikų darželis. Vilnius, 1999.
34. Valdorfo pedagogika: UNESCO konferencijos medžiaga, Štutgartas, 2002.
35. Čepienė I., Etninė kultūra ir jos ugdymo didaktika. Alma litera, Vilnius, 2003.
36. Gaizutis A., Vaikystė ir grožis, Kaunas, Šviesa, 1988.
37. Andružienė I., Etninės kultūros tradicijos įstaigoje. Etninė kultūra. Jos krypčių sklaida darželyje (Teorinės praktinės konferencijos pranešimų rinkinys), Kretinga, 2002.
38. Butkienė G., Kepalaitė A. Mokymasis ir asmenybės brendimas, Vilnius, 1996.
39. Myers G. D., Psichologija, Kaunas, 2000.
40. Neifachas S., Vaikų ugdymas darželyje: dabartis ir ateities perspektyva, Vilnius, 2008.
41. Neifachas S., Ikimokyklinio ugdymo programos kokybės užtikrinimas: turinio konkretizavimas, tikslų ir uždavinių įgyvendinimas, atitikties nustatymas, Vilnius, 2008.
42. Šiaulių r. Daugėlių lopšelio-darželio nuostatai, Kuršėnai, 2012.
43. Šiaulių r. Daugėlių lopšelio-darželio strateginis planas 2014–2016 m. Kuršėnai, 2014.

PRITARTA

Šiaulių r. Daugėlių lopšelio-darželio tarybos
2015 m. rugpjūčio 31 d. posėdžio nutarimu
protoliniu nutarimu (protokolas Nr. 3)